

Med. Dr. Adalbert Wraný (1836–1902) – lékař, sběratel minerálů a mecenáš Národního muzea v Praze

Med. Dr. Adalbert Wraný (1836–1902) – doctor of medicine, mineral collector and
donor to the National Museum in Prague

Martin Bohatý¹ & Dalibor Velebil^{2,*}

¹ Radnická 7, 602 00 Brno; rama.minerals@atlas.cz

² Národní muzeum, Mineralogicko-petrologické oddělení, Cirkusová 1740, 193 00 Praha 9;

dalibor_velebil@nm.cz

*corresponding author

Bohatý M. & Velebil D., 2019: Med. Dr. Adalbert Wraný (1836–1902) – lékař, sběratel minerálů a mecenáš Národního muzea v Praze. – Journal of the National Museum (Prague), Natural History Series 188: 95–146.

Abstrakt: Adalbert Wraný (*1836, †1902) byl lékař, hlavním zaměřením dětský patolog, zároveň byl jedním ze zakladatelů mikroskopické a chemické diagnostiky. Zajímal se i o přírodní vědy – chemii, botaniku, paleontologii a především mineralogii. Napsal dvě knihy, jednu o vývoji mineralogického bádání v Čechách (1896) a druhou o historii chemie a chemického průmyslu na území Čech (1902). Wraný vybudoval několik přírodovědeckých sbírek, a již za svého života daroval Národnímu muzeu velké soubory hornin, dále sbírku broušených drahých kamenů a svou knihovnu. Sbíрку zkamenělin daroval Geologickému ústavu české Karlo-Ferdinandovy university (dnes Univerzita Karlova). Byl inspektorem (revizorem) mineralogické sbírky Národního muzea. Po smrti odkázal Národnímu muzeu svou sbírku minerálů a zbylou část sbírky drahých kamenů. Obrazy věnoval pražskému městskému muzeu a ostatní majetek Klárovu ústavu slepců v Praze. Ve sbírce Národního muzea se dnes nachází 4325 vzorků minerálů, dále 21 meteoritů a několik stovek broušených drahých kamenů z Wraného sbírky.

Abstract: Adalbert Wraný (*1836, †1902) was a doctor of medicine, with his primary specialization in pediatric pathology, and was also one of the founders of microscopic and chemical diagnostics. He was interested in natural sciences, chemistry, botany, paleontology and above all mineralogy. He wrote two books, one on the development of mineralogical research in Bohemia (1896), and the other on the history of industrial chemistry in Bohemia (1902). Wraný also assembled several natural science collections. During his lifetime, he gave to the National Museum large collections of rocks, a collection of cut precious stones and his library. He donated a collection of fossils to the Geological Institute of the Czech University (now Charles University). He was an inspector of the mineralogical collection of the National Museum. After his death, he bequeathed to the National Museum his collection of minerals and the rest of the gemstone collection. He donated paintings to the Prague City Museum, and other property to the Klar Institute of the Blind in Prague. The National Museum's collection currently contains 4325 samples of minerals, as well as 21 meteorites and several hundred cut precious stones from Wraný's collection.

Klíčová slova: Adalbert (Vojtěch) Wraný, minerály, zkameněliny, dějiny chemie, dějiny mineralogie, lékařství, Národní muzeum Praha, Čechy, Česká republika

Key words: Adalbert Wraný, minerals, fossils, history of chemistry, history of mineralogy, medicine, National Museum Prague, Bohemia, Czech Republic

Received: October 13, 2019 | Accepted: November 26, 2019 | Issued: December 13, 2019

Úvod

Adalbert (Vojtěch) Wraný byl lékař, významný sběratel minerálů a mecenáš Národního muzea, se kterým ho spojovaly těsné vztahy; byl mimo jiné inspektorem mineralogických sbírek Musea království Českého (dnes Národního muzea), tedy externím dohlázejícím nad každoročními revizemi muzejní mineralogické sbírky. Za svého života věnoval Adalbert Wraný Národnímu muzeu zkameněliny, minerály, horniny, broušené drahé kameny, knihy a skleněné modely největších diamantů. V závěti pak odkázal muzeu celou svoji sbírku minerálů a broušených drahých kamenů, vědecké přístroje a staré mince. Wraný je autorem dvou knih, a to *Pěstování mineralogie v Čechách* a *Dějiny chemie v Čechách*. O jeho životě se dozvídáme především ze stručného nekrologu v Národních listech (Anonym 1902d), dále z článku budoucího profesora mineralogie Františka Slavíka, tehdy asistenta prof. Karla Vrby (který mu možná doplnil potřebné informace) na univerzitě i v muzeu a PhMr. Emila Šedivého, kteří oba, Slavík i Šedivý, Wraného ještě osobně poznali (Slavík 1902, Šedivý 1902). A konečně z pojednání MUDr. Otakara Matouška, který při příležitosti 50. výročí od jeho úmrtí hodnotí zejména Wraného přínos v lékařství (Matoušek 1952, Matoušek 1954).

Krátké zmínky o Wraném jsou roztroušené i v další literatuře, doklady spojené s jeho životem a dílem jsou také v archívních fondech. V Archivu Národního muzea je ve dvou kartonech uložen osobní fond Vojtěcha Wraného, který, mimo jiné, obsahuje Wraného doktorské diplomy, diplom mimořádného člena Královské české společnosti nauk (1902), rukopis knihy *Dějiny chemie v Čechách* ve čtyřech sešitech, obsáhlý rukopis *Alchymie v Čechách*, poznámky k dějinám přírodních věd a medicíny v Čechách, korespondenci o chovu medvědů v zámeckých příkopech a starší rukopisy Jana Rudy (*1807 Chrudim, †1875), vystudovaného lékaře a knihovníka Národního muzea (Fáčková & Leicmanová 1997).

Další archiválie, týkající se Wraného osoby a jeho odkazu Národnímu muzeu, jsou ve fondu

Obr. 1. Adalbert Wraný na fotografii z promoce v roce 1861 ve věku 25 let (zdroj: Ústav dějin UK a Archiv UK v Praze, reprodukce in: Matoušek 1954).

Registratura Národního muzea, který obsahuje interní dokumenty Národního muzea z let 1818 až 1960. Tak například v kartonu č. 56 (rok 1901) se nachází závět V. Wraného, další archiválie vztahující se odkazu V. Wraného Národnímu muzeu jsou v kartonu č. 58 (rok 1902, čísla 1071, 1072, 1076, 1588), ještě další pak ve fondu Registratura Národního muzea, Mineralogie-petrografie, v němž jsou uloženy dokumenty o chodu mineralogicko-petrografického oddělení. Prameny, týkající se Wraného života, jsou velmi chudé. Proto, abychom jej blíže jako vědce i jako člověka poznali, museli jsme se zajímat i o řadu osob, v jejichž okruhu se pohyboval, a které ho více či méně ovlivnily.

Dětství a mládí

Z knihy narozených, uložené v Archivu hl. m. Prahy, vyplývá, že chlapec se narodil 29. 7. 1836 v Praze II, v čísle popisném 155 a pokřtěn byl jako Adalbert Wenzel v kostele Nejsvětější trojice na Novém Městě pražském dne 1. 8. 1836. Jeho otec Wenzel Wraný byl původem z Prahy a v době narození synka byl penzionovaným c. k. majorem. Jeho matka Anna Götz pocházela z Chebu z rodiny vojáka, byla dcerou tamního penzionovaného „c. k. vrchního lékaře“ Bernarda Götze. V zápisu o porodu a křtu se ale objevují určité zvláštnosti. Především jako jeden z obligátních dvou kmotrů při křtu vystupuje jeho vlastní otec Wenzel Wraný a podepsaní jsou navíc dva „vyžádaní svědci“, tedy celkem tři svědci křtu, což není zcela obvyklé. I když je Adalbert zapsaný do rubriky „manželský“, nacházíme v matrice dodatečný přípis, že na základě konsistoriálního výnosu z 12. 9. 1843 a guberniálního dekrety z 26. 9. 1843, bylo dítě legitimizováno a císařským rozhodnutím „byla tomuto dítěti přiznána všechna práva manželského původu“. Wenzel Wraný se při křtu a v knize narozených hlásil k Adalbertovu otcovství, nebyl však zřejmě dostatečně dlouho, jestli vůbec, manželem jeho matky. Příjmení dětí se v knize narozených a pokřtěných neuvádělo, příjmení matek pouze v podobě za svobodna a datum sňatku a další jsme již nezjišťovali (Kniha narozených – Geburtsbuch der allerh. Dreifaltigkeits-Pfarrkirche angefangen den 1. Jenner 1832, p. 177).

Adalbert pak žil se svým otcem (o matce není zmínky) na různých adresách Nového Města pražského (číslo 155, 171, 781, 631). Podle policejní přihlášky z 15. 8. 1865 bydlel v č. p. 631/Praha II Wenzel Wraný (a zde i zemřel 2. 1. 1858 v 75 letech věku) a student Adalbert Wraný, jeho, jak se zde píše, „adoptovaný syn“ K roku 1889 je doloženo, že Adalbert Wraný bydlel ve Štěpánské ulici č. 65 (Archiv NM – RNM, karton 37, rok 1892, č. 134). Až v roce 1894 se podle přihlášky k pobytu přestěhoval do vlastního činžovního domu ve Škrétové ulici 3, č. p. 491 na Královských Vinohradech (Národní archiv, digitalizované pobytové přihlášky pražského policejního ředitelství, konskripce, 1850–1914 – Wraný Wenzel, Wraný Adalbert).

Kromě několika strohých životních dat nevíme o jeho matce ani otci, který ho zřejmě vychoval, nic bližšího.¹ Jak vyplývá z výše uvedeného, nejsou jasné okolnosti Adalbertova pozdějšího vztahu k jeho matce a k dalšímu příbuzenstvu. Na začátku univerzitních studií, tedy v poměrně mladém věku, ztratil otce, ale protože studia zdárně dokončil, soudíme, že byl asi ekonomicky dostatečně zajištěn. Snad měl podporu v širší rodině. V závěti z roku 1901 jmenuje tetu, zřejmě sestru své matky, tehdy již zesnulou Karolinu Götz.

Po absolvování povinné školní docházky na tzv. normální škole (název pro základní – obecné školy v hlavních městech), pokračoval jedenáctiletý Adalbert ve svých studiích na Staroměstském (Akademickém) gymnáziu v Štěpánské ulici 22 (Praha 2). Ve školních letech 1847/48 až 1849/50 zde absolvoval první až třetí ročník nižšího gymnázia (nižší gymnázium tvořily čtyři tzv. gramatikální třídy).

V roce 1851 bylo Akademické gymnázium vyhlášeno za české (i když se zde nadále vyučovalo hlavně německy), nicméně, a nevíme, zda z tohoto důvodu, Adalbert Wraný přestoupil ve školním roce 1850/51 do posledního, tj. IV. ročníku nižšího gymnázia, na německé

¹ Wenzela Wraného nacházíme mezi subskribenty bohatě ilustrovaného díla o okružní jízdě císaře Františka I. a císařovny Karoliny Augusty po Čechách v roce 1833. Je pravděpodobné, že se jednalo o otce Adalberta Wraného (Anonym 1836a).

Obr. 2. Adalbert Wraný na fotografii z roku 1870 ve věku 34 let (autor Jindřich Eckert; zdroj: fotoarchiv historických fotografií Náprstkova muzea, signatura 170.0719; reprodukce in: Navrátil 1913).

novinka již zastihla (1856). I na Malostranském gymnáziu se některé předměty učily česky (i když v podstatě jen ty nepovinné), v ostatních se měl brát ohled na českou odbornou terminologii, kterou ovšem němečtí profesoři mnohdy neovládali (Weber 1926).

Na gymnáziích bylo od roku 1849 posíleno a rozšířeno vyučování přírodopisu, který byl posléze celoživotním zájmem Adalberta Wraného. Přírodopis všech tří říší, od živočichů přes rostliny až po nerostopis, se mladí studenti učili v prvních třech ročnících nižšího gymnázia (mineralogie – nerostopis byl v 1. pololetí třetího ročníku), přičemž v té době již učili konkrétní předměty odborní učitelé. Na Akademickém gymnáziu, byl Wraného profesorem přírodopisu Med. Dr. **Jan Pečírka** (*1818 Jindice u Kutné Hory, †1870 Praha), mimo jiné autor učebnic přírodopisu, včetně mineralogie a krystalografie, který byl schopen přednášet česky i německy. Pečírka učil Wraného jen do května roku 1850, protože „*v máji toho roku nastoupil přírodopisní cestu do Dánska, Norska a Švédska, z které se teprve na počátku následujícího školního roku vrátil. Za jeho nepřítomnosti pokračoval u vyučování přírodopisním tehdejší výpomocný učitel počtovědy na gymnasium V. Žirovnický až do konce školního roku*“ (Anonym 1851, Pečírka 1852).

Další výuku absolvoval Wraný již na Malostranském gymnáziu, kde jej v sedmém a osmém ročníku matematice a znovu na vyšší úrovni i přírodopisu vyučoval profesor Med. Dr. **Franz Mühlwenzel** (*1793 Cheb, †1858 Praha), který, jak píše Wraný, zůstává „*ve vděčné paměti svých žáků podnětnými přednáškami i svými originálními manýry. Jeho ne právě nevýznamná sbírka minerálů byla teprve v roce 1889 prodána a rozptýlena*“ (Mühlwenzel 1851, Wraný 1896). Wraného učitel Franz Mühlwenzel (začínal na gymnáziu v Jičíně), profesor c. k. gymnázia na Malé Straně a ředitel Německé školy obchodního grémia (Gremial-Handelsschule)

Malostranské gymnázium (K. k. Gymnasium auf der Kleinseite, Kleinseitner Gymnasium) v Karmelitské ulici 385. Pokračoval zde i na vyšším gymnáziu (dvě tzv. humanitní třídy) až do roku 1855/1856, kdy absolvoval VIII. ročník a maturoval (Archiv hl. města Prahy, výkazy Staroměstského akademického a Malostranského gymnázia). Studium mu trvalo devět let, protože V. ročník (= 1852/3) opakoval, nevíme z jakých (možná ze zdravotních) důvodů. Z Akademického gymnázia odešel právě v roce, kdy sem do prvního ročníku nastoupil níže zmíněný Emanuel Bořický (*1840 v Milíně, maturoval 1861, PhDr. 1869), pozdější asistent a kustod mineralogických sbírek Národního muzea (od r. 1865, resp. 1869) a univerzitní profesor mineralogie (od r. 1871). S Bořickým však A. Wraný bližší styky později nenavázal, snad pro Bořického předčasnou smrt v roce 1881.

Uvedené rozdělení gymnázia na nižší a vyšší bylo zavedeno ve školním roce 1849/1850, kdy poslední dvě třídy vyššího gymnázia nahradily první dva ročníky filozofické fakulty a k dalšímu vysokoškolskému studiu nebylo již potřeba tyto propedeutické ročníky filozofie absolvovat. Absolvování vyššího gymnázia, ukončené úspěšným vykonáním maturitní zkoušky, bylo podmínkou k zápisu na vysokou školu. První maturitní zkoušky proběhly na Malostranském gymnáziu v roce 1850, takže A. Wraného tato

v Praze, vstoupil i do paměti čtenářů *Povídek malostranských* Jana Nerudy ve známé epizodě s moldavitem v povídce *Hastrman*, publikované již v roce 1876.² Na Malostranské gymnázium myslil Wraný i ve své závěti, což není právě obvyklé. Zjevně proto, že jeho profesori jej dobře připravili na cestu do života.

Vysokoškolská studia a botanické zájmy

Po maturitě v roce 1856 byl A. Wraný imatrikulován na lékařské fakultě tehdy ještě jazykově nerozdělené Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze. Po nástupu na univerzitu přišel již do situace, kdy někdejší katedry přírodopisu byly na lékařské fakultě zrušeny a samostatné katedry mineralogie, botaniky a zoologie byly zřízeny na filozofické fakultě. Nemnozí pracovníci těchto kateder v čele s profesorem pak vyučovali těmto oborům nejen studující filozofické fakulty, ale i budoucí lékaře a farmaceuty. Přednášky z mineralogie, botaniky a zoologie byly pro filozofy (hlavně budoucí středoškolské profesory), ale i pro mediky a farmaceuty povinné. Přednášky ze všeobecné a speciální mineralogie četl profesor dva semestry a současně probíhaly také semináře a praktická cvičení, kde se již uplatnili i docenti a asistenti. Prvním profesorem mineralogie a geologie na filozofické fakultě (mineralogický kabinet byl tehdy v Klementinu) a také Wraného profesorem

byl od roku 1849 Med. Dr. **August Emanuel Reuss** (*1817 Břílna, †1873 Vídeň, doktorát medicíny 1833), zejména geolog a paleontolog, ale i výborný mineralog a botanik (učil i na technice). Wraný svého profesora, kterého zastihl na konci jeho pražské univerzitní kariéry (v roce 1863 odešel Reuss do Vídně jako nástupce Zippeho), popsal takto: „*Reuss byl spíš malý a slabý postavy. Svým zjevem tichý a vážný, nicméně se snadno nechal rozčflit. Jako učitel měl živý a plynulý přednes, který se snažil ozřejmit kresbami na tabuli a ukázkami minerálů a modelů krystalů. Stejně jako jeho učitel a dlouholetý přítel Zippe, byl Reuss výslovný „mohsovec“*

(= přívrženec mineralogické školy Friedricha Mohse s jeho binárním názvoslovím nerostů, podobném botanické nebo zoologické nomenklatuře, kde má každý nerost, zjednodušeně řečeno, své „jméno a příjmení“). *Používal proto Mohsovy „Anfangsgründe“* (= prvopočátky,

Obr. 3. Škrétova ulice v Praze na snímku z 26. 2. 1976; v pravé části fotografie dům č. p. 491 (č. p. 3), který patřil A. Wranému a v němž v letech 1894 až 1902 bydlel, provozoval lékařskou praxi a měl svou mineralogickou sbírku. Dům byl zbourán ve druhé polovině 70. let v souvislosti se stavbou severojižní magistrály (originál: Muzeum hlavního města Prahy, sbírka historických fotografií, HND 9086). Foto: O. Janovský.

2 Sešel (= hrdina povídky a majitel sbírky nerostů pan Rybář) Ostruhovou ulicí, přešel Svatomikulášským náměstím a vešel do domu Žambereckého. Tam bydlel v druhém patře gymnazijní profesor pan Mühlwenzel, matematik a přírodopysce. Tedy muž vzdělání trochu tenkrát neobyčejného. Návštěva netrvala dlouho. Pan profesor byl v dobré míře. Jeho hmotné, podsedlé tělo bylo sobě právě odpoledním spánkem odpočinulo. Dlouhé šedé vlasy, věncíci lysé temeno, ježily se sem tam v pohodlném nepořádku. Modré, duchaplné a vždy přívětivé oči se svítily. Tváře, beztoho vždy rudé, hořely. Ty široké, dobré tváře byly trochu silně neštovicemi porvány a zavdávaly panu profesorovi příčiny k stálému vtípku. „Tak je to na světě,“ říkal, „když se děve směje a má v tváři důlek, je prý hezký; já když se směju, mám sta důlků, a jsem prý přec jen ošklivý.“ (Neruda 1941).

Obr. 4. Wraného diplom doktora medicíny z roku 1861 (Archiv NM, Vojtěch Wraný – osobní fond).

základy) jako osnovu svých mineralogických přednášek a také sbírku, o jejíž rozmnožení se pilně staral a která pod jeho ředitelováním narostla na 7096 kusů, sestavil podle Mohsova systému, což ostatně bylo provedeno v oku lahodící podobě (Mohs 1836, Mohs & Zippe 1839). Vedle svých obligátních přednášek z mineralogie, držel také v separátních kolegiích (seminářích) přednášky z nauky o horninách a na geologická témata, k jejichž ilustraci používal bohatý geologický materiál, za který univerzitní sbírka z větší části vděčila jeho sběratelskému úsilí“ (Wraný 1896). U Reusse získal Wraný k mineralogii nepochybně hlubší vztah, ale zdá se, že zrovna tak i k botanice. A. E. Reuss se totiž celý život více či méně intenzivně věnoval také botanice, zejména floristickému výzkumu a vytváření herbáře. V posledních letech rozmnožoval i herbář svého staršího syna, budoucího očního lékaře a profesora, **Augusta Leopolda Reusse** (*1841 Bílina, †1924 Vídeň). Herbář A. L. Reusse tak narostl na jeden z největších v Rakousku. August L. Reuss byl ještě jako student lékařství v Praze (od r. 1859, v roce 1863 již pokračoval ve Vídni) členem pražského studentského spolku *Trilobiten* (Trilobiti) a je jisté, že při výměně rostlin a možná i sběru v terénu se setkával i s A. Wraným.

Během univerzitních studií byla pro Wraného nepochybně důležitá i chemie, kterou od roku 1849 vyučoval Med. Dr. **Friedrich Rochleder** (*1819 Vídeň, †1874 Vídeň), řádný profesor obecné a farmaceutické chemie filozofické fakulty. Wraný o něm píše, že vedle svého hlavního oboru fytochemie – chemizmu rostlin, byl prvním chemikem v Praze, který občas pořádal separátní přednášky o analýze minerálů a mineralogické chemii. Mezi velkým počtem Rochlederových chemických publikací se přitom nachází jenom jedna, týkající se částečně i mineralogie – *Ueber eine bituminöse Substanz* (O jedné živičné substanci). V této práci se Rochleder zabýval „melanchymem“ popsáným v roce 1851 A. E. Reussem od Zweifelsreuthu (Čižebná, ssv. od Chebu). Rochleder došel k závěru, že tato substance představuje pozůstatky stromů, z jejichž pryskyřic a éterického oleje zbyla pryskyřice podobná parabalsámu ($C_{40}H_{28}O_6$), zatímco vlákna přešla v zetlelou hmotu, blízkou kyselině ulminové (Rochleder 1851). Řadu minerálů ale prozkoumali pod Rochlederovým vedením jeho asistenti a žáci: galenit - steinmannit z Příbrami, hematit a magnetit z Úval u Prahy, tzv. pyroretin ze Zálezel u Ústí n. L. a podobnou organickou substancí anthrakoxen z Brandýsku u Kladna, lillit, freieslebenit a polybasit z Příbrami, pozemské ryzí železo od Chocně a další (Wraný 1896).

Díky svým přírodovědeckým zálibám se Wraný brzy dostal do společnosti stejně naladěných přírodovědců, obvykle studentů. Již v roce 1856 čteme jeho jméno mezi přispěvateli německého „Tauschanstaltu“ (Ústavu pro výměnu rostlin, semen a hmyzu), který již v roce 1817 založil **Filip Maximilian Opiz** (*1787 Čáslav, †1858 Praha). V uvedeném roce 1856 se „Herr Stud. Wraný in Prag“ umístil se 166 položkami na 21. místě mezi „premianty“, tj. těmi, kteří v roce 1855 dodali Ústavu k výměně více než 100 rostlinných druhů (Opiz 1856). Podruhé čteme jeho jméno v roce 1857, kdy „Med. Stud. Wraný in Prag“ zaslal celkem 188 druhů rostlin ve formě herbářových položek a umístil se na 22. místě. Na 23. místě pak „Stud. August Reuss in Prag“ se stejným počtem položek (Opiz 1858).

Po Opizově smrti pokračoval ve výměnné činnosti, za účasti stovky přispěvatelů, pražský studentský spolek *Trilobiten* v čele s Med. Dr. Ottokarem Nickerlem, zejména entomologem (Maiwald 1901, Čermák 1903, Maiwald 1904). Wraného zájem o botaniku byl širší než jen floristika, zajímal se i o kryptogamy a zúčastnil se lichenologického výzkumu Čech (Bayer 1922) a patrně měl i vlastní herbáře. Podle sdělení Otakara Šídy, kurátora Národního muzea, jsou herbářové položky vytvořené A. Wraným zastoupeny v botanických sbírkách Národního muzea v tzv. československém herbáři, kam se pravděpodobně dostaly z Opizova ústavu. Wraný měl nepochybně (vedle mineralogických) také hluboké botanické znalosti, praktické i literární, o čemž svědčí například kapitoly o lékárnictví a staré lékárnické literatuře v jeho *Historii chemie v Čechách* (Wraný 1902). Ve druhé polovině 19. století bylo zakládání herbářů a entomologických sbírek vyžadováno již na středních školách a vedlo ke zbytečnému decimování flóry a entomofauny v širokém okolí škol a měst.

Obr. 5. Popisky Wraného herbářových položek z fondů sbírek botanického oddělení Národního muzea. Foto: O. Šída.

Rozhodně bylo sbírání rostlin a hmyzu činností mnohem rozšířenější než sbírání minerálů, které bylo přece jen lokálně limitovanější.

Zajímavá souvislost Wraného s botanikou se později projevila i během konání velkolepého 37. sjezdu německých lékařů a přírodovědců v Karlových Varech ve dnech 17.–24. září 1862, který měl na 200 účastníků. Dr. Wraný se sice na sjezd přihlásil do „chemického sekce“, ale nacházíme jej v sekci „botanika a fyziologie bylin“ jako „uváděče“, nebo řekněme průvodce, zatímco sekretáři botanické sekce byli A. L. Reuss a Med. Dr. Arnaldo Cantani z Prahy.³

Do jednání botanické ani jiné sekce Wraný nevstoupil, za to si jistě prohlédl výstavku minerálů a hornin z okolí Karlových Varů, kterou vedle zasedacího sálu připravili horní rada Walther a hormistr Vogl z Jáchymova a Med. Dr. Glückselig z Lokte. Také se bezpochyby zúčastnil exkurze ke karlovarské vřídelní desce (Sprudelschale – vřídelní mísa, skořepina), kde „přišly hojně ke cti kladiva a majzlíky“ a jistě si také nenechal ujít velkou společnou exkurzi do Jáchymova, které se zúčastnilo 90 zájemců a která proběhla 20. 9. 1862. Exkurzi vedl hutní chemik Patera a hormistr Vogl a Vysoký. Účastníci mohli shlédnout extrakci stříbra, továrnu na uranové barvy a závodní sbírku rud a minerálů (Anonym 1862, Löschner & Hochberger 1863).

Spolková činnost

Wraný asi nebyl velkým přítelem sdružování ve spolcích a organizacích. Měl patrně více známých než bližších přátel. K roku 1854 nacházíme údaj, že členem výboru *Akademického čtenářského spolku v Praze* byl jistý „Vraný“, ale zda to byl Adalbert Wraný, nelze posoudit. Spolek přijímal na začátku „údy“ z řad studentstva bez ohledu na národnost, ovšem asi až studenty vysokoškolské (Slavík 1869). Zda byl členem obdobného německého spolku *Der wissenschaftliche Leseverein deutscher Studierenden in Prag* (Vědecký čtenářský spolek německých studujících v Praze), nevíme.

Kromě neformálního spolku *Trilobiten*, existoval v Praze mnohem déle i německý přírodovědecko-medicínský spolek *Lotos* (založen 1849), jehož členy byli od studentských dob téměř všichni (i Češi), kteří to s přírodními vědami mysleli vážně, včetně profesorů, jejich rodinných příslušníků a dalších zájemců. Údaje o Wraného členství ve spolku *Lotos* jsme však našli kupodivu až k roku 1896, kdy se spolu s Ottokarem Nickerlem do spolku přihlásili a v následujícím roce byli přijati za řádné členy. Wraný se však v *Lotosu* nijak neprojevoval a ve spolkovém časopisu nic nepublikoval. Ve své knize o dějinách mineralogie v Čechách se však na články v *Lotosu* hojně odvolává (Anonym 1896a, Anonym 1896d, Anonym 1897a, Wraný 1896).

Wraný byl činným členem Společnosti Musea království Českého (nevíme ale od kdy). Tato společnost později, v roce 1903, oznámila jeho úmrtí (Slavík 1903). Zdá se, že po prvotním kontaktu s muzejním zoologem a paleontologem Antonínem Fričem (dar trilobita a „ještěra“ do paleontologických sbírek – viz dále) ztratil A. Wraný na případné další spolupráci s Národním muzeem zájem, což se týkalo i *Časopisu Musea království Českého*, který za jeho života přinášel články téměř výhradně z oblasti humanitních věd, navíc jen v české řeči, a zůstával tedy stranou jeho zájmu. Další spolupráci navázal Wraný s muzeem až po příchodu mineraloga Karla Vrby do této instituce.

Nebyl členem Spolku lékařů českých, založeného v roce 1861 (Matoušek 1954), i když mezi lékaři – Čechy se uvádí (Navrátil 1913). V *Časopise lékařův českých* se jeho jméno poměrně často vyskytuje, ale jen v souvislosti se stavovskými a organizačními záležitostmi.

Ke konci života, v roce 1901, byl Wraný zvolen mimořádným členem *Královské české společnosti nauk*, o čemž existuje následující zápis, byť poněkud nejasný: „Dne 21. července zemřel MUDr Vojtěch Wraný, c. k. zdravotní rada v Praze, který zvolen byl za člena v lednu téhož

3 Arnaldo G. Cantani (*1839 Hainspach, dnes Lipová u Šluknova, †1893 Neapol) byl synem panského lékaře, Itala z Neapole. V roce 1860 získal Cantani doktorát v Praze, od roku 1864 byl profesorem v Pavii, Miláně a v Neapoli. Výborně ovládal češtinu a v letech 1857 a 1858 publikoval botanické články v časopise *Lotos* (Navrátil 1913).

roku minulého“ (Anonym 1903), přičemž rok Wraného úmrtí je 1902.

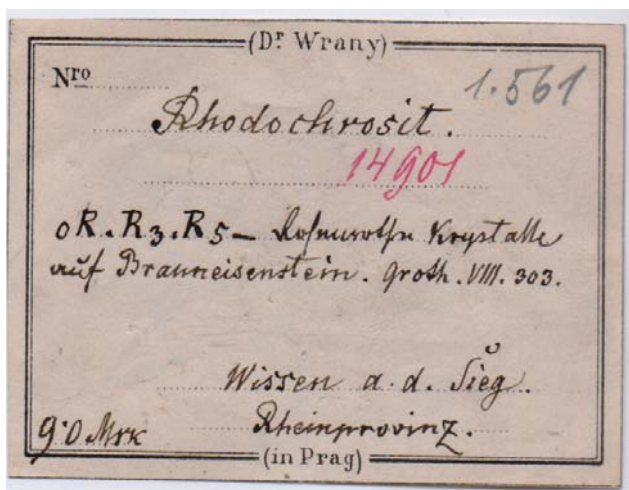
Lékař Adalbert Wraný

Po úspěšném dokončení lékařské fakulty byl Adalbert Wraný 21. 12. 1861 ve svých dvaceti pěti letech promován doktorem lékařství s titulem Med. Dr. (titul MUDr. byl zaveden až od roku 1872). Ve studiu ale pokračoval dál, takže 20. 5. 1862 byl prohlášen také magistrem porodnictví a konečně 1. 8. 1863 i doktorem chirurgie (Archiv Národního muzea, fond Wraný Vojtěch). Obory, které jsou dnes ve formě státních zkoušek součástí šestiletého studia všeobecného lékařství, byly tehdy studovány samostatně jako jakási nástavba, bez níž ale medicínské vzdělání nebylo úplně a tudíž i uplatnění v praxi bylo omezené. Na tomto místě si všimněme, že téměř všichni profesionální přírodovědci včetně chemiků, o nichž se zde zmiňujeme (J. Pečírka, F. Mühlwenzel, A. E. Reuss, F. Rochleder, A. Frič, O.

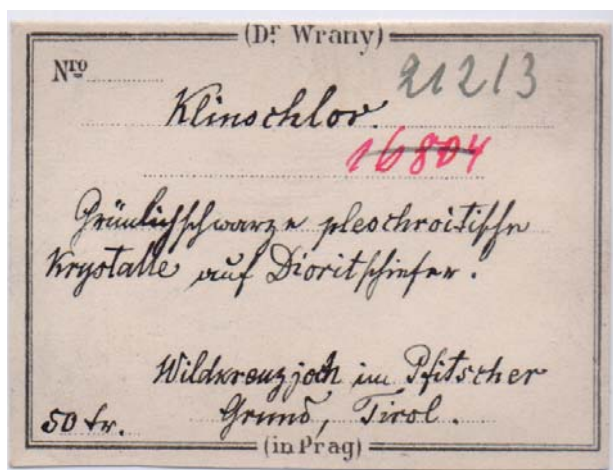
Novák), byli absolventy lékařské fakulty s titulem Med. Dr., i když povolání lékaře nikdy nevykonávali, ale pouze na lékařské fakultě mohli studovat přírodopis. Až od poloviny 19. století začal narůstat počet přírodovědců – absolventů filozofické fakulty (E. Bořícký, K. Vrba) s titulem Ph. Dr., jejichž praktické uplatnění mimo střední školství bylo ale svízelné až nemožné.

Po absoluturiu se Adalbert Wraný zřejmě částečně věnoval lékařské praxi, protože o něm čteme, že již v mladších letech byl hledaným lékařem a dovedným chirurgem a v roce 1866, tedy tři roky po promoci, po vypuknutí prusko-rakouské války, byl jmenován přednostou vojenské nemocnice v Karlových kasárnách, umístěných v bývalém areálu kláštera Křížovníků Božího hrobu na Zderaze (dnes Karlovo náměstí s budovami ČVUT) a za svou činnost zde byl vyznamenán rytířským křížem řádu Františka Josefa (Anonym 1902d; Slavík 1902).

To již byl ale Wraný, kterého spíše než terapie poutaly patologická anatomie a mikroskopická a chemická diagnostika nemocí, od roku 1861 zaměstnán v tehdejší zoochemic-

Obr. 6, 7. Rhodochrosit, Wissen, Německo, agregát 3 × 2 cm, Národní muzeum P1N 1561, ex coll. A. Wraný. Foto: D. Velebil.

Obr. 8, 9. Klinochlor, Val di Vize, Itálie, 7 × 4,5 cm, Národní muzeum P1N 21213, ex coll. A. Wraný. Foto: D. Velebil.

vě Wraného nebo Med. Dr. B. Jiruše, který byl Lerchovým asistentem v letech 1870–1875 (Janko & Štrbáňová 1988). Z tohoto působiště pochází jedna z prvních, ne-li úplně první Wraného publikace, a to obsáhlý referát o spisu, pojednávajícím o toxicitě benzínu, nitroben-

kém ústavu lékařské fakulty (též zoochemické laboratoři, dnes bychom řekli ústavu klinické biochemie) pražské Všeobecné nemocnice jako asistent profesora **Josefa Udarlicha (Oldřicha) Lercha** (*1816 Nepomuk, †1892 Praha). U profesora Lercha, původně farmaceuta, mohl Wraný uplatnit své chemické zájmy a také zde pochytil mnohé z mikroskopie, neboť Lerch každou chemickou reakci, pokud mohl, kontroloval drobnohledem (Šedivý 1902). Snad stojí za zmínku, že ve 40. letech 19. století Lerch na podnět mineraloga F. X. M. Zippého provedl a publikoval, tehdy ještě jako lékárník na Smíchově, několik chemických analýz minerálů: galenitu z Příbrami, pyromorfitu z Oloví a Zippem v roce 1847 popsaného arseničnanu mědi cornwallitu z Anglie (Wraný 1896). Zoochemický ústav ovšem tvořily jen dvě osoby – prof. Lerch a jeho asistent dr. Wraný, který u Lercha setrval až do roku 1864. Z Lerchových asistentů přítom vzešla celá plejáda skvělých lékařů, diagnostiků i terapeutů, včetně prá-

zenu a zejména anilinu a anilinových barev (Wraný 1864). Josef Lerch, „*docent lučby právní (= soudní) a lékárník smíchovský*“, byl od roku 1850 přispívajícím členem (složil 10 zlatých) Matice české, sboru pro vydávání dobrých českých knih při Museu království Českého, založené roku 1831 (Anonym 1850a). V roce 1887 odešel Lerch na odpočinek a tím skončil také zoochemický ústav (Wraný 1902). V roce 1865 přešel Wraný na další ústav lékařské fakulty, a sice patologicko-anatomický ústav profesora **Václava Treitze** (*1819 Hostomice, †1872 Praha). Zde byl Treitzovým asistentem od zimního semestru 1865/66 až do zimního semestru 1867/68⁴, kdy byl v roce 1868 habilitován jako první (a na dlouho poslední) soukromý docent patologické anatomie dětských chorob. Jmenování docentem komentoval *Časopis lékařů českých*: „*Zase o jednoho docenta více: Dr. Wraný jmenován docentem patologické anatomie chorob dětenčích*“ (Anonym 1868a); a o něco dál: „*Bude opět jedno místo okresního lékaře v Praze vypísáno, poněvadž tyto dny zemřel městský chirurg Obenberger na Malé Straně. Před 14 měsíci uprázdněné místo assistentské není posud obsazeno. Kompetenti pozvolna berou žádosti nazpět, např. dr. Wraný: neboť vskutku nevíme, zdali letos záležitost tato vyřízena bude. Vždyť to záležitost zdravotní“... „Dr Wraný stal se docentem pathologické anatomie chorob dětenčích. Mimo to je prosektorem v dětské nemocnici a chce ještě mermomocí býti asistentem okr. lékaře. Kdyby měl ještě jedny dobré plíce a nohy, tak by to snad zastal*“ (Anonym 1868b).

Z dob působení na patologicko-anatomickém ústavu pochází další Wraného medicínská publikace, dosti obsáhlý článek v německém čtvrtletníku pražské lékařské fakulty, jehož byl Wraný od roku 1872 spoluredaktorem. Článek vyšel v roce 1867 ve třech pokračováních a pojednával o nejzajímavějších pitevních nálezech (o hermafroditizmu a hyperostóze lebky a páneve) a podával statistiku činnosti ústavu, kam bylo například za půl roku od 1. 1. do 30. 6. 1866 dodáno celkem 1059 těl zemřelých, z toho 448 bylo pitváno a hlavní příčinou smrti byla z 30 % tuberkulóza (Wraný 1867a, b, c). Kromě průběžných zpráv o výsledcích pitev, publikoval Wraný vícero kasuistických sdělení (sdělení o konkrétních případech včetně pitevních nálezů) a pojednání z oblasti speciální (dětské) patologické anatomie (Anonym 1899a).

V roce 1868 Wraný od profesora Treitze odešel. Patrně pro sebe neviděl na patologicko-anatomickém ústavu další perspektivu. Nemohl ovšem také tušit, že Václav Treitz v létě 1872 ukončil svůj život sebevraždou. Wraný by Treitze asi tak jako tak nemohl na jeho místě nahradit, protože byl již příliš specializovaný na dětskou patologii. Po odchodu z patologicko-anatomického ústavu se Wraný soustředil na práci v dětské nemocnici a na přednáškovou činnost.

V pražské dětské nemocnici Františka Josefa začal pracovat od roku 1867, tedy již před svou habilitací, jako „*prosektor pro pitvání mrtvol*“ (1868) nebo eufemističtěji v roce 1875 „*domácí anatom*“ a setrval zde až do konce roku 1878 (Anonym 1880a). Jako docent vedl v nemocnici Františka Josefa od letního semestru 1869 do zimního semestru 1879/80 praktika z patologické histologie a od letního semestru roku 1869 (jako Treitzův asistent již od roku 1867) přednášel studujícím lékařství o „*pseudoplasmách*“ (novotvarech, nádorech), patologické anatomii dětského věku a mikroskopické a chemické diagnostice dětských chorob, samozřejmě německy. Jedno z jeho témat bylo *Chemie und Mikroskopie als Hilfsmittel der*

4 Wraného předchůdcem (od roku 1851) v asistentuře na fakultní katedře patologické anatomie (od roku 1861 též první habilitovaný docent patologické anatomie na pražské lékařské fakultě) a od roku 1860 i na prosektuře dětské nemocnice (jen do roku 1861, kdy odešel do Charkova), byl o něco starší Vilém Dušan Lambli (*1824 Letiny u Plzně, †1895 Varšava, doktorát 1849), který na tomto pracovišti objevil a popsal u dětí s infekční úplavici jejího původce – mikroskopického parazitického prvoka *Cercomonas intestinalis* (Lambli 1859), později přejmenovaného na *Lambliia intestinalis* a posléze na *Giardia lamblia* – lamblie střevní (Lambli 1859). Jinak Lamblovo jméno z dějin vědy prakticky zmizelo, přestože toho objevil více. Literární historikové však stále připomínají jeho mladické dobrodružství s Boženou Němcovou. Jaké byly vztahy Lambli s Wraným nevíme, oba měli podobné vědecké zájmy, ale Lambli byl nepochybně všestrannější, ráznější a extrovertnější povaha, společensky velmi aktivní, slavjanofil, oproti zdrženlivému a spíše nenápadnému Wranému. Pod šifrou V. D. L. vydal Lambli již v roce 1854 článek, ve kterém kritizoval „*poblouznou naturfilosofii*“ Lorenze Okena a jeho české nejmenované následovníky (nepochybně K. S. Amerlinga), ale i starší české přírodopisné knihy (např. J. Sv. Presla a J. Krejčího), které nejsou obecně srozumitelné a moderní české spisy nemáme (V. D. L. 1854).

Diagnostik namentlich in Kinderkrankheiten (Chemie a mikroskopie jako pomůcky diagnostiky, jmenovitě dětských nemocí; Šedivý 1902).

Wraného hlavním zájmem byla tedy rozvíjející se mikroskopická a chemická diagnostika chorobných změn ve tkáních, speciálně u dětí. To, že o těchto předmětech přednášel již od roku 1867, je svým způsobem prioritou, jistě v Rakousku a možná i světová.⁵ Byl jedním z pionýrů bouřlivě se rozvíjejícího nového oboru v lékařství, podobně jako v téže době Emanuel Bořický v mikroskopickém a chemickém rozboru hornin.

Ředitelem dětské nemocnice Františka Josefa a tudíž Wraného nadřazeným byl profesor balneologie Med. Dr. **Joseph Wilhelm Löschner** (*1809 Kadaň, †1888 na svém zámku ve Velichově u Karlových Varů), nazývaný také „otec českého lázeňství“ (Bořikova & Bořík 2009). Jeho zásluhy byly mnohostranné, především byl ale zakladatelem moderní dětské nemocnice, jejímž se stal ředitelem a Wraný zaměstnancem. Dětská nemocnice císaře Františka Josefa (Franz-Josef-Kinderspital) byla otevřena v roce 1854 na Karlově náměstí na Novém Městě pražském, tehdy jako jediná dětská nemocnice v Čechách. Wraný v ní působil řadu let v ne zrovna povzbudivém prostředí prosektury, kde bylo jeho úlohou stanovit v nejasných případech příčiny dětských úmrtí. Přestože byla v té době dětská úmrtnost proti dnešku mnohem vyšší, přece jen měl Wraný, vedle získávání materiálu pro svůj mikroskopický a chemický, tedy histologický a biochemický výzkum, dostatek času k dalším, mimolékařským aktivitám.⁶

Jedním z lékařů a Wraného blízkých spolupracovníků v dětské nemocnici Františka Josefa byl Med. Dr. **Bohdan (Theodor) Neureutter** (*1829 Praha, †1899 Praha, doktorát 1854).⁷ Z jejich spolupráce vzniklo několik kasuistických sdělení (např. Wraný & Neureutter 1872). Profesor T. Neureutter, „otec české pediatrie“, dal v roce 1887 podnět ke zřízení *Spolku pro zřízení a vydržování české dětské nemocnice a chorobince v Praze* (Bittnerová 2017). Velké zásluhy o činnost tohoto spolku pak měl MUDr. **František Michl** (*1850 Korouhev u Poličky, †1900 tamtéž), chirurg Dětské nemocnice Františka Josefa a mimořádný profesor lékařské fakulty. A. Wraný věnoval ještě za svého života tomuto spolku všechny své lékařské knihy i své lékařské instrumentarium, což později zdůraznil v závěti, v níž Michla výslovně zmiňuje. Ani Michl, ani Wraný se nedožili dostavění šesti nových budov české dětské nemocnice v roce 1902 a samozřejmě ani jejich zbourání při stavbě nuselského mostu v 60. letech 20. století, kdy se její aktivity přesunuly do Motola.

V době svého působení v dětské nemocnici publikoval A. Wraný dvě práce, které vznikly

5 O prioritě se ale Wraný připravil tím, že nic ze svých přednášek za celou dobu docentury nepublikoval, což zřejmě vycházelo z jeho perfekcionista povahy, takže si v tomto oboru udělal jméno až pozdější profesor vnitřního a dětského lékařství Rudolf Jaksch (*1855 Praha, promoce 1878 v Praze, †1947; po roce 1945 nemusel jako Němec do odsunu a dožil 91letý v jedné místnosti svého zkonfiskovaného zámečku v Hracholuskách n. Mží, zbouraném v r. 2017). Jakschova na svou dobu jistě kvalitní příručka *Klinische Diagnostik innerer Krankheiten mittels bakteriologischer, chemischer und mikroskopischer Untersuchungsmethoden (Klinická diagnostika vnitřních nemocí pomocí bakteriologických, chemických a mikroskopických vyšetřovacích metod)* vyšla poprvé v roce 1887, tedy 20 let po Wraného zahájení přednášek na toto téma, a její 6. vydání z roku 1907 bylo přeloženo do šesti jazyků. Publikace nemálo pozvedla Jakschovo jméno, ale Wraného v ní nikde nezmiňuje (Šedivý 1902).

6 O tom, jaké asi bylo vytižení prosektora v dětské nemocnici, si můžeme udělat představu z následujících statistických údajů. V roce 1879 bylo v nemocnici Františka Josefa „hospitalizováno 868 dětí“ (k tomu ambulantně 5164, očkováno 604) a mortalita byla hrozivá: 24 %. Děti umíraly na dětské nemoci, které se dnes díky povinnému očkování prakticky nevyskytují, a na infekční nemoci, které jsou dnes úspěšně léčitelné antibiotiky. Nejčastěji děti umíraly na neštovice; ze 133 hospitalizovaných zemřelo 76, následovala diftérie (záškrť) – 55 zemřelých, pak tyfus, spála a konečně spalničky. Nemocnice měla velké výkony, přitom kromě ředitele Löschnera zaměstnávala pouze pět až šest dalších lékařů (Anonym 1880b). Nemocnice byla německá a němečtí lékaři potřebovali často k dorozumění s českými dětmi tlumočníka, kterým byl obvykle český sekundární lékař (Brdlík 1935, Brdlík 1957).

7 V roce 1883 se Neureutter stal v nemocnici primářem a v roce 1884 prvním českým profesorem dětského lékařství, ovšem ještě bez vlastního ústavu a učeben. O Neureutterovi se můžeme dočíst následující: „Vychován v německých školách, teprve česky se doučoval a přece byl vlastencem nejčistšího zrna“ (Navrátil 1913, Brdlík 1935). Tato charakteristika by se snad mohla hodit i na A. Wraného. O příslušnicích rodiny Neureutterů nacházíme od roku 1850 opakovaně zmínky ve zprávách o činnosti *Matice české* při Společnosti českého Musea (Anonym 1850b) i jinde (Bittnerová 2017).

pod vlivem ředitele nemocnice a Wraného nadřízeného profesora J. W. Löschnera⁸, k němuž měl evidentně nějaký vztah již před svým příchodem do dětské nemocnice. Dokládá to jeho referát o Löschnerově pojednání, týkajícím se minerálních pramenů v Lázních Kynžvartu (Wraný 1865). První ze zmíněných dvou Wraného prací, v nichž prokázal svoji chemickou erudici, je výsledkem fyzikálního a chemického výzkumu několika teplických termálních pramenů a Wraný v ní zcela popírá přítomnost jódu a fluoru, stanovenou jinými analytiky. V druhé práci pak Wraný publikoval chemické analýzy Josefova pramene u Děčína – Podmokel (Wraný 1867d, 1867e). Jednalo se o slabě mineralizovanou vodu z Lázní Svatého Josefa u Horního Žlebu (Podmokel), zaniklých v roce 1922. Wraného analýzy pak vzápětí komentoval Alois Jandouš, lékárník v Nemocnici Milosrdných sester sv. Karla Boromejského na Malé Straně, těmito slovy: „Podávám zde ještě nejnovější analyse některých pramenův teplických, jaké udány jsou v díle „Beiträge zur Balneologie 1867, Dr. Löschner“, poněvadž z postavení p. redaktora souditi lze, že pánům spisovatelům všechno potřebné pohodlí zjednáno bylo a práce s pozorností vyvedena býti mohla, což právě při tak zvaných indifferentních pramenech, při kterých účinek docela jest tajemstvím, na váhu padá“ (Jandouš 1868). Ale Wraný se dočkal i nezasloužené kritiky: „II. Teplicko-Šanovská zřídla ve smyslu fysikálním a chemickém líčil dr. A. Wraný. Vyčerpav stávající posud prameny jednající o těchže věcech měřil a rozkládal lučebnický veškerá vřídla. Tak zevrubně, ba mohli bychom říci, tak pedanticky pracoval, že pro samé cifry čtenáři prazádný přehled v paměti utkvíti nemůže. Všeho mnoho škodí... III. Lučební rozbor zřídla Josefova u Podmoklí a Děčína taktéž od Wraného. O toto méně známé zřídlo vydobyl si dr. Wraný větší zásluhy proto, poněvadž tu pouze jedné analyse z roku 1823 použití mohl“ (Anonym 1868c).

V roce 1875 byl „doc. dr. Vojtěch Wraný“ jmenován primářem Nemocnice pražského obchodnictva (též Handelsspital / Kupecká nemocnice). Tato nemocnice byla otevřena roku 1862 a sídlila v ulici Ke Karlovu 4 na Novém Městě (dnes Fyziologický ústav 3. LF), v blízkosti původní České dětské nemocnice. Vedle Wraného ovšem působil v této nemocnici už jenom sekundární lékař dr. Josef Hála a Wraný zde setrval ve funkci primáře několik let (Anonym 1875). Kromě toho měl ale Wraný i další odborné lékařské aktivity. V roce 1875 sděluje Med. Dr. Karel Slavoj Amerling v referátu o „Ústavu idiotů soukromého ženského spolku sv. Anny v Praze“, který Amerling založil a který zpočátku sídlil v pronajatém domě na Novém Městě, že roku 1871 bylo do tohoto ústavu přijato prvních 13 chovanců – pacientů, dále že roku 1873 se ústav přestěhoval do vlastní budovy na Hradčanech, kde již bylo asi 50 chovanců, většinou dětí a mladistvých, a dodává, že tomuto dobročinnému ústavu, kromě poradního sboru, věnují své služby i někteří lékaři, včetně „doc. dr. V. Wraného, jenž obstarává pitevné preparáty“ (Amerling 1875).

Závěr života

Adalbert Wraný se v období let 1879–1880 vzdal svého místa na prosektuře Dětské nemocnice i univerzitní docentury „chorob dětenčích“, a to prý kvůli vážné plicní chorobě (Anonym 1880b, Slavík 1902). Nadále byl ale primářem Kupecké nemocnice (nejméně ještě v roce 1882), šéflékařem u některých soukromých železnic a od roku 1884 zdravotním konsultantem a přednostou lékařské služby při c. k. státních drahách. Za své nemalé zásluhy při organizaci zdravotní služby získal Wraný v roce 1898 jako první železniční lékař v celém Rakousku

8 Kromě dvou Wraného článků (Wraný 1867d, Wraný 1867e) obsahoval Löschnerův balneologický sborník také práci Augusta Emanuela Reusse „Die Gegend zwischen Kommotau, Saaz, Raudnitz und Tetschen in ihren geognostischen Verhältnissen“ (Krajina mezi Chomutovem, Žatcem, Roudnicí a Děčínem ve svých geognostických poměrech), která vyšla samostatně již roku 1863 (Hibsč 1934), a pojednání Augusta Leopolda Reusse „Botanische Skizze der Gegend zwischen Kommotau, Saaz, Raudnitz und Tetschen“ (Botanická skica krajiny mezi Chomutovem, Žatcem, Roudnicí a Děčínem). Ještě ve stejném roce 1867 vydal Adolf Becker v Teplicích oba Wraného články a článek A. E. Reusse souhrnně v knížce se zavádějícím jménem autora a titulem: Reuss A. E., „Die Geologie des Böhmischen Mittelgebirges“ (Geologie Českého středohoří), a totéž pak znovu ještě jednou bez uvedení data snad v roce 1899 nebo 1900 (Wraný 1900a, Wraný 1900b, Trvzník a kol. 1969).

Obr. 10. Zirkon, Renfrew, Kanada, 6 × 5 cm, krystal 2,5 cm, Národní muzeum P1N 11627, ex coll. A. Wraný. Foto: D. Velebil.

Obr. 11. Sylvanit, Baia de Aries, Rumunsko, 7 × 4,5 cm, Národní muzeum P1N 9327, ex coll. A. Wraný. Foto: D. Velebil.

titul c. k. Sanitätsrat – zdravotní rada (Anonym 1899, Slavík 1902, Navrátil 1913, Matoušek 1954). Patrně souběžně s funkcí železničního lékaře se Wraný od roku 1894 věnoval také lékařské praxi. Soukromou ordinaci měl ve svém domě ve Škrétově ulici č. 3/491, kam se v témže roce přestěhoval z předchozího bydliště.

Ve Wraného nekrolozích se zmiňuje, že delší dobu trpěl jakýmsi plicním neduhem, snad tuberkulózou. Na průběh nemoci měla jistě neblahý vliv jeho mnohaletá práce v pitevně. Při vstupu do nového století sepsal Adalbert Wraný 30. 1. 1901 v předtuše konce závět' a 21. 7. 1902 ve svém bytě náhle, ve věku 66 let, zemřel, údajně na srdeční infarkt (Anonym 1902d). Již o dva dny později měl pohřeb, o němž Národní listy přinesly 23. 7. 1902 tuto zprávu: „*Společnost Musea království českého ztrácí v zesnulém zdrav. radovi panu MUDru. V. Wraném svého dlouholetého zasloužilého člena, jakož i jednoho z nejobětavějších a nejštedřejších příznivců musea. Pp. členové Společnosti se žádají, aby nejčtetnější zúčastnili se pohřbu zvěčného, který se koná dnes ve středu o 4. hodině odpolední z votivního chrámu sv. Ludmily na Kr. Vinohradech*“ (Anonym 1902e).

Adalbert Wraný byl pohřben na pražských Olšanech. Po marném pátrání po jeho hrobě jsme ze správy Olšanských hřbitovů obdrželi následující informaci: *Jméno pana doktora Wraného jsme evidovali v hrobovém místě č. 6-12b-4-5. Bohužel hrobové místo bylo dáno k dispozici v roce 1956 hřbitovní správě. Hřbitovní správa toto místo pronajala jiné rodině v roce 1957. Ostatky pana doktora, byly vyzvednuty a byly předány do společného pohřebiště na hřbitově č. V.*

Čech nebo Němec?

I když dnes, oproti dobám minulým, není třeba řešit otázku, zda byl Adalbert Wraný Čech nebo Němec, přesto se u tohoto problému, tak aktuálního za jeho života, zastavme. Příjmení jeho otce je v záznamu o Adalbertově křtu zapsané v české podobě Wraný. Zdá se tedy, že z otcovy strany měl nějaké české kořeny a snad i někoho česky mluvícího v rodině nebo jejím blízkém okruhu. Dvojitě W sloužilo k tomu, aby i Němci vyslovovali toto příjmení správně. Všechny Wraného spisy jsou napsané německy, přesto se v nich téměř do důsledku podepisoval jako Wraný a nikoliv Wrany, a i v německy psaných písemných pramenech se zřídkakdy objevuje jeho příjmení v podobě Wrany. V českých dobových tiscích pak figuruje jeho jméno v čistě české podobě – jako Vojtěch Vraný.

Adalbert Wraný se narodil v Čechách, ale celé jeho školní vzdělání bylo německé. To bylo v jeho době běžné, zvláště, jako ve Wraného případě, s perspektivou univerzitního studia v němčině (jiné ještě nepřipadalo v Rakousku v úvahu) a s tím, že ani v budoucnu nebude ve své vědecké práci a lékařské praxi češtinu potřebovat. Svoji znalost češtiny musel Wraný pochytit ve svém okolí a František Slavík konstatuje, že až na speciální vědeckou terminologii byl Wraný dokonale bilinguální, což znamená, že mluvil stejně dobře německy i česky (Slavík 1902). To tedy stačilo na dorozumění s českým okolím, personálem, pacienty a podobně, ale kupříkladu prostudování velkého množství česky psaných odborných textů, které ve svých spisech cituje, mu jistě činilo potíže. To dokládá i dopis Wraného A. Johnovi do Chebu 19. 1. 1896: „*V češtině nejsem tak pokročilý, abych mohl sám studovat originál*“, v tomto případě konkrétně spis Arnošta Krause o Goethovi v Čechách (Kraus 1896). Jako na Němce na něj vzpomíná jeden z jeho pacientů v bývalé pražské Kupecké nemocnici: „*V čele ozdravně léčebněm byli vždy vedoucí lékaři s profesorem v čele, největšího věhlasu požívajícího. Za mne byl vedoucím lékařem prof. Dr. V. Wraný, Němec*“ (Jesenský 1929).

Za Čecha, ve vlasteneckém slova smyslu, Wraný pokládán nebyl. Jeho pro české země tak důležitý spis *Die Pflege der Mineralogie in Böhmen* vyšel v roce 1896, ale středoškolský profesor dr. Augustin Krejčí se o dva roky později, v pojednání o zásluhách Čechů na poli mineralogie, o Wraném a jeho mineralogickém spise nikde nezmiňuje a stejně tak se nezmiňuje o tak významných, v Čechách působících mineralozích, jako byli Franz Xaver Maximilian Zippe, August Emanuel Reuss nebo Victor von Zepharovich. Wraného tedy za Čecha zjevně nepovažoval (Krejčí 1898).

Na druhou stranu Wraného jméno se neobjevuje ani v přehledech vědeckých a uměleckých výkonů Němců v Čechách, které každoročně vydávala německá obdoba České akademie věd - „*Gesellschaft zur Förderung deutscher Wissenschaft, Kunst und Literatur in Böhmen*“ (Společnost na podporu německé vědy, umění a literatury v Čechách). Tyto přehledy šly přitom do značných podrobností. Jméno Wrany v nich sice opakovaně nacházíme, ale vždy se jedná o Eugena Wranyho, soudního úředníka ve Vídni, narozeného v roce 1854 v Kutné Hoře, který pod pseudonymem Eugen Raaben vydal několik německých povídek, básní a divadelních her. Zdá se tedy, že Adalbert Wraný nebyl v době kulminujících rozporů mezi oběma národnostmi považován ani za Němce ani za Čecha v nacionálním slova smyslu (Anonym 1899b). Wraného proto můžeme charakterizovat jako německy mluvícího Čecha (Böhme) v teritoriálním slova smyslu, který své sympatie zřetelně demonstroval svým velkorysým odkazem českému Národnímu muzeu.

Wraného sběratelství a sbírky

O Wraného sběratelské činnosti, a to nejen minerálů a drahých kmenů, ale i hornin a zkamenělin, nacházíme v různých zdrojích jen útržky. Tušíme ale, že se omezoval hlavně na koupě, případně výměnu a jeho vztah k minerálům byl nepochybně spíše sběratelský než badatelský. Že ale měl dobrý přehled o minulých i současných poměrech ve vědě, jakož i o tehdejších sbírkách, sběratelích a obchodnících v Čechách, dokládá jeho knížka (Wraný 1896).

Wraného sběratelské zájmy popisuje nejlépe v roce 1902 František Slavík: „*Již od útlého mládí přilnul Wraný se zvláštní láskou k vědám přírodním a věnoval jim veškerý volný svůj čas. Prací čtyř desíletí nashromáždil si velmi obsáhlé sbírky přírodnické, velký herbář, sbírku hmyzu a konchylíí (lastur a schránky měkkýšů), rozsáhlou sbírku palaeontologickou a zvláště cennou a krásnou sbírku mineralogickou, kterou až do posledního okamžiku svého života opatroval a doplňoval s největší péčí. Wraný nebyl sběratelem rarit, stále měl na mysli vědecký význam a účel sbírky. Dvorní rada prof. Dr. Karel Vrba, Wraného intimní přítel, byl mu ve snahách jeho rádcem nad jiné povoláním*“ (Slavík 1902). O tom, že Wraný sbíral rostliny a vytvářel herbář, jsme se již zmínili. O jeho hlavní sbírce, mineralogické, je v tomto textu pojednáno samostatně. Slavíkův článek o Wraném je ovšem jediným pramenem, který zmiňuje, že Wraný sbíral také hmyz a schránky měkkýšů. Osudy těchto sbírek jsou nám zcela neznámé, jisté ale je, že na konci života už je nevlastnil. Také o jeho paleontologické sbírce prakticky nic nevíme. Zdá se ale, že zkameněliny byly vedle rostlin vůbec prvním objektem jeho sběratelského zájmu. Dokládají to jeho první dary Národnímu muzeu v podobě zkamenělin – dále podrobněji zmíněného trilobita a ještěra. Svou paleontologickou sbírku Wraný ještě za svého života, po národnostním rozdělení pražské Karlo-Ferdinandovy univerzity v roce 1882, věnoval nově vzniklé České univerzitě, konkrétně jejímu geologickému ústavu, sídlícímu nejprve ve Spálené ulici a později spolu s ostatními ústavu, včetně mineralogického, na Karlově náměstí 21. Citujeme přitom opět F. Slavíka: „*Cenná palaeontologická sbírka Wraného jest základem sbírek geologického ústavu české university*“ (Fr. Sl-k. 1908).

Česká a německá universita působily ještě dlouho po rozdělení původní Karlo-Ferdinandovy univerzity ve společných prostorách v Klementinu i jinde s tím, že česká univerzita neměla žádné sbírky, které všichni případně ústavům německé univerzity. Proto bylo nutné nové české ústavy sbírkami teprve vybavit. Geologický ústav české univerzity, kam Wraný věnoval svou paleontologickou sbírku, vedl od školního roku 1882/83 až do své smrti v roce 1887 řádný profesor geologie Jan Krejčí. S ním a ani s nově vzniklou českou univerzitou přitom neměl Wraný do té doby žádné oficiální styky. Wraného zato poutal přátelský vztah k osobě Karla Vrby, který působil jako řádný profesor mineralogie na filozofické fakultě samostatné České univerzity.

Karel Vrba (*1845 Klatovy, †1922 Praha) byl několik let, spolu s o něco starším Emanuelem Bořickým, asistentem (1868–1874) a posléze soukromým docentem petrografie (1874–1876) v mineralogickém ústavu profesora Viktora Zepharoviche (čti Cefaroviče) na

filozofické fakultě, tehdy ještě jazykově nerozdělené pražské univerzity. Když zde byli v roce 1871 jmenováni první tři profesori pro vyučování přírodních věd v českém jazyce, byla dána přednost přece jen o něco staršímu a zaslužitějšímu Bořickému, hlavní specializací petrografovi. Vrba proto roku 1876 odešel na nově vzniklou, nicméně trochu zbytečnou univerzitu v Černovicích (Tschernowitz) v tehdejší rakouské Bukovině (dnes Černivci na Ukrajině), kde se stal řádným profesorem mineralogie, vybudoval mineralogický ústav a sbírky a věnoval se již téměř výhradně krystalografii. Po nečekané Bořického smrti v roce 1881 se Vrba vrátil do Prahy, aby zaujal jeho místo na české univerzitě i v Národním muzeu, kde mezitím krátce řídil mineralogickou sbírku znovu Jan Krejčí. Mineralogický ústav profesora Vrby se orientoval na geometrickou krystalografii, tj. studium vnějších tvarů krystalů a prakticky až do roku 1894, kdy se pro tento obor habilitoval J. L. Barvíř, zde neexistovala petrografie. To u původně petrografa Vrby udivuje. V roce 1916 Vrba univerzitu opustil a odešel do penze, v Národním muzeu ale působil i nadále. Na univerzitě jej nahradil jeho bývalý asistent dr. František Slavík (Petraň 1983). V roce 1921 nastoupila do Národního muzea jako Vrbova asistentka Ludmila Kaplanová – Slavíková, od roku 1917 manželka Františka Slavíka a nahradila dosavadního asistenta Bohdana Erbena. Po Vrbově smrti v roce 1922 se Slavíková stala jeho nástupkyní ve vedení mineralogicko-petrografického oddělení Národního muzea. Karel Vrba byl Wraného osobní přítel, pomáhal mu i při budování jeho mineralogické sbírky a bezpochyby se významně zasloužil o to, že Wraného sbírku nakonec získalo Národní muzeum.

Poněkud nejasnou zmínku o údajném dalším Wraného sběratelském zájmu nacházíme v průvodci po Národním muzeu z roku 1932: „*Mořské třetihory sbíral především předčasně zesnulý moravský geolog V. J. Procházka, lékárník Erxleben a dr. V. Wraný*“ (Anonym 1932). Souhlasit lze jistě se jménem V. J. Procházky, autora publikace o moravském a českém miocénu, jakož i s lékárníkem G. Erxlebenem z Lanškrouna, těžko ale soudit, jak se k těmto mužům připletlo jméno A. Wraného. V poměrně obsáhlém článku J. Sv. Procházky o třetihorní fauně ve sbírkách Národního muzea, ze kterého čerpal autor citovaného průvodce, se Wraného jméno nevykytuje (Procházka 1929).

Ještě v roce 1954 charakterizoval MUDr. M. Matoušek Wraného sběratelství, směřující k darům České univerzitě a Národnímu muzeu následujícím způsobem: „*Byl svobodný, schopný a svědomitý, peněz nepotřeboval pro sebe, jen pro svou lásku – přírodovědecké sbírky. Byly skvělé a dal jim skvělé určení: rozdávat je. Založí se český univerzitní ústav geologický – a Wraný jej vybaví darem sbírkami. Když ho udělají po prof. Krejčím (v r. 1886) inspektorem sbírek v muzeu, vezme to tak doopravdy, že jim založí 630 kusy petrografickou sbírku a 600 broušenými drahokamy sbírku ozdobných kamenů*“ (Matoušek 1954).

Obr. 12. Mimetesit, Roughton Gill, Anglie, 6 × 5 cm, Národní muzeum P1N 18447, ex coll. A. Wraný. Foto: D. Velebil.

Budování vlastní minera-logické sbírky

O vzniku své mineralogické sbírky poskytl několik zajímavostí sám Wraný ve své knize o historii mineralogie v Čechách, kde napsal, že svoji sbírku o 4 500 číslech buďto téměř 40 let (Wraný 1896), tedy přibližně od roku 1860. V jeho době byla v Praze ozdobou téměř každé lékárně mineralogická sbírka, která však obvykle později, při předávání lékárny novému majiteli, zmizela. V roce 1880 získal Wraný krásnou sbírku minerálů z lékárny V. Hellyho (U zlaté koruny na Malém náměstí/Kleiner Ring), další bohaté řady minerálů získal společně s dr. Kraftem ze sbírky lékárníka Augustina Řehoře (U říšského orla na Staroměstské náměstí / Grosser Ring); zbytek sbírky věnoval A. Řehoř české univerzitě. Sbírkou zkamenělin a minerálů zmíněného **Med. Dr. Josefa Krafta** (*1814 Praha, †1868 Praha) se vyznačovaly velkým bohatstvím druhů. Po jeho smrti se minerály dostaly do Vídně a zkamenělinu zakoupil dr. Ottokar Nickerl v Praze (Wraný 1896). Rok Kraftova úmrtí potvrzuje Wraného údaj, že minerály sbíral již před tímto datem.

Krátkou charakteristiku Wraného mineralogické sbírky podala v roce 1926 Ludmila Slavíková: „Byl přítel a spolupracovník Vrbův, svoji sbírku jeho pomocí založil a r. 1902 odkázal Národnímu muzeu. Wraný dal si záležeti na tom, aby každý nerost byl v jeho sbírce zastoupen bezpečně určenými, co nejtypičtějšími exempláři a každý nerost na etiketách podrobně popsal; věnoval však zvláštní péči také systematické úplnosti, snaže se, aby měl zastoupeny pokud možno z původní lokality i minerály nejisté, známé toliko v kusových výskytech“ (Slavíková 1926).

Není jasné, odkdy přesně se datuje Wraného spolupráce s Karlem Vrbou. Podle Wraného nekrologu, sepsaného F. Slavíkem v roce 1902, se zdá, že to bylo ještě v dobách Vrbových studií na univerzitě a jeho následného působení jako asistenta a docenta (1868–1876) u profesora Viktora v. Zepharoviche (Slavík 1902). Později ale Slavík píše, že to bylo až později, tedy po Vrbově návratu z univerzity v Černivci do Prahy, tzn. asi dvacet let po založení Wraného sbírky: „Věrným spolupracovníkem Vrbovým po dvacet let byl v práci sběratelské lékař a přírodopyspec MUDr. Vojtěch Wraný, jenž s důkladností a s láskou vypsal dějiny mineralogie v Čechách knihou „Die Pflege der Mineralogie in Böhmen“, vyšlou r. 1896“ (Slavík 1931).

Wraného sbírka obsahovala také meteority. Dozvídáme se to z knihy E. A. Wülfinga o sbírkách meteoritů, kterému informace poskytl Karel Vrba. Podle něj bylo ve Wraného sbírce 20 ukázek meteoritů o úhrnné hmotnosti asi 1 kg (Wülfing 1897). V následujícím přehledu, uvedeném ve Wülfingově knize, však napočítáme Wraného položek o něco méně (17 meteoritů – z toho 12 želez – o celkové hmotnosti 689 g): železa: *Bohumilice 65 g, Canyon Diablo 17 g, Carlton Hamilton 52 g, Coahuilla 57 g, Elbogen/Loket 72 g, Forest City 15 g, Kendall Co. 32 g, Magura/Orava 157 g, Mercedes 15 g, Toluca 15 g, Seeläsgen 29 g, Joel Iron (Atacama) 24 g*; železokameny: *Estherville 8 g, Krasnojarsk 3 g*; kameny: *Kniahyňa 103 g, Stannern/Stonařov 15 g, Mócs 45 g*.

V době, kdy Wülfingova kniha vyšla (r. 1897), nevlastnilo Národní muzeum žádný meteorit Krasnojarsk (u Wraného 3g exemplář), ani meteorit Joel Iron (Atacama), zatímco podle pozdějšího Vrbova katalogu muzejních meteoritů z roku 1914, tedy po smrti Wraného a po jeho odkazu sbírky Národnímu muzeu, již muzeum vlastnilo dvě ukázky Krasnojarsku o hmotnosti 96 a 32 g, ovšem žádný meteorit Joel Iron (Vrba 1914). Tento meteorit nenacházíme ani v Tučkově katalogu sbírky meteoritů Národního muzea z roku 1958 (Tuček 1958). Přitom Wraný měl ve své sbírce ukázkou tohoto meteoritu o hmotnosti 24 g. Meteorit Joel Iron je skutečná vzácnost, zastoupená kromě Britského muzea jen v několika málo světových sbírkách. Například ve Vídni je pouze jeden exemplář o hmotnosti 5 g.

Dnes je ve sbírce Národního muzea uloženo celkem 21 meteoritů, získaných ze sbírky A. Wraného v roce 1902 v rámci jeho odkazu (inventární čísla P1M 138–P1M 158). Přitom pouze pět položek odpovídá položkám ve Wülfingově seznamu, takže buď je jeho seznam nepřesný anebo došlo mezi lety 1897 až 1902 ve Wraného sbírce k pohybům v souboru jeho meteoritů. Většina muzejních meteoritů (celkem 16), deklarovaných v inventáři jako původem od Wraného, má i původní Wraného předtištěné a rukou vyplněné etikety.

K Wraného sběratelství minerálů se vztahuje také malý sešitek, nadepsaný „Herrn Dr.

Další písemnost vztahující se snad k mineralogické sbírce A. Wraného se nachází v Archivu Národního muzea (RNM – PM1, karton č. 6). Je to „*Seznam nerostů panu dr. Vrbovi odprodaných ze sbírky prodejní*“. Odprodej přebytných nerostů byl jistě vítaným příspěvkem do chudé pokladny Společnosti Musea království Českého coby zřizovatele této instituce. Dnes je takový způsob získávání peněz u státní instituce zcela vyloučený, tehdy šlo o zcela legitimní postup soukromé společnosti. V tomto případě šlo konkrétně o odprodej 422 ne právě bezvýznamných vzorků minerálů za nemalý obnos 1 617 zlatých. Že Vrba neměl špatný výběr, dokládá několik položek: vzorků ryzího stříbra 15, ryzího zlata 27, platiny 2, stříbrných rud (proustit, agentit aj.) 25, telluridů zlata 26, tetradymitů ze Župkova na Slovensku 5 atd.

Obr. 15. Pyrrargyrit, Ratibořské Hory, Čechy, 2 cm velký agregát až 3mm krystalů, Národní muzeum P1N 9742, ex coll. A. Wraný. Foto: D. Velebil.

Asi nebudeme daleko od pravdy, když podle historických lokalit, hlavně ze Sedmíhradska a Uher, usoudíme, že tuto „*sbírku prodejní*“, z níž Vrba čerpal, tvořily z velké části duplikáty z ohromné sbírky (asi 10 000 vzorků) strahovského opata **Hieronyma Josefa Zeidlera** (*1790 Jihlava, †1870 Řím), kterou muzeum zakoupilo již v roce 1872 (Anonym 1872). Koupě se uskutečnila v době působení Emanuela Bořického coby kustoda muzejní mineralogické sbírky (v letech 1869–1881), který ji spravoval spolu se svými asistenty v době, kdy Muzeum sídlilo ve stísněných prostorách Na Příkopěch. Některé vzorky minerálů z Zeidlerovy sbírky sice Bořický v roce 1874 vystavil (Kotal 1874), ovšem celou sbírku se mu ani s pomocí asistentů zpracovat nepodařilo. Emanuel Bořický, i když se zabýval i mineralogií, byl hlavně petrograf a jeho rozsáhlá a vlastně novátorská práce v oboru české petrografie, i s pomocí asistenta Josefa Klvani, jakož i výuka na univerzitě, mu neoponečávaly mnoho času pro muzejní práci.

Zeidlerovu sbírku zpracoval až Karel Vrba se svými asistenty v roce 1882. Vytříděnou sbírku spolu s ostatními připravil na stěhování a následnou instalaci v nové budově muzea v čele Václavského náměstí, kam se stěhovala na jaře roku 1891. Zdá se tedy, že soubor minerálů, původem z Zeidlerovy sbírky, získal A. Wraný. Vzhledem k původní velikosti Zeidlerovy sbírky to ovšem bylo jen malé množství. Pro ilustraci, sám Wraný píše, že Zeidler měl ve sbírce například 200 vzorků ryzího zlata či 300 vzorků telluridů - nagyagitu a sylvanitu (Wraný 1896).

Wraného sbírků minerálů za jeho života asi mnoho sběratelů a mineralogů, kromě Karla Vrby, nevidělo. Snad jedinou poznámku v této souvislosti zanechal **Alexander Josef Bernard** (*1859 Sobotka, †1912 Tábor), profesor přírodopisu na táborském gymnáziu a autor přírodovědeckých spisů, včetně známého *Atlasu minerálů* (Praha 1905): „*Pyrrargyrit Řeřičov: dr. Wraný měl ve sbírce z tohoto stanoviště velmi krásné krystaly. Ve sbírkách Táborských nemáme bohužel ani ukázky*“ (Bernard 1908). Jde o Řeřičov, jz. od Mladé Vožice u Tábora.

Wraného vztah k Národnímu muzeu

Wraného jméno čteme poprvé v souvislosti s Národním muzeem v roce 1876, kdy sem věnoval devonského trilobita *Bronteus palifer* (podle tehdejší nomenklatury) z koněpruských vápenců (Anonym 1876). Další konkrétní zmínka o Wraného sběratelství ve vztahu k Museu království Českého (Národnímu muzeu), tehdy ještě ve staré budově v bývalém Nostickém paláci v ulici Na Příkopě, je velmi významná a týká se také paleontologie. V roce 1877 daroval Wraný Národnímu muzeu fosilií „ještěra“, kterou vědecky zhodnotil Antonín Frič. Tento výjimečný dar se zapsal do dějin české paleontologie a podrobněji je o něm v tomto textu pojednáno samostatně. Ještě dodejme, že Antonín Frič a Adalbert Wraný byli spolužáky na lékařské fakultě, Frič jen promoval o rok dříve (1860).

V době, kdy Frič obdržel od Wraného „ještěra“, byl kustodem mineralogických sbírek NM (od r. 1869 po J. Krejčím) již zmíněný prof. Ph. Dr. Emanuel Bořický (nar. 1840). Wraný už v té době budoval svou sbírku minerálů (Slavík 1902, Slavíková 1926), ovšem o jeho kontaktech s věkově blízkým Bořickým nemáme žádné doklady. Jeho úzké vztahy s muzejními mineralogy patrně započaly až s příchodem Karla Vrby na místo uvolněné zesnulým Bořickým (1881). Traduje se, že Vrba byl společensky obratnější a komunikativnější než Bořický a dovedl vždy objevit lidi, ze kterých měla muzejní mineralogie prospěch (Matoušek 1954). Kromě Wraného, s nímž se Vrba spřátelil, to byli ještě například Bohuslav Jiruš či Alois Oliva, o nichž se ještě zmíníme.

V roce 1886 se Adalbert Wraný stal revizorem mineralogické sbírky Národního muzea (Fr. Sl-k. 1908), když před ním „bděli nad sbírkami prof. Jan Krejčí a Jan Michal šlechtic Šáry“ (Emler 1880). Ti nad nimi bděli hlavně ve smyslu každoročních revizí, kdy byla kontrolována fyzická existence vzorků namátkou vybraných z inventáře. Šáry (Schary) zemřel již v roce 1881, jeho vynikající paleontologická sbírka byla prodána do USA a mineralogická sbírka byla zakoupena v roce 1882 novou českou univerzitou (Wraný 1896). Jan Krejčí zemřel v roce 1887.

Přehled darů A. Wraného Národnímu muzeu

Ještě za svého života daroval A. Wraný Národnímu muzeu množství minerálů a hornin, drahé kameny, knihy, mapy, zoologické preparáty a motýly. Sám Wraný o tom napsal ve své knize následující: „*MUDr. Ad. Wraný kromě většiny počtu různých minerálů (v letech 1882, 90–93), věnoval sbírku hornin, obsahující všechny důležitější horniny světa (1892) jako základ petrografické sbírky a téměř úplnou sbírku drahokamů, jako základ sbírky drahokamů a ozdobných kamenů v roce 1893. Také nákupem byla sbírka znamenitě rozmnožena a vyžádala si velkých finančních obětí, aby se vyplnily nejcitlivější mezery v mineralogickém systému. Jen částečně to bylo umožněno tím, že na návrh kustoda zůstalo místo asistenta po dva roky neobsazené a ušetřená peněžní částka mohla být použita k obstarání minerálů.*“ (Wraný 1896). Jeho dary Národnímu muzeu započaly v roce 1876 a nabyly intenzity v době stěhování a instalace sbírek v nové budově.

Částečný přehled o charakteru těchto darů si lze udělat podle zmínek, zachycených v každoročních zprávách o Muzeu království Českého i jinde: **1876:** „*P. D. Wraný věnoval krásný exemplář trilobita *Bronteus palifer* (dnes *Bojoscutellum paliferum*), z vápenců koněpruských*“ (Anonym 1876). **1877:** Dr. Wraný pouze jmenován mezi osobami, které „*menšími dary přispěly ke sbírce palaeontologické*“ (Emler 1877). Dary zde nejsou blíže specifikovány, ale již v tomto roce publikoval A. Frič svoji práci o „*Broumovskému ještěrovi*“ (Frič 1877). **1878:** „*Krásný exemplář nového ještěra z vápence permského útvaru u Broumova daroval p. MDr. Wraný z Prahy*“ (Emler 1879). **1882:** „*Ke sbírce nerostů věnoval p. Dr. V. Wraný: 1) Tyrkys z Jordansmühle ve Slezsku (= Jordanówa v Polsku). 2) Pyrrargyrit z Ratibořic*“ (recte Ratibořských Hor u Tábora). A na jiném místě: „*Darem od p. Dr. Wraného: kalait (= tyrkis) ze Steinu ve Slezsku (dnes Pustków Wilczkowski u obce Jordanów Śląski, Polsko) a pyrrargyrit*

z Ratibořic“ (Anonym 1882; Emler 1882a). **1889:** „Antimonit z Křice (= Chříče) u Rakovníka od inspektora sbírky mineralogické pana MUDra. A. Wraného“. A dále: „Započato s upravováním sbírky hornin českých, ze kterýchž též inspektor sbírky mineralogické (= Wraný) získal 31 beden hornin českých, kteréž museu daroval“ (Emler 1890). **1892:** „Pan Dr. Václav (sic) Wraný, primár obchodní nemocnice a inspektor této sbírky daroval: 1. Datolith z Andreasberga. 2. Vaudinit (= vanadinit) z Cordoby. 3. Ohnivý opál ze Zimapanu. 4. Systematickou sbírku hornin 630 kusů u formátu 12 : 8 cm“ (Anonym 1892). „Překrásný opál ohnivý s jiným opálem drahým srostlý z Queretara v Mexiku daroval inspektor sbírek MUDr. V. Wraný, jenž obohatil sbírky ještě jinými cennými dary, z nichž zmínky zasluhuje mimo četné minerály zvláště velmi cenná, krásně formatisovaná sbírka hornin“ (Anonym 1893). „Z darů sluší na prvním místě jmenovati inspektora sbírek mineralogicko-petrografických pana MUDra. V. Wraného, který četné, z části velmi drahocenné kusy sbírce musejní věnoval. Z těchto uvedeny budtěž překrásný opál ohnivý s jiným opálem srostlý z Queretara v Mexiku; krásný datolith z Andreasbergu na Harcu; cordierit z Bodenmais v Bavorsku; sádrovec ze Štávnice v Uhrách; sůl kamennou ze Stassfurtu; vápenec z Niederrabensteinu v Sasku; muskovit z Utö ve Švédsku; descloizit z Mimbres Mines v Novém Mexiku; ardennit z Salm Chateau v Belgii; chrysopal z Kosmyce v Slezsku; texasit z Texasu v Pennsylvanii; cinnabarit z St. Anny v Krajině; calciostrontianit z Brixleku v Tyrolsku; fluority z Weisseck a Rauris v Solnohradsku; aurichalcit z Laurionu v Řecku; pyrop z Měrunic a duxit z Duchcova v Čechách. Mimo jmenované minerály daroval p. dr. Wraný velmi cennou, krásně formatisovanou sbírku hornin“ (Truhlář 1893). **1893:** „Jako každého roku věnoval i letos inspektor sbírek mineralogicko-petrografických pan MUDr. Wraný četné a cenné dary. Především budíž uvedena sbírka broušených drahokamů a kamenů šperkových, základ budoucí sbírky drahokamů. Dále daroval p. dr. Wraný samarskit v Mitchell Co. v Severní Karolině, prehnit z Patterson v Novém Jersey, křemen z Naegi v Japanu, dva schweizerity a tremolith z Moravice v Uhrách, kazivec z Litice u Potštýna, spnen z Obersalzbachu a Salcpurku, valeriit z Falunu ve Švédsku, chloritoid a glaukophan z Chamu de Prez v Piemontě, mastek ze Sobotína na Moravě, pikrolith z Wurlitze v Bavorsku, rubellan z Laašského jezera v Prusku, pikrosmin ze Zöblitze v Sasku, eleolith z Langesundu v Norsku, biotit z Hartmannsdorfu v Sasku, kalait z Los Cerillos v Mexiku, pimelith z Frankensteinu ve Slezsku a damourit z Morbihanu ve Francii“ (Truhlář 1894). **1894:** „Pan M. U. Dr. V. Wraný v Praze daroval granáty a magnetit z Moravice v Uhrách a vápenec (= kalcit) z Litice u Potštýna“ (Truhlář 1895). „Pan MUDr. V. Wraný doplnil velkolepý dar svůj roku minulého (= sbírky drahokamů v r. 1893) museu věnovaný, některými cennými kusy“ (Truhlář 1895). „Mimo sbírku drahokamů a šperkových kamenů upravena byla též soustavná sbírka petrografická, ku kteréž již před dvěma roky (= 1892) inspektor sbírky mineralogicko-petrografické, pan MUDr. V. Wraný, základ položil, věnovav Museu 630 kusů hornin. Sběrka petrografická vystavena v 23 skříňích sálu čís. 16, čítá 942 kusy: úpravou svojí družil se ku sbírkám mineralogickým“ (Tieftrunk 1895). **1895:** Ke knihovně: p. MUDr. Wraný svůj spis *Die Pflege*, 1. polovina, Praha 1896 (Anonym 1895). „P. MUDr. V. Wraný, inspektor odd. mineralogicko-petrografického, věnoval skvostnou broušenou opálovou matku z Austrálie, několik minerálů z Moravice v Uhrách a partií hornin“ (Truhlář 1896). **1896:** „Ke knihovně: p. MUDr. Wraný svůj spis *Die Pflege*, 2. polovina, I. část, Praha 1896“ (Anonym 1896b). **1897:** „20 druhů vzácných exotických motýlů věnoval ke sbírce zoologické P. MUDr. Vojtěch Wraný na Král. Vinohradech“ (Anonym 1897d; Anonym 1897e; Štěpánek 1969/70). „Pan MUDr. V. Wraný v Praze věnoval bibliothecy spis XXXIII. Bericht des naturwissenschaftl. Vereins in Augsburg, 1895“ (Anonym 1897f). **1899:** „MUDr. Vojtěch Wraný věnoval granát z Moravice v Uhrách“ (Anonym 1899c; Anonym 1899d). **1900:** „Pan MUDr. V. Wraný, c. k. zdravotní rada v Praze, věnoval brillant 2⁴³/₆₄ karatů těžký, calcit ze Smíchova, konkrce slínu z Olomučan na Moravě, muskovit z Riesenreuthu (má být z Kiesenreithu = Křížence) u Plané“ (Anonym 1900). **1901:** „MUDr. Vojtěch Wraný, c. k. zdravotní rada a lékařský konsulent c. k. státních drah na Král. Vinohradech: daroval svou bibliotéku, čítající 1059 děl a 1520 menších brošur a článků obsahu vědeckého“ (Anonym 1901a; Anonym 1901b). „Pan MUDr. V. Wraný, c. k. zdravotní rada na Král. Vinohradech věnoval Bibliothecy: 8 spisů vědeckých a 18 map, do sbírky mineralogicko-petrografické věnoval carnotit

Obr. 16. Síra, Perticara, Itálie; 6,5 × 5 cm, Národní muzeum P1N 6887, ex coll. A. Wraný. Foto: D. Velebil.

Obr. 17. Klinoklas, St. Day, Cornwall, Anglie, 3 × 2,5 cm, Národní muzeum P1N 18647, ex coll. A. Wraný. Foto: D. Velebil.

Obr. 18. Elbait – rubelitz, Sušice, Čechy; 5,5 × 2,7 cm, Národní muzeum PIN 19652, ex coll. A. Wraný. Foto: D. Velebil.

nachází otisk ještěra (*Saurier*) a ryby (*Palaeoniscus*). S ohledem na mohutný vývin hlavního pancíře navrhuji jméno *Chelidosaurus Vranýi*“ (Fritsch 1878).

Na jiném místě píše Frič následující: „Pilný sběratel zkamenělin p. dr. Vraný byl tak laskav a zapůjčil nám k zevrubnějšímu prozkoumání desku vápence, která dle podoby kamene bezpochyby nalezena byla buď v Oelbergu (*Olivětíně*) neb v Ruppertsdorfu (*Ruprechticích*) u Broumova. Spatřujeme u ní především otisk spodní plochy celého trupu, kterému jen hlava a přední okončiny scházejí. Celý ještěr měl asi 60 cm délky. Ačkoliv je velmi pravdě podobno, že náš ještěr Broumovský (= *Osteophorus Roemeri*) náleží témuž druhu, přece musíme jej zvláštním jménem označovati, dokavad nenajdeme lebky s trupem spojené. Pro mohutný vývoj krunyře kožního utvořil jsem proň rodové jméno *Chelidosaurus* (*šupinoještěr*) a věnoval jej horlivému objeviteli dru Vranému, takže se nyní jmenuje *Chelidosaurus Vranýi*“ (Frič 1877).

Další Fričův článek se změněným rodovým jménem se týká opět Wraného exempláře: „Právě letošního jara podařilo se mi nádherný zbytek ještěra 38 cm dlouhý z vápence Broumovského vyptátrati, jež jsem předběžně *Cheliderpeton Vranýi* pojmenoval, třeba pravdě podobati se zdálo, že lebka *Osteophora* (= *Osteophorus Römeri* Meyer 1860) snad témuž druhu přísluší“ (Frič 1878). A. Frič se k nálezu opakovaně vracel a po něm i další autoři. V roce 1880 ho Frič zmiňuje s mírně modifikovaným rodovým jménem jako *Chelydosaurus Vranýi* (Frič 1880).⁹

9 Na zasedání Přírodovědeckého sboru muzea v roce 1885 byl demonstrován „Pamětihodný ještěr *Chelidosaurus Vranýi*, jež pan prof. dr. Frič částečně z originálních kusů, majetku to p. šl. Schrolla, částečně z jiných odlišků originalů našeho musea sestavil“ (Anonym 1885). Majitelem několika originálů byl asi textilní velkopodnikatel z Broumova Josef Schroll (*1821, †1891), syn Benedikta Schrolla (*1790, †1876), známého tím, že kdysi pozval slavného botanika a paleobotanika dr. H. R. Göpperta z Vratislavi na prohlídku „zkamenělého lesa radvanického“, a ten odsud v roce 1857 popsal a po B. Schrollovi pojmenoval *Araucarites Schrollianus* (*Araucaroxyton Schrollianum*, Göpp.). Jednoho ze Schrollových exemplářů se patrně týká sdělení, že v roce 1888 „koupí opatřen krásný, skoro celý exemplář ještěra *Chelydosaurus Vranýi*, kterýžto vyobrazený originál dosud nacházel se v rukou soukromých“ (Emler 1888). A o rok později: „Za značnou částku peněz zakoupeny byly vzácnější zkameněliny, mezi nimi drahocenný ještěr z Broumova“ (Emler 1889).

Frič si nechal vyrobit galvanoplastické odličky typového exempláře a v roce 1888 tři takové odličky prodal do Britského muzea v Londýně, jak zmínil R. Lydekker v přehledu fosilních obojživelníků a ještěrů ze sbírek BM NH. Lydekker zároveň upravitel Fričovo pojmenování z *Chelydosaurus Vranýi* na *Chelyosaurus vranýi* Fritsch (Lydekker 1890). A v témže roce 1888 se dočítáme, že A. Frič daroval do sbírek NM „skupinu odlišků 12 restaurovaných ještěrů permských“ (Anonym 1888), vyrobených pravděpodobně v závodě a obchodu s přírodninami jeho

z Montrose Co., Colorado“ (Anonym 1901c). „P. Dr. V. Wraný, c. k. zdravotní rada na Král. Vinohradech věnoval ke knihovně: 20 spisů vědeckých. Ke sbírce zoologické věnoval: vývoj kuřete ve 14. stadiích a vývoj vrabce“ (Anonym 1901d).

Wraného dar „ještěra“ v roce 1877

Med. Dr. Antonín Frič, v té době kustod zoologických a geologicko-paleontologických sbírek Muzea království Českého, přednesl 27. 4. 1877 na zasedání Královské české společnosti nauk zprávu o nálezu trupu (bez hlavy a tří končetin) neznámého druhu ještěra: „Nadšený sběratel zkamenělin, pan Med. Dr. Vraný v Praze, obdržel před nějakou dobou velkou plotnu načervenalého vápence, pravděpodobně od Ruprechtic nebo Olivětína u Broumova, na níž se

Později Frič znovu popisuje Wraného otisk trupu (již nikoliv zápůjčku, ale dar) a svůj vlastní nálezu lebky téhož druhu ještěra od Ruprechtic (Frič 1890).

V Ruprechticích u Meziměstí u Broumova se po určitou dobu v malých lůmcích a štolách těžil a na místě páčil vápenec, z kterého všechny výše zmíněné nálezy pocházely.

Frič tedy od Wraného získal exemplář v roce 1877; podle průvodců z roku 1881 ještě v Národním muzeu vystaven nebyl (Frič 1881a, 1881b). Zprávu o jeho vystavení v geologicko-paleontologické expozici nové budovy (síň 4, nad skříň č. 26) nacházíme až v Průvodci po Národním muzeu z roku 1897. V německé verzi jako *Chelidosaurus Vranii*, v české *Chelydosaurus Wranii* (Anonym 1897b, c). Tento exponát *Chelydosaurus Wranii* je zmíněn i v průvodci z roku 1905 (Anonym 1905) a jako „mohutný ještěr *Chelydosaurus*“ v průvodci z roku 1932 (Anonym 1932).

Sladkovodní čtyřnohý obojživelník *Cheliderpeton vranii* Frič, 1877 je dodnes platný druh. Žil ve spodním permu a podle dnešní klasifikace patří do třídy obojživelníků (Amphibia), řádu Temnospondyli. Wraného holotypový exemplář je uložen v Národním muzeu pod inventárním číslem NMP-M528. (Werneburg & Steyer 2002, Štamberk & Zajíc 2008)

Wraného dary hornin v letech 1889 a 1891

V roce 1889 daroval A. Wraný Národnímu muzeu 31 beden českých hornin (Emler 1890). Tyto horniny pak byly spolu s dřívějšími sběry a koupěmi, jako například v roce 1877 od obchodníka Bernharda Stürtze z Bonnu (Emler 1877), tříděny a připravovány k vystavení. Podle dokumentů uložených v archivu NM byly Wranému, v té době železničnímu zdravotnímu konzultantovi, zasílány horniny různými železničními úřady na jeho tehdejší adresu ve Štěpánské ulici 65, Praha 1. Odebírány byly na mnoha místech Čech v zářezích železničních tratí, a to například u Soběslavi, Votice, Loun, Českých Budějovic, Zámostí, Chotýčan, Kamenného Újezda či Velešína (Archiv NM – RNM, karton 37, rok 1892, č 134).

Další větší kolekci hornin, zakoupených od obchodníka B. Stürtze, daroval Wraný Národnímu muzeu v roce 1891. O této akvizici a o vybudování stálé expozice hornin v nové budově Národního muzea na Václavském náměstí se dozvídáme z následujících zpráv. První

Obr. 19. *Chelidosaurus Vranii* Fr. (dnes *Cheliderpeton vranii* Frič, 1877) neboli „Ještěr Broumovský“, exemplář darovaný v roce 1877 A. Wraným Národnímu muzeu na vyobrazení z článku A. Friče v časopisu *Vesmír* (Frič 1877).

bratra, Václava Friče v Praze, Vladislavové ulici. F. Bayer zařadil tohoto obratlovce do II. třídy (Amphibia), 1. podtřídy (Stegocephali) a řád Temnospondyli, kam patří i rod *Chelydosaurus* a definitivní druh *Chelydosaurus Vranii* Frič. Další jména, která se mezitím objevila *Chelyderpeton Vranii* Frič, *Chelyosaurus vranii* Lydekker, bez ohledu na prioritu pojmenování rodu i druhu, Bayer odmítl (Bayer 1899, Bayer 1905).

z nich je dopis Karla Vrby Výboru Musea Království Českého: „*Veleslavný výbore Musea Království Českého! V každém větším, na moderním vědeckém stanovisku se nacházejícím museum tvoří sbírka petrografická podstatnou část' sbírky mineralogické. V našem museum sbírky takové systematické dosud nebylo, vyjma skrovný počet hornin českých. Aby tomuto nedostatku odpomoženo bylo, zakoupil pan Dr. V. Wraný, inspector sbírky mineralogické, systematickou sbírku hornin ve formátu 12 : 8 cm, čítající 630 kusů za 750 marek a daroval ji sbírce mineralogické Musea Království Českého, s níž dle přání dárce spojena býti má. Podepsaný kustos prosí, by p. dru. V. Wranému za vzácný tento dar vysloven byl dík i aby příště sbírka mineralogická označována byla co sbírka mineralogicko-petrografická. V Praze dne 29. února 1892. Dr. K. Vrba, kustos sbírky mineralog.-petrograf. Musea Král. Českého“ (Archiv NM, Registratura NM, kart. 37, rok 1892, č. 134).*

Stejného daru se týká i další zpráva: „*Inspektor sbírek MUDr. V. Wraný, jenž obohatil sbírky ještě jinými cennými dary, z nichž zmínky zasluhuje mimo četné minerály zvláště velmi cenná, krásně formisovaná sbírka hornin, velikosti 12–8 cm, 630 kusů čítající a obsahující veškeré důležitější horniny celé země, základ sbírky petrografické našeho musea, která vystavena bude v nárožním pavilloně vedle všeobecné sbírky mineralogické“ (Anonym 1893, Truhlář 1893). Wraného dar ocenil také **Jindřich Ladislav Barvíř** (*1863 Choltice u Pardubic, †1952 Praha), od roku 1893 asistent profesora Vrby na mineralogii a v roce 1894 i docent petrografie pražské filozofické fakulty. Barvíř učil paralelně na různých gymnáziích, naposledy na české realce v Praze. A právě tento Vrbův asistent, dobře připravený v petrografii na univerzitách ve Vídni a v Greifswaldu, měl lví podíl na výběru, identifikaci a posléze i vystavení hornin v nové expozici Národního muzea: „*Nejprve jednalo se o sbírku soustavnou a sl. zemský výbor království českého dal zříditi pro ni 20 skříní. Ale odkud měl se vzíti materiál do nich? Horniny, které byly dosud v zásobách musejního oddělení mineralogického nashromážděné, ponějvíce nehodily se sem. Tu daroval známý příznivec musea p. dr. med. V. Wraný 630 kusů hornin sbírkám těm, a sice takových, že většiny mohlo být vhodně upotřebeno na výstavu do sbírky soustavné. Skutkem tím byl položen základ této sbírky. Do 20 skříní bylo potřebí sehnati celkem na 800 typických kusů. Ale podařilo se získati jich mnohem více, i budou co nejdříve pořízeny 3 další skříně pro sbírku soustavnou, a mimo to čeká na 400 kusů hornin – nehledě ke starým zásobám musejním – na zařazení do sbírky české“ (Barvíř 1894). O postupu instalace nové expozice nerostů a hornin se dozvídáme z následující zprávy: „*Mineralogicko-petrografické sbírky ze starého muzea v bývalém nostickém paláci na Příkopech na jaře 1891 přeneseny do prvního poschodí pravého křídla nové budovy. Systematická mineralogická sbírka byla zpřístupněna veřejnosti na podzim 1892 (sál č. 17), na jaře 1893 následovala česká lokální sbírka (sál č. 13, 14). Zvláštní těžkosti nastaly při instalaci petrografické sbírky, sbírky zpracovaných kamenů – vybroušených drahých, ozdobných kamenů a stavebních materiálů – jakož i meteoritů, neboť tyto sbírky musely vlastně být teprve obstarány. To, že petrografická sbírka v poměrně krátké době doznala bez peněžních obětí zcela významného rozměru, vděčí muzeu inspektoru mineralogicko-petrografického oddělení panu MDr. Wranému, který zakoupil a muzeu daroval obsáhlou petrografickou sbírku. Tato, četnými a cennými příspěvky obohacená sbírka, byla úplně uspořádána a v roce 1894 vystavena ve 23 nástěnných skříních v sále č. 16“ (Anonym 1897, Anonym 1905).***

Menší partii hornin daroval Wraný Národnímu muzeu ještě v roce 1895 (Truhlář 1896), nic bližšího, ani zda tento příspěvek také přišel do expozice, nevíme.

Dar sbírek drahých kamenů a imitací diamantů (1893, 1902)

Za svého života, v roce 1893, daroval A. Wraný Národnímu muzeu také soubor 600 kusů broušených drahých kamenů a soubor 30 skleněných imitací největších světových diamantů. Dary měly cíleně sloužit jako doplnění vznikajících nových stálých expozic Národního muzea na Václavském náměstí. Můžeme se k tomu dočíst následující: „*Jako každého roku věnoval i letos inspektor sbírek mineralogicko-petrografických pan MUDr. Wraný četné a cenné dary. Především budiž uvedena sbírka broušených drahokamů a kamenů šperkových, obsahující přes*

150 druhů a více než 600 kusů, základ budoucí sbírky drahokamů, která bude vystavena ve zvláštní skříni v místnosti č. 15. Dále daroval p. dr. Wraný sbírku 15 imitací největších démantů“ (Truhlář 1894). Jinde se píše, že kromě výše uvedených drahokamů, to bylo také „30 modelů největších démantů“ (Anonym 1894). Nebo také: „Podobně položil dr. Wraný základ k nové založené sbírce broušených drahokamů a ozdobných kamenů, když muzeu daroval na 600 různých broušených drahokamů a ozdobných kamenů, která reprezentuje téměř všechny důležitější druhy (sál č. 15)“ (Barviř 1894, Tuček 1978).

Po důkladné revizi byly v roce 1894 darované drahé kameny instalovány v nové expozici: „V roce minulém byl veškerý materiál broušených drahokamů a šperkových kamenů propracován, i bylo třeba při většině kusů stanoviti hustotu a po případě též prozkoumati je opticky. Po vykonané přípravné práci této počalo se s upravováním sbírky ve zvláštní skříni v síni č. 15. V sedmi řadách v skříni zmíněné jest 260 vkusných podstavců, opatřených vědeckým i obchodním pojmenováním a nalezištěm příslušných kamenů, jichž vyloženo přes 800 kusů. Kameny uloženy jsou v okrouhlé prohlubiny, dle potřeby buď bílým neb černým aksamítem pokryté. Celá úprava sbírky jest skvostná i činí tato, řadíc se důstojně ku sbírkám již roku minulého vystaveným, dojem velmi příznivý“ (Tieftrunk 1895). Roku 1894 doplnil Wraný svůj dar drahých kamenů ještě několika dalšími kusy: „Inspektor mineralogicko-petrografického oddělení Musea království Českého, pan MUDr. V. Wraný doplnil velkolepý dar svůj, roku minulého muzeu věnovaný, některými cennými kusy“ (Truhlář 1895). Další drahý kámen přidal v roce 1900: „Pan MUDr. V. Wraný, c. k. zdravotní rada v Praze, věnoval „brillant 2 ⁴³/₆₄ karatů těžký“ (Anonym 1900).

Wraný ovšem nebyl jediný, kdo se dary podílel na vzniku sbírky broušených drahých kamenů a jejich nové stálé expozice. Přidali se k němu ještě tři další jeho současníci, a to **Karel Rummel**, Alois Oliva a Bohuslav Jiruš. Zvláště bohatý byl dar K. Rummela: „Pan Karel Rummel, císař a král klenotník v Praze, věnoval NM (v roce 1894) skoro 300 broušených kamenů, mezi nimiž zvláště vytknouti sluší několik démantů tvaru tabulkového, krásné smaragdy, bledé a tmavé safíry, krásný rubín, velké indické a české granáty, pěkné demantoidy, skvostný chrysolith, tmavé amethysty, krásné záhnědy, citriny, křišťály, různé chalcedony, achaty, tyrkýzy, opály a mn. j.“ (Truhlář 1895). Kromě toho věnoval Muzeu také „velký krystal záhnědy z Čachotína (u Chotěboře?) a vápenec z Planiny v Krajině“ (Truhlář 1895). V roce 1899 daroval Rummel ještě dva broušené berylly z Písku (Anonym 1899c).

Alois Oliva (*1822 Kutná Hora, †1899 Praha), byl velkoobchodník (cukr), finančník a politik, filantrop (Vychovatelna Olivových v Říčanech) a mecenáš českých institucí a umělců. Jeho dar drahých kamenů je popsán následovně: „Zvláště cenných darů dostalo se budoucí sbírce drahokamů od císaře rady pana Aloisa Olivy, jenž věnoval 1,5 karatů těžký brilliant z jižní Afriky, 27 karatů těžký chrysoberyll z ostrova Ceylonu, 3 1/4 karatů vážící žlutý beryll z Písku a čtyři růžové turmaliny z Brazílie, vážící 1

Obr. 20. Auripigment, Zirnehbad, Irán, 8 × 6 cm, Národní muzeum P1N 7549, ex coll. A. Wraný. Foto: D. Velebil.

Obr. 21. Ilmenit, Mjas, Rusko, 7 × 5 cm, Národní muzeum P1N 22047, ex coll. A. Wraný. Foto: D. Velebil.

1/2 karatu“ (Anonym 1894a). Dále darovali císař. rada p. Al. Oliva v Praze 1 drahý opál a 1 opál ohnivý z Mexika, 1 růžový topas z Brazílie, 1 čirý korund a 1 žlutý korund z Ceylonu“ (Anonym 1894b). Již dříve ale Oliva zakoupil pro muzeum ohnivý opál z Mexika a ryzí stříbro z Konsbergu v Norsku (1882), skupinu velkých krystalů antimonitu z Japonska (1884), vynikající krystal topazu z Alabašky na Uralu (1886) a nádherný, v mateřské hornině zarostlý diamant z Kimberley v roce 1888 (Wraný 1896). Zcela mimořádné ukázky minerálů darované Olivou patří i dnes mezi nejhodnotnější vzorky, které muzejní mineralogická sbírka

uchovává; platí to zvláště o bohaté ukázce drátovitého stříbra z Kongsbergu v Norsku.

Bohuslav šlechtic Jiruš přispěl do sbírky drahých kamenů v závěru svého života, (r. 1901), unikátní srostlicí krystalů safíru velikosti 10 × 7 cm z okolí Ratnapury na Ceylonu (Srí Lance). Jméno B. Jiruš se vedle jména Wraného objevuje mezi mecenáši Národního muzea nejčastěji. Prof. Med. Dr. Bohuslav šlechtic (rytíř) Jiruš (*17. října 1841 Praha, †16. listopadu 1901 Praha) byl lékař, farmaceut a botanik, a stejně jako Wraný zemřel svobodný a bezdětný. Od roku 1870 byl asistentem zoochemického ústavu prof. Lercha (Wraný zde působil do roku 1864), v roce 1875 byl jmenován řádným profesorem botaniky v Záhřebu, kam věnoval i svůj herbář zahrnující 10 000 druhů rostlin, od roku 1886 byl profesorem farmakologie a farmakognosie na České univerzitě v Praze. Zřídil a uspořádal, z větší části vlastním nákladem, výstavní botanickou sbírku Musea království Českého, jehož byl od roku 1868 „údem přispívajícím“ a od roku 1897 i generálním jednatelem. Vedle četných darů zoologických objektů obohatil i sbírky mineralogického a paleontologického oddělení. Tyto dary jsou v literatuře zaznamenávány od roku 1897, kdy do mineralogické sbírky věnoval „krásný veliký krystal vápence z Joplinu v Americe“ (Anonym 1897b) a do sbírky zkamenělin trilobita „*Iliaenus Bouchardi*, úplný skvostný exempár“ (dnes *Liolalax bouchardi* Barrande, 1846) a desku se zkamenělým ortocerem „z pagody“. V roce 1899 věnoval do sbírek unikátní velký krystal fenakitu z Krageroe v Norsku (Anonym 1900) a dále železný meteorit z Mount Joy, Adams Co. v Pensylvánii, peridot (olivín), baryt a ortoklas z různých lokalit ve Francii, dolomit z Cumberlandu, stolzit z Broken Hill v Austrálii a konečně velmi vzácný argentopyrit z Jáchymova (Anonym 1899c). Další dary, převážně zoologické, pokračovaly až do jeho smrti: „2 vzácné motýle, 3 drahocenné kolibříky z Ecuadoru, obrovskou slakovodní rybu *Arapaina gigas* z Brazílie, medvěda polárního, modrou rajku *Paradisornis* z Nové Guineje a 20 preparátů mořských bezobratlých z Neapole“ atd. Na přelomu let 1900 a 1901 se mezi těmito

dary nacházejí tři minerály: safír z Ratnapury na Ceyloně, wagnerit z Höllgrabenu u Werfenu v Solnohradsku a vivianit z Cornwallu (Anonym 1901c).

Ve své závěti učinil Jiruš, na rozdíl od Wraného, univerzálním dědicem Národního muzea.¹⁰ Neodkázal mu však žádné cenné sbírky (kromě své knihovny), nýbrž hlavně značné finanční prostředky, určené na nákup výhradně cizozemských přírodnin: „*Projednání pozůstalosti po zesnulém jednateli Musea panu c. k. dvornímu radovi prof. MUDr. Boh. šlechtici Jirušovi, bylo v uplynulém roce (= 1902) skončeno. Po zapravení nutných vydání a uložení kapitálu 50 000 korun u Zemské banky, z jehož výtěžku mají být zapravovány dvě doživotní renty, odevzdán zbytek hotového jmění pokladně muzejní, která jej zpeněžila. Zbytku toho má se dle závěti užití k zvelebení sbírek přírodovědeckých zakoupením výhradně cizích přírodnin, jichž seznam měl býti po návrhu kustodů sbírek stanoven zvláštní komisí znalců. Správním výborem byli do této komise povoláni V. Gintl (prof. něm. techniky v Praze), A. Hofmann (Hornická akademie v Příbrami), Em. Kabát (ředitel cukrovaru v Turnově - botanik), G. Laube a F. Wähner (geologové Německé univerzity v Praze), F. Nekut (středoškolský profesor), F. Rosický (školní inspektor) a zdravotní rada MUDr. Vojtěch Wraný na Král. Vinohradech...*

Realizovaná suma pro zakupování určená činí celkem 31.802 K 95 h. Jest rozdělena na 9 dílů (zool. 3, geol. 2, mineral. 3 a botan. 1). Veškerá usnesení komise byla správním výborem schválena, a pokud se týče zakupování, částečně již provedena“ (Slavík 1903). Částku, která pro mineralogické oddělení činila 10 800 korun, použil v roce 1901 Karel Vrba k nákupu 16 mineralogických ukázek od obchodníka Aloise Kreidla v Praze a v roce 1902 za zbývající částku nakoupil z různých zdrojů 20 meteoritů (11 kamenů a 9 želez)

k doplnění muzejní sbírky meteoritů (Velebil 2013).

V roce 1901 odkázal A. Wraný v závěti Národnímu muzeu další rozsáhlý soubor 311 položek (resp. čísel) broušených drahých kamenů, který přišel fyzicky do Muzea v roce 1902: „*Z odkazu V. Wraného sbírka broušených drahokamů, polodrahokamů a šperkových kamenů o 311 číslech, která vhodně doplní sbírku muzejní, jež před desíti lety hlavně přispěním jeho a p. Karla Rummla, c. a k. dvorního klenotníka, byla upravena“* (Slavík 1903). V pozdějších letech bylo mírně pozapomenuto, že Wraný dal Muzeu postupně dva velké soubory drahých kamenů a obvykle se souhrnně psalo jenom o odkazu, jak uvádí například J. Kouřimský

Obr. 22. Apatit, Ehrenfriedersdorf, Německo, 7 × 4,5 cm, až 1,5cm krystaly, Národní muzeum P1N 18169, ex coll. A. Wraný. Foto: D. Velebil.

¹⁰ Jiruš také muzeu odkázal „*celé svoje domácí zařízení s tou podmínkou, aby v bednách uloženo po 200 letech opět z beden vybráno bylo“* (Navrátil 1903). Tyto dvě, zaletovaným plechem vyložené bedny, jsou stále v opatrování Národního muzea a mohou být otevřeny až v roce 2101. Na tomto neobvyklém opatření Jirušovi velmi záleželo a věnoval mu v závěti hodně místa (Anonym 1901e, Běličová 2013). Na Jirušovu počest pojmenoval v roce 1901 Dr. Edwin Bayer vyhynulý druh velké křídové cykasovité rostliny z Břežan u Vyšerovic jako *Encephalartos Jiruši* (Bayer 1901). Posléze Bayer usoudil, že se jedná o nový rod, takže jméno změnil na *Jirusia bohémica* Bayer (Bayer 1914). Dnešní platné jméno této rostliny je *Jirusia jiruschii* Domin; holotyp je uložen v paleontologické sbírce Národního muzea pod inventárním číslem NMP – F 2142 (Kvaček & Sklenář 2013).

v katalogu sbírky drahých kamenů Národního muzea: „*Základem sbírky drahých kamenů se stala kolekce 600 broušených kusů – 311 katalogových položek, kterou odkázal muzeu horlivý sběratel nerostů, lékař dr. Vojtěch Wraný, spolupracovník a přítel Vrbův*“ (Kouřimský 1968).

Pokud jde o soubor skleněných imitací velkých, světově proslulých diamantů¹¹, darovaných muzeu Wraným v roce 1893, je jednou uvedeno, že jejich počet byl 15 (Truhlář 1894) a podruhé 30 (Anonym 1894). Správný počet je 30, jak upřesňuje Karel Tuček, dlouholetý přednosta mineralogicko-petrologického oddělení: „*Wraný věnoval 30 skleněných modelů největších známých diamantů, vyrobených z českého olovnatého skla, ještě dnes vystavených ve zvláštní vitrině v sále č. 15. I dnes budí zvláštní pozornost návštěvníků zejména dokonalé modely surového i zpracovaného Cullinanu a 9 z něj vybroušených briliantů*“ (Tuček 1978).

Dar knihovny (1900)

Zaznamenané dary A. Wraného knihovně Národního muzea, jejímž byl zřejmě častým uživatelem, začaly již v roce 1895 a 1896, kdy sem věnoval 1. a 2. část svého spisu „*Die Pflege der Mineralogie*“, tak jak postupně kniha vycházela. Další jednotlivosti i menší soubory následovaly v roce 1897 a v roce 1901 (postupně osm spisů vědeckých + 18 map a 20 spisů vědeckých). V roce 1900 ale došlo k hlavní události: „*MUDr. Vojtěch Wraný, c. k. zdravotní rada a lékařský konsulent c. k. státních drah na Král. Vinohradech daroval svou bibliotéku, čítající 1059 děl a 1520 menších brožur a článků obsahu vědeckého*“ (Anonym 1901a, Anonym 1901b). Dar celé jeho „*odborné knihovny obsahující mnohá unika*“ (Šedivý 1902) se tedy uskutečnil ještě za jeho života, ale knihovna byla převezena do Národního muzea až po jeho smrti, v létě roku 1902.

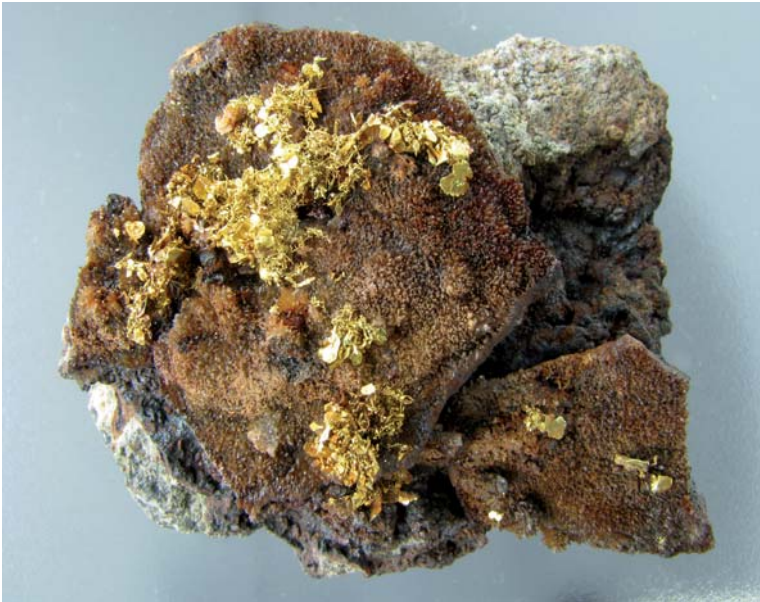
V závěti z 30. 1. 1901 Wraný píše, že knihovnu sice muzeum již papírově převzalo a orazítkovalo, ale že si vyhradil, aby mu byla ponechána k použití až do smrti. Knihy měl uložené ve čtyřech skříních v bytě, lékařské knihy z ordinace odkázal jiné instituci.

První údaj o rozsahu jeho knihovny 1059 děl a 1520 menších brožur, pochází pravděpodobně z hrubého soupisu knihovny, pořízeného samotným Wraným nebo pracovníky muzejní knihovny a počet svazků byl jistě větší. Po fyzickém převzetí knihovny se objevuje upřesňující zpráva: „*V roce 1902 získala knihovna NM bibliotéku řada. V. Wraného 5006 sv. Šlechtný tento příznivec Musea věnoval, jak již bylo oznámeno ve zprávě za r. 1900, odbornou knihovnu svou Museu, vyhradiv si, že jí po čas svého života bude používati k vědeckému bádání svému o dějinách věd přírodních*

11 Wraný velmi pravděpodobně zakoupil tyto imitace u firmy Václav Frič v Praze, která je nabízela ve svém prodejním katalogu následujícím způsobem: 1. *Přírodní diamant t. j. imitace surového nebroušeného velkého diamantu (Stewartu), která má úplně vzhled pravého kamene, jak se v přírodě vyskytuje. Jest to trochu žlutavý nepravidelný osmistěn, 4 cm vysoký a 3 cm široký. Cena jeho jest 4 K 30 h, v pěkném pouzdru K 5. -;* 2. *Cullinan. Imitace největšího známého diamantu, který nalezen byl 26. ledna 1905 v Jižní Africe; váží 622 g (tedy více nežli ½ kg) a cení se na 12 milionů korun. Jest to věrné nápodobení onoho dosud surového (nebroušeného) kamene. Cena jeho jest 23 K, v elegantním pouzdru K 25. -;* 3. *Imitace čtyř nejznámějších velkých diamantů: (Regent, Orlov, Florentin a Koh i Núr) v pěkném pouzdru K 12. -;* 4. *Imitace 15 největších a nejslavnějších diamantů v pouzdru K 35. -;* 5. *Imitace 23 největších a nejslavnějších diamantů (a sice těch, které jsou uvedeny níže pod č. 1. až 23. v tabulce na další dvojstraně katalogu). Nové, velice zajímavé a úplně vydané v pouzdru K 65. -*

Fričův ceník, z něhož jsme citovali, není datovaný, ale jistě vyšel až po roce 1905, takže v roce Wraného daru (1893) nemohla být k dispozici položka č. 2, protože ještě nebyl znám diamant Cullinan (byl nalezen až v roce 1905), stejně je tomu i s položkou č. 5. Z toho vyplývá, že model diamantu Cullinan a modely z něj vyrobených briliantů, vystavené v expozici Národního muzea, nemohly všechny pocházet z Wraného daru, jak uvádí Tuček (1978).

Podle Wraného knihy o historii mineralogie v Čechách, byl výrobcem skleněných imitací diamantů a dodavatelem Fričova podniku František Paclt (F. A. Pazelt) z Turnova, který „*dodává dobré imitace drahokamů, mezi nimi modely slavných diamantů*“ (Wraný 1896). Paclt se touto činností zabýval dlouho. Existuje zpráva, že své imitace drahokamů a diamantů vystavoval na výstavě přírodnin v Hradci Králové již v roce 1879. Jen pro zajímavost si na okraj uvedme, že na této výstavě byl ke spatření také „*povětroni kámen r. 1878 u Pňova spadlý a p. P. Fr. Richtrem zapůjčený*“ (Hsg. 1879). I když to s A. Wraným má jen nepřímou souvislost, zpráva o neznámém „*pádu meteoritu*“ u Pňova-Předhradí (okr. Kolín) v roce 1878, vyvolává zaslouženou pozornost a otázky. *František Richter* byl biskupský notář a farář v Heřmanově Městci, kterého již v roce 1835 nacházíme mezi abonenty českých knih Matice české při Českém (Národním) muzeu (Anonym 1836b). Osud jeho, později nikde nezmiňovaného „*meteoritu*“, je nám ale záhadou.

Obr. 23. Zlato, Zlatna, Rumunsko; 5,5 × 4 cm, Národní muzeum P1N 7416, ex coll. A. Wraný. Foto: D. Velebil.

Obr. 24. Stříbro, Freiberg, Německo, 7 × 5,5 cm, Národní muzeum P1N 7271, ex coll. A. Wraný. Foto: D. Velebil.

v Čechách. Vedle bohaté odborné literatury všeobecné (mineralogie, alchymie, kulturní historie) sebral nezapomenutelný dárcer rozsáhlou literaturu, jež se týká geologie země české v nejširším smyslu. Jsou to knihy, otisky, ba i jednotlivá čísla časopisů, kde jsou články o přírodních poměrech, o hornictví a hutnictví, o láních atd. Pěstitelé české vlastivědy naleznou v knihovně Wraného pohromadě svého druhu jedinou sbírku pomůcek k odborným studiím“. Podle A. Slavíka byla v roce 1902 knihovna zkatologizována a tím i upřesněn údaj z roku 1900 (Slavík 1903).

Současná charakteristika knihovny je následující: *Wraného knihovna: Praha: KNM – 3 197 sv.: Lékařství, farmacie, zdravotěda a lázeňství, téměř vše latinsky a německy, tisky 17.–18 století. Dar již z r. 1900, společně s mineralogickou sbírkou (drahé kameny). Uloženo na signatuře 10, katalogizační lístky v Generálním jmenném katalogu (Provenio KNM, provenio.net, Wraný Vojtěch). Nejsou zde jmenovány publikace mineralogické a chemické, jejichž jistě nemalý počet byl také součástí knihovny.*

Wraného knihovna zřejmě nebyla v porovnání s jinými natolik významná, aby byla zachována jako celek. Z 5006 svazků bylo včleněno do knihovny NM 3197 svazků, respektive titulů, tedy o cca 800 méně než byl její původní rozsah a dnes je rozptýlena ve fondu knihovny Národního muzea. Duplikáty, kterých asi bylo nemálo, se patrně podle tehdejších zvyklostí rozprodaly. Je to celkem pochopitelné, když uvážíme prostorové možnosti muzejní knihovny, která se musela každoročně vyrovnávat s velkými přírůstky.¹²

Wraného testamentární odkaz

V Archivu Národního muzea (RNM, karton č. 56, rok 1901, nečíslováno) se nachází rukopisná závěť Adalberta Wraného (plné znění v příloze). Dozvídáme se z ní, že Wraného odkaz se zdaleka netýkal jenom Národního muzea a jediné z ní také poznáváme okruh osob, které mu byly v závěru života nejbližší. Z testamentu rovněž částečně vyplývají jeho majetkové poměry.

V závěti nejčastěji jmenovanými osobami jsou manželé Maniasovi (Maňasovi), Karel (*1835 v Praze) a jeho manželka Anna rozená Senft (*1840 nebo 1845 na Zbraslavi / Königsaal). Karel Manias byl úředníkem u železnice, naposledy hlavním inspektorem České severní dráhy. Zdá se, že Manias a Wraný se poznali v době, kdy Wraný vykonával funkci železničního lékaře a jejich vztah zřejmě přerostl v hlubší přátelství, které se pak projevilo ve Wraného závěti. Podle policejní pobytové přihlášky ze dne 7. 11. 1902 bydleli bezdětní manželé Maniasovy již pouhé čtyři měsíce po Wraného smrti v jeho bývalém bytě a domě ve Škrétově ulici č. p. 491 na Královských Vinohradech.

Třípatrový dům ve Škrétově ulici 3, č. p. 491 na Královských Vinohradech, v němž Wraný strávil poslední léta svého života a který po smrti odkázal Klarovu ústavu slepců, se nacházel těsně za budovou Národního muzea a z něj se do muzea stěhovaly Wraného sbírky a knihovna. Dům dnes již neexistuje; byl zbourán ve druhé polovině 70. let 20. století v souvislosti se stavbou severojižní magistrály (Kateřina Bečková, Muzeum hlavního města Prahy, osobní sdělení 2019).

Hotové peníze, vázané peníze a činžovní dům získal z Wraného odkazu Klarův ústav slepců, který nesl jméno po svém zakladateli klasickém filologovi, pedagogovi a filantropu **Aloisu Klarovi** (*1763, †1833). Od roku 1844 sídlil ústav v nově postavené budově v ulici Pod Bruskou. V letech 1906 až 1909 byla na stejném místě pro ústav vybudována další nová budova, v níž od roku 1993 sídlí Český geologický ústav, od roku 2002 Česká geologická služba (Wagner 1909, Matoušek 1954, Petráň 1983). Není známo, že by měl Wraný za svého života s Klarovým ústavem nějaké styky, ale ústav byl odkázán hlavně na dobročinné

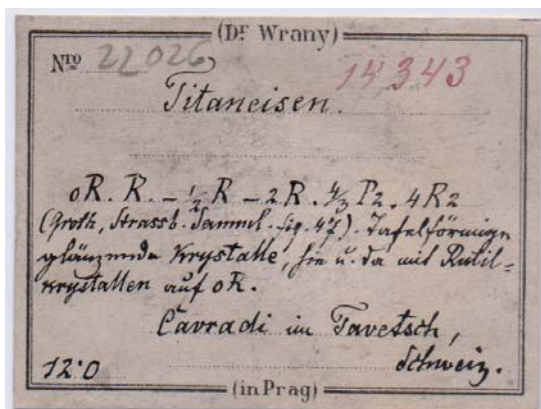
¹² Pro názornost uvedme jen ty největší: v roce 1884 získala knihovnu z odkazu Joachima Barranda (8000 svazků), v roce 1888 dvacet beden obsahujících knihovnu Františka Palackého a v roce 1901 získala a roku 1902 katalogizovala, vedle Wraného daru, také knihovnu (1507 děl o 4981 svazcích) z odkazu dalšího velkého mecenáše Muzea Med. Dr. Bohuslava šlechtice Jiruše (Anonym 1902c, Slavík 1903).

příspěvky a doba Wraného odkazu se shoduje s obdobím přístavby ústavu, která vyžadovala nemalé peníze. O sbírkách a předmětech, získaných Národním muzeem z odkazu A. Wraného po jeho smrti, referoval v roce 1903 František Slavík: „Pan zdravotní rada MUDr. Vojtěch Wraný, činný člen Musea, jenž po dlouhou dobu byl inspektorem sbírky mineralogicko-petrografické, zemřel v červenci minulého roku. Účinnou přizeň svou, kterou po dlouhá léta Museu prokazoval, darovav mu již před lety svou bohatou vědeckou knihovnu o 5000 svazcích, dovršil ve své poslední vůli tím, že Museu odkázal vzácnou a bohatou svou sbírku mineralů a broušených drahokamů, jakož i některé cenné vědecké přístroje, mince a medaile. Sbírká mineralů jest skutečně nevšedním obohacením sbírek musejních, zvláště proto, že se v ní nacházejí mnohé nerosty české nyní již vzácné. Celé dědictví bylo již ředitelem sbírek mineralogicko-petrografických p. c. k. dvorním radou prof. PhDr. Karlem Vrbou převzato a sestaven jeho inventář. Vděčná paměť zůstane šlechtěnému dárci při Museu na vždy zachována“ (Slavík 1903).

Vykonavatel závěti, advokát Dr. Heinrich Goldberg, vyhotovil soupis těch částí Wraného movitého majetku, které byly předmětem závěti. Národní muzeum převzalo jemu odkázané sbírky a předměty a vyhotovilo potvrzení určené Dr. Golbergovi. V tomto potvrzení (Archiv NM, Registratura NM, karton č. 58, rok 1902) jsou citovány jednotlivé položky a u nich uvedeny odhadní ceny, zjevně z daňových důvodů značně podhodnocené, stejně jako souhrnná odhadní cena celého odkazu.¹³ Soupis ani potvrzení nezahrnují Wraného knihovnu, která byla muzeu darována již dříve a nebyla tedy součástí dědického řízení.

Nejdůležitější položkou Wraného odkazu Národnímu muzeu byla jeho sbírka minerálů. Ve své knize o dějinách mineralogie v Čechách z roku 1896 Wraný uvádí, že svoji sbírku o přibližně 4 500 číslech řadí na druhé místo po černínské (4 600 inventárních kusů), umístěné

Obr. 25, 26. Hematit, Cavradi, Švýcarsko, 6 × 5,5 cm, Národní muzeum P1N 22026, ex coll. A. Wraný. Foto: D. Velebil.

¹³ Potvrzení převzetí (Empfangsbestätigung). Podepsané ředitelství Musea království Českého potvrzuje, že mu ony, v Testamentu tsanitárního rady Dr. Adalberta Wraného odkázané objekty a sice sbírka mineralů (P. Z. inventáře 28–131) v odhadní ceně 1577 K., sbírka broušených drahokamů (P. Z. inventáře 132) v odhadní ceně 150 K., mineralogické aparáty a instrumenty a mikroskop (P. Z. inventáře 133–137) v odhadní ceně 90 K., pamětní mince (P. Z. inventáře 138–139) v odhadní ceně 12 K. a různé knihy (P. Z. inventáře 330–334) v odhadní ceně 63 K., čímž předměty v odhadní ceně 1892 K. byly panem advokátem Dr. Heinrichem Goldbergem, z pozůstalosti po ř. Dr. Adalbertu Wraným vydány. Praha, 22. prosince 1902. Pro vedení Musea Království Českého. Podepsáni: Jednatel Slavík (= dr. Alfréd Slavík), Vicepresident W. W. Tomek.

v Morzinském paláci v Praze, posléze na zámku ve Vrchlabí, nyní na VŠCHT v Praze (Wraný 1896, Bohatý in Fišera 2015). O prázdninách 1902 pořídil Karel Vrba inventář Wraného sbírky: mineralogické 5 004 čísel a broušených drahokamů 311 čísel. Minerály byly provizorně uloženy v původních Wraného skříních v pracovnách mineralogického oddělení. V té době, tedy v létě roku 1902, byly již nové stálé expozice minerálů hotové a bylo do nich nutno znovu zasáhnout. Více než 300 kusů minerálů z Wraného sbírky zařadil Karel Vrba do nové stálé expozice v létě roku 1903, ostatní vzorky uložil do zásuvek, což si vyžádalo přerovnění celé mineralogické sbírky (Archiv NM, Registratura NM, rok 1903 a 1904, zápisy ze schůzí správního výboru NM 17. 12. 1903 a 17. 3. 1904). O mnoho let později napsal Karel Tuček o Wraného mineralogické sbírce následující: „*Wraný testamentárně odkázal muzeu své neobyčejně hodnotné a dokonale uspořádané sbírky nerostů v počtu 4 500 položek i broušených drahých kamenů (311 položek). Jeho odkaz lze směle srovnat pouze s darem zakladatele muzea K. Sternberga. Obě sbírky byly Vrbou převzaty a již r. 1902 převezeny do muzea. Práce s jejich zařazením do muzejních sbírek trvala několik let*“ (Tuček 1978).

Obr. 27. Argentit, Freiberg, Německo, 7 × 5,5 cm, Národní muzeum P1N 9059, ex coll. A. Wraný. Foto: D. Velebil.

Kromě toho připadly Národnímu muzeu z Wraného pozůstalosti ještě další předměty: „*Sbírce numismatické z pozůstalosti † p. MUDr. Vojtěcha Wraného v Praze medaille a mince 28 ks, stříbrné a z obecného kovu*“ (Anonym 1902b); „*Bibliotheca: 11 děl; Hudebniny: 6 svazků děl z hudební literatury a 1 skladbu; Do sbírky map: 2 plány a 4 mapy na 29 listech; Do sbírky rytin a obrazů: 6 diplomů; Do sbírky numismatické (odevzdal prof. Dr. Karel Vrba): medaile a mince stříbrné a z obecného kovu. Celkem 67 kusů; Do sbírky papírových peněz: 6 rakouských bankocetlí z let 1849–1860 na 10 krejcarů a 1 zlatý; Do sbírky pečetidel: 1 stříbrnou destičku (bez násady), na níž čtveřený štít se dvěma šípů křížem v poli 1. a 4., pak s orlicí v poli 2. a 3. mimo štítek prostřední*“ (Slavík A.

1903).

Celkem 13 obrazů českých malířů, které měl Wraný v bytě a které vyjmenoval v testamentu, připadly Muzeu města Prahy (dnes Muzeum hlavního města Prahy), instituci založené roku 1881 a od roku 1898 sídlící v nové budově na Florenci. K tomu sdělil Mgr. Matěj Pospíšil, kurátor sbírky umění Muzea hlavního města Prahy následující: „*Obrazy (více méně odpovídající popisu ze závěti, až třeba na námět obrazu od Huttaryho) muzeum roku 1902 skutečně zařadilo do sbírek pod inv. číslu HV 1 840–HV 1 852, je uveden i jejich původ z odkazu dr. Wraného. Do dnešní doby se zachovaly v našich sbírkách tři (HV 1 841, HV 1845, HV 1846), ostatní byly (podle evidence) patrně všechny převedeny do sbírek Galerie hl. m. Prahy*“.

Wraného spisy z dějin mineralogie a chemie v Čechách

Do dvou velkých spisů *Die Pflege der Mineralogie* (1896) a *Geschichte der Chemie* (1902) vložil Adalbert Wraný výsledky svého dlouholetého studia, přičemž obě tato díla mají jen málo nebo nic společného s jeho profesí lékaře. Jejich dokončení se věnoval v poslední dekádě

dě svého života, i když k nim nepochybně shromažďoval potřebný materiál řadu let (Wraný 1896, Wraný 1902).

Oba náměty spisů se týkaly jeho koníčků – mineralogie a chemie a pracoval na nich zřejmě paralelně, protože vyšly krátce po sobě, první roku 1896 a druhý až těsně po jeho smrti v roce 1902. Při studiu mohl čerpat ze své bohaté knihovny, ale je doloženo, že byl i častým návštěvníkem knihoven veřejných, jak o tom píše lékárník E. Šedivý: „Wraný byl typickou, velice často vídanou postavou pražských knihoven nejen veřejných, klášterních, spolkových, ale i soukromých, ano i knihovna České lékárnické společnosti dovedla mu dosti často poskytnouti s dostatek hledaných pramenů při jeho práci“ (Šedivý 1902). Ve Wraného nepatrné písemné pozůstalosti v Archivu Národního muzea se zachovaly materiály, které naznačují, že shromažďoval také podklady k sepsání dějin českého lékařství (Matoušek 1954).

Svou první knihu vydal Wraný v nakladatelství H. Dominicus (Th. Gruss) v Praze, kde vycházela po částech od druhé poloviny roku 1895 a tisk byl dokončen v roce 1896 (předmluva je z července 1895); má 421 stran a nazývá se: **Die Pflege der Mineralogie in Böhmen. Ein Beitrag zur vaterländischen Geschichte der Wissenschaften** (Pěstování mineralogie v Čechách. Příspěvek k domácím dějinám věd).

Toto své dílo Wraný rozdělil na pět hlavních, nestejně rozsáhlých oddílů: 1. Mineralogické snahy v Čechách až do poloviny 18. století; 2. Druhá polovina 18. století; 3. První polovina 19. století; 4. Obrat ve vědeckém životě uprostřed 19. století. Zřízení samostatných kateder mineralogie; 5. Vliv národního rozdělení. Nejobsáhlejší jsou kapitoly 4. a 5., ke kterým bylo k dispozici dostatek pramenů, a navíc se již týkají doby, kterou Wraný prožil. V každém oddílu Wraný probírá jednotlivé učence, velké i menší, kteří nějak zasáhli do mineralogie v Čechách, jejich životní osudy a působení, cituje veškeré jejich do oboru spadající spisy (i české), zabývá se mineralogií ve školství, v přírodovědeckých spolcích, nerostnými druhy popsány z Čech a sbírkami minerálů v regionálních muzeích, na středních a odborných školách a ústavech, ale zná i šlechtické a soukromé sbírky v dané periodě.

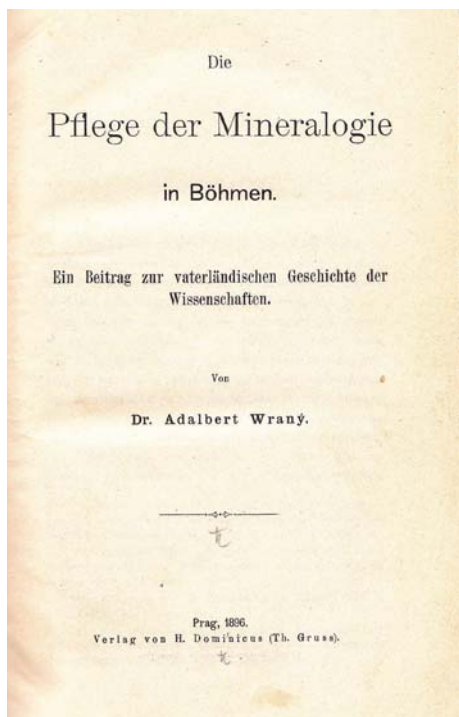
Můžeme sledovat, jak zprvu chudičká mineralogická produkce v Čechách začala od druhé poloviny 18. století stále rychleji narůstat až do bohatosti druhé poloviny 19. století, takže Wraného dílo je i jakousi mineralogickou bibliografií Čech, která nevynechává ani drobnosti, jako články ve výročních zprávách středních škol, školní učebnice apod. Wraný jako sběratel minerálů zařadil také na konec 2. až 5. kapitoly přehled o sbírkách minerálů a význačných sběratelích v Čechách v dané epoše a ve 4. a 5. kapitole pak uvádí současné obchodníky s minerály a hlavně obsáhlý seznam sběratelů z různých míst Čech, z nichž většinu asi nějak znal, neboť charakterizuje jejich sbírky i to, jestli jsou ochotni vyměňovat nebo prodávat.

Hned jak vyšla 1. část „Pflege“, objevila se o tom zpráva v prosincovém čísle časopisu Vesmír z roku 1895 (Anonym 1896a) a hned na to, když už vyšla 2. polovina práce, publikoval z ní na pokračování dr. Viktor Nejdla dosti podrobný, ale nedokončený český výtah, který uvedl takto: „Napsati dějiny mineralogie v Čechách jest skutkem záslužným, důležitým. Kniha p. dra. V. Wraného vyhovuje úplně všem požadavkům na publikaci toho rázu činěným, je psána se vzácnou znalostí odbornou a s nestrannou objektivností, což zvláště zde budiž vytknuto, neboť je psána německy, kteráž okolnost zároveň byla pohnutkou pisatelů těchto řádků poříditi pro čtenáře „Vesmíru“ krátký přehled díla toho. Hojná literatura podrobně uvedená, zajímavé črty životopisné, jakož i poznámky kritické činí z knihy této příruční knihu v nejlepším smyslu. Tyto řádky nechtějí býti kritikou, ani snad podezřelou chvalořečí, nýbrž mají toliko upozorniti; soud utvoří si každý po té sám. Přikročíme již k vlastnímu obsahu knihy, které vyšla teprve první polovice. Dle soukromého sdělení autorova mohou zde podati obsah nejen části první, ale též druhého dílu, který v brzku vyjde“ (Nejdl 1896b, Nejdl 1897).

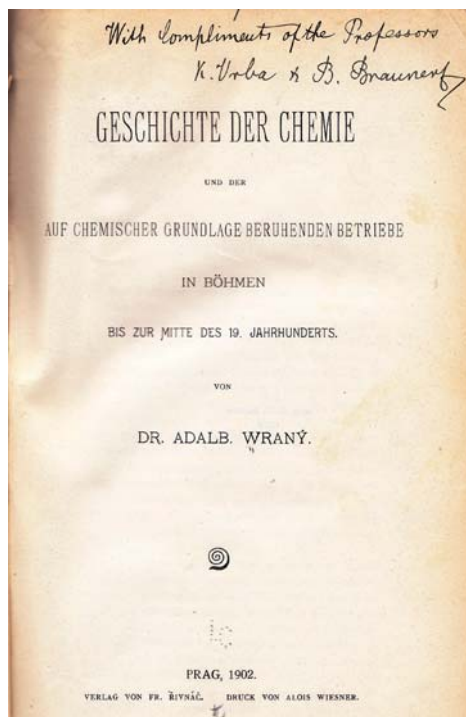
Onu „nestrannou objektivnost“ u německy psané knihy vytknul Nejdl v období, kdy německo-česká nevráživost narůstala a posléze i eskalovala na půdě německé univerzity, kdy „prostory, ve kterých se obvykle scházíme (= přírodovědecký spolek *Lotos* v mineralogickém ústavu německé univerzity) byly fanatickou chátrou 1. prosince 1897 bombardovány a zpus-tošeny“ (Becke 1897).

Nedlouho po vyjití Wraného „Pflege“ napsal dr. August Krejčí již výše zmíněné pojednání o vědeckém podílu Čechů na rozvoji mineralogie, jinak řečeno o tom, co bylo publikováno v češtině.¹⁴ Krejčí prakticky kopíruje Wraného spis, jeho jméno však nikde neuvádí (Krejčí 1898; Krejčí 1901).

Ve stejné době jako Wraného „Pflege“, bylo dokončeno a roku 1897 vydáno „Repertorium“ V. J. Procházky (*1862, †1913), které v širokém záběru shrnovalo veškerou mineralogicko-geologickou literaturu českých zemí až do konce roku 1896 (úvod je z prosince 1896). Wraného spis Procházka v Repertoriu nejen cituje, ale v úvodu se k němu i vyjadřuje: „*Zříme dnes radostně na plod tiché práce A. Wraného: Die Pflege der Mineralogie in Böhmen, v níž jasně a ostře zrcadlí se obraz mineralogického výzkumu, vykonaného v našem království zejména*

Obr. 28. Titulní strana Wraného knihy *Die Pflege der Mineralogie in Böhmen* z roku 1896.

Obr. 29. Titulní strana Wraného knihy *Geschichte der Chemie etc.* z roku 1902.

¹⁴ August Krejčí (*14. 1. 1856 Písek, †21. 8. 1925 Písek) studoval na píseckém gymnasiu od primy do oktávy, po studiu na univerzitě (PhDr.) byl 16 let profesorem tělocviku na karlínské reálce, od roku 1916 byl na odpočinku. Byl mnohostranný přírodovědec, botanik, entomolog a ornitolog, hlavně ale mineralog. V souvislosti s těžbou živce z pegmatitů v okolí Písku i z jiných lokalit získal množství zajímavého a nového materiálu, který se v rámci svých možností (sám si například zhotovil goniometr) snažil identifikovat a publikovat. Místní minerály dodával, vedle dalších píseckých občanů, i do Národního muzea Karlu Vrbovi, který ty lepší a nové pro Čechy zkoumal a publikoval (např. bertrandit, beryl, fenakit, monazit, farmakositerit, sympleksit aj.). Když však chtěl Krejčí zveřejnit svůj objev nového minerálu „písekitu“, v mineralogii tak závažné záležitosti, Vrba se tomu snažil bránit a zdržoval to (Slavík 1925). Krejčí svůj dodnes sporný písekit v roce 1923, tedy hned po Vrbově smrti (1922), přece jen ale publikoval. Dalším zdrojem k výzkumu (Vrba, Slavík) byly těžké minerály z Krejčího dosti velkorysých pokusů o rýžování zlata z řeky Otavy. Krejčího nálezy píseckých nerostů, datované přibližně od roku 1890, představovaly malou mineralogickou senzaci. Adalbert Wraný znal Krejčího nálezy ze svých návštěv u Karla Vrby v Národním muzeu, kde se s ním mohl i setkat, což naznačuje i pasáž o Krejčím a píseckých minerálech ve Wraného spisu (Wraný 1896). Wraný navíc poskytl v roce 1897 Národnímu muzeu peníze na nákup 20 vzácných druhů exotických motýlů z Krejčího sbírky (Anonym 1897e). V následujícím roce 1898 věnoval Krejčí Muzeu svoji sbírku kobylek a sarančí (Anonym 1898).

za poslední století. Jak chudickým a maličkým jeví se naproti dílu A. Wraného tak zhusta vychvalovaný spisek d'Elwertův (sic): *Die Pflege der Naturwissenschaften in Mähren und Schlesien!*“ (d'Elvert 1868). A Procházka pokračuje: „Ale chci-li věděti“, bylo mi namítnuto vynikajícím našim odborníkem“ (K. Vrbou?) „co, kdy a kým bylo napsáno o některém českém nerostu, české hornině, českém zkameněném druhu rostlinném nebo živočišném, pak váš seznam literární neuspokojí“ (Procházka 1897). To měl jistě pravdu a Procházka se chystal napsat i II. díl - věc-

Obr. 30. Křemen – ametyst, Banská Štiavnica, Slovensko, 8 × 5 cm, Národní muzeum P1N 10428, ex coll. A. Wraný. Foto: D. Velebil.

ný rejstřík, k čemuž ale už nedošlo. Procházka zde d'Elvertovi, který do svého spisu zařadil také dějiny botaniky a zoologie na Moravě a ve Slezsku, poněkud křivdí. Podobný název obou děl, d'Elverta i Wraného „*Die Pflege*“ (pěstění, péče), je ale zvláštní a Wraný, i když d'Elvertův spis (který je také valnou částí bibliografií) znal, nikde z něj necituje, přestože se týká i českých institucí (např. Národního muzea), různých školských otázek a řady osobností z Čech.

Když v letech 1895–1896 vyšel postupně Wraného spis, který obsahoval i vylíčení mineralogicko-geologických snah J. W. Goetha v Čechách, dostal se do rukou i významnému muzejníkovi a vlastivědnému pracovníkovi v Chebu **Aloisi Johnovi** (*1860, †1935). Ten nebyl s touto Goethovskou kapitolou knihy příliš spokojen, vytýkal mu absenci novější literatury (Biedermann 1877, Loos 1887, John 1895, Kraus 1896) a vyměnil si s Wraným na toto téma v době od 19. 1. do 14. 10. 1896 tři dopisy (Státní okresní archiv Cheb, Fond John Alois (1859) 1865–1939, Korespondence se soukromými osobami, inv. číslo 70 – Wraný, Adalbert, Dr.; Kolouchová 2015). Vzájemná korespondence nakonec vyústila pozitivně v Johnův německý článek „*Krušné hory a mineralogická věda*“, který je jakýmsi výtahem na toto vědecké téma z Wraného knihy (John 1896). Navíc se mezi korespondencí zachoval také formulář, který Wraný v krasopisné podobě rozesílal tehdejšími regionálními muzeím a vlastivědným spolkům s žádostí o zodpovězení různých dotazů, zejména týkajících se mineralogických sbírek.

Wraného spis, ve kterém od nejstarších dob do roku 1896 shromáždil vše, co se více či méně týkalo mineralogie, jejího postupného vzniku a kultivace jako vědy, s výhradní vazbou na území Čech, je dosud nepřekonaný a neobejde se bez něj nikdo, koho tento obor zajímá.

Titul druhého spisu A. Wraného zní: ***Geschichte der Chemie und der auf chemischer Grundlage beruhenden Bertriebe in Böhmen bis zur Mitte des 19. Jahrhunderts*** (Dějiny chemie a na chemickém podkladu spočívajících závodů v Čechách až do poloviny 19. století; Fr. Řivnáč: Praha, 397 pp.). Kniha shrnuje vše, co do tohoto odvětví vědy patří od samých počátků ve 14. století, kdy ovšem o chemii v dnešním slova smyslu nemohlo být řeči, tedy od starodávných lékárníků a alchymistů až do Wraného současnosti. Její předmluva je napsaná v červenci 1902, přitom Adalbert Wraný zemřel 21. července 1902.

Tématiku a rozvržení chemického spisu A. Wraného nejlépe nastíní jeho obsah. Rozdělen je na šest částí, různé obsáhlých: 1. Alchymie v Čechách; 2. Počátky lékárnictví; 3. Metalurgické a chemicko-technické závody dřívějších století; 4. Chemie jako předmět výuky; 5. Vědecké

výzkumy a publikace v 18. a v první půli 19. století a konečně kapitola 6. Metalurgické podniky, chemické průmysly a chemicko-technické závody osmnáctého a první polovny 19. století. Nejrozsáhlejší jsou kapitoly 3 a 6. Za tímto kusým přehledem se ale skrývá spis, v němž Wraný snesl nepřehledné množství materiálu z dějin alchymie, farmacie, hutnictví, chemického zpracování nerostných surovin na nejrůznější produkty, výuky chemie i životopisů našich známých i méně známých chemiků.

Hned jak kniha vyšla, vzbudila živý ohlas zejména mezi hlavními zájemci o obor, chemiky a lékárníky, a v českých přírodovědeckých časopisech se o tom záhy objevily informace (Anonym 1902f; Anonym 1902g) a posléze i robornější referáty. Ocitujme si úryvky z nich, jeden od od chemika O. Zachara a druhý pražského lékárníka E. Šedivého, o němž už zde byla řeč. **Otakar Zachar** (*1870 Točnick u Hořovic, †1921 Praha), vysokoškolsky studovaný praktický chemik (sládek v pivovaru) a historik české alchymie, který, jak naznačuje, Wraného ještě osobně poznal, poznamenává toto: „Nelze v tomto krátkém celkovém posudku uvésti podrobnosti a vynášeti přednosti Wraného knihy. O jedné význačné vlastnosti však přece dlužno se zmíniti. Soupis a doklady k dějinám chemie opírá Wraný vesměs o literární prameny psané i tištěné. Od stol. XV. počínaje, cituje skoro všechny jemu přístupné tisky a rukopisy a práce různé

uveřejněné, až na dobu nedávno minulého století XIX. Není pochyby, že pročte minulost svého povolání každý chemik-technolog, zvláště však přijme s povděkem knihu chemik-pedagog. Ku povšechným dějinám chemie v Čechách jest dílo Wraného bezpečným vůdcem, bez něhož obejít se nelze a budiž posmrtné dílo ceněno jako práce netoliko zajímavá a poučná, ale pro toho, kdo vývoj chemie stopuje studiem odborným, jako pomůcka nezbytná. Každý čtenář porozumí, že německá tato kniha o dějinách chemie v Čechách, psaná od skromného, sympatického učence, jest prohráta láskou k domovině české. Pod dojmem smutného pomyšlení, že nebylo autorovi dopřáno, pokračovati v záslužném díle, vzpomíná podepsaný jako historik-chemik laskavosti a pozornosti zesnulého k pracím mladších“ (Zachar 1902, Mika 2012).

Obr. 31. Beryl – smaragd, Bogota, Kolumbie, 5 × 3 cm, Národní muzeum P1N 3190, ex coll. A. Wraný. Foto: D. Velebil.

Z posudku **PhMr. Emila Šedivého** vyjímáme: „Jeho Dějiny chemie počínají v hlavních rysech ve 14. století, mohl zajít dále. Kritikem byl Wraný ve svých spisech velice střízlivým. Opatrně vybíral nahromaděný materiál. Ve svých úsudcích byl vždy mírný a zdrženlivý, vyhýbaje se výtkám a polemikám i tenkrát, když téměř v cestu se mu stavěly (kupř. v českých proudech na vysokém učení pražském v 19. století, ve svých obou knihách). – I zde zůstal mírným a klidným vyhnuv se veškeré diskusi“. A dále: „Pohříchů nebylo mu lze druhou svou knihu, ovoce dlouholetého svého bádání, spatřiti dokončenu, neboť právě ve dny, kdy

se dotiskovaly archy zmíněné jeho publikace, podstoupil on poslední těžký pozemský zápas, než vešel v brány – onoho neznáma; a právě když zastavily se ve svém rachotivém hluku válce lisu tiskařského nad dokončenými listy jeho „Dějiny chemie v Čechách“, doprovázeli jsme Wraného na poslední zdejší jeho pouti. – Skonalť náhle dne 21. července t. r. na Královských Vinohradech, raně byv mrtvicí“ (Šedivý 1902).

Vydání svých dějin chemie se tedy Wraný už nedožil, poslední práce na dokončení knihy, korektury a rejstříky, se dělaly až po jeho smrti. František Slavík k tomu poznamenal: „*Poslední léta života svého věnoval Wraný studiu lučby v Čechách. Dílo své úplně dokončil, leč nedočkal se již toho, aby svůj spis spatřil v hotové formě; v den jeho náhlého skonu dotiskovaly se poslední revisní archy knihy této!*“ (Slavík 1902). Posledních úprav se ujal Wraného přítel Karel Vrba, přestože se sám nacházel v těžké životní situaci. MUDr. Otakar Matoušek, autor první a na dlouho poslední životopisné studie o A. Wraném, přečetl několik dopisů Karla Vrby, kde je nejen zmínka o jeho podílu na dokončení Wraného knihy, ale i o tragedii jeho osobního života, jinak prakticky neznámého. Vrba, zevně tak oficiální, v době svého osobního utrpení nacházel útěchu v práci na dokončení Wraného druhé knihy a při převzetí Wraného pozůstalosti a uspořádání mineralogicko-petrografických sbírek v novém muzeu: „*Zemřel můj starý přítel (Wraný), a připadl mi úkol, bych knihu, kterou právě dopsal, zakončil... Musil jsem projít korektury, a co hovořit, index udělat, šest neděl jsem na tom pilně pracoval. Stavěl jsem mu hrobku... inventoval sbírku, přes 5 000 kusů prohlédl...“* A do toho lidsky sdílné tóny: „*Před čtyřmi roky mi zemřel chlapec tuberkulosou, haemoptoe – druhý je teď nemocen... Potvrzuje se pomalu, že jde také o tuberkulosu, nemoc se nezdá držitelně horší... Nikomu jsem aspoň vědomky neublížil, a na mne se rána za ránou v poslední době snáší, nepodlehnu-li nevím...“* Chlapec zemřel, nedlouho po smrti Wraného. A Vrba vzpomíná: „*Byl mi vším, co jsem měl, můj pýchou a mojí budoucností... pro něho jsem žil, myslel a pracoval, bez něho je kolem mě prázdno, vše jest ztraceno...“*

Obr. 32. Tyrkyš, Kamień, Polsko, 8 × 6 cm, Národní muzeum P1N 2360, ex coll. A. Wraný. Foto: D. Velebil.

O. Matoušek se také zmiňuje, že v pozůstalosti A. Wraného se vedle obsáhlého rukopisu *Dějin chemie v Čechách* nacházejí i další rukopisy k dějinám lékařství a lékárnictví, které Matoušek identifikoval jako rukopisy dr. Rudy¹⁵, zčásti i publikované (Matoušek 1954).

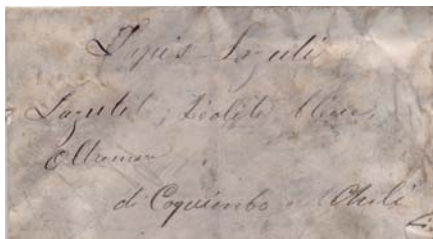
Sbírka minerálů A. Wraného v Národním muzeu

Podle Karla Tučka (*1906, †1990), který byl v letech 1939 až 1976 vedoucím mineralogicko-petrografického oddělení Národního muzea (v NM pracoval od roku 1937), odkázal Vojtěch Wraný Národnímu muzeu 4 500 kusů minerálů a 300 kusů broušených drahých kamenů, při-

15 Med. Dr. Jan Ruda (*1807 Chrudim, †1875 Praha, promoval 1831 v Praze) byl zajímavou osobou, od roku 1837 se lékařství nevěnoval a působil v knihovně Národního muzea nejdříve jako dobrovolník, později (vedle V. Hanky) jako 2. knihovník. A při práci v neprobádaných skladištích knihovny se mu podařilo zjistit dosud neznámá vydání či exempláře různých staročeských lékařských a lékárnických knih. Tyto objevy Ruda publikoval (1871–1874) a Wranému se rukopisy k Rudovým článkům podařilo nějak získat (Wraný jako častý návštěvník muzejní knihovny se s ním mohl i znát). Ruda kratičce zmiňuje i ve svém spisu (ovšem jako J. Randu) a nemá Ruda ani v rejstříku (Wraný 1902). Kromě toho publikoval Ruda i řadu lékařsko-osvětových článků v *Časopisu lékařův českých*, tak na příklad: *Špitál k léčení ochlastův v Americe* (1865).

čemž Wraného minerály obohatily sbírku četnými minerálními druhy, ve sbírce dosud nezastoupenými (Tuček 1966).

V Národním muzeu je dnes uchován soubor 4 325 položek minerálů z původní sbírky Vojtěcha Wraného, což představuje více než 4 % celé mineralogické sbírky Národního muzea. V inventáři nejsou Wraného minerály zapsány jako souvislá řada inventárních čísel – skrývají se v číselné řadě P1N 8 až P1N 24551 a pak ještě P1N 104624 až 104674. Zde je třeba vysvětlit, že současný inventář je v pořadí druhým inventářem mineralogické sbírky, protože původní inventář, založený prvním kurátorem mineralogické sbírky (v letech 1819 až 1849) Franzem Maxmilianem Zippem (*1791, †1863), byl opuštěn Ludmilou Slavíkovou (*1890, †1943), v letech 1922 až 1939 vedoucí mineralogického oddělení Národního muzea. Reálný stav sbírky totiž inventáři ne zcela odpovídal, proto Slavíková založila inventář nový, to znamená, že sbírku přečíslovala a její přečíslování dokončil Karel Tuček (Tuček 1966). Nutno dodat, že ani ve starém „Zippeho inventáři“ nebyla Wraného sbírka zapsána jako zcela souvislá číselná řada, většina vzorků byla zapsána v řadě mezi čísly 13 000 až 18 000, přičemž Wraného vzorky byly do muzejního inventáře zapsány až v roce 1909, tedy sedm let po získání jeho sbírky Národním muzeem (Tuček 1978).

Obr. 33, 34. Lazurit, Andes de Ovalle, Chile, 9 × 6 cm, Národní muzeum P1N 21889, ex coll. A. Wraný. Foto: D. Velebil.

Wraný budoval svou sbírku jako systematickou, to znamená, že se snažil získat co nejvyšší možný počet minerálních druhů, kterých lze dnes v jeho souboru napočítat úctyhodných 650. Wraný přitom velmi dbal na estetickou kvalitu pořizovaných vzorků. Pro jeho sbírku je charakteristické, že většina vzorků jsou malé, dobře upravené formáty, jejichž velikost osciluje okolo rozměru 5 × 4 cm.

Minerály získával Wraný především koupěmi od renomovaných evropských obchodníků. Jak vyplývá z hojně dochovaných původních etiket, hlavními Wraného dodavateli byli obchodníci August a Friedrich Krantzovi (Bonn), Theodor Schuchardt (Zhořelec), Carl Friedrich

Pech (Berlín), Sklad minerálů ve Freibergu, Bernard Stürtz (Bonn), Carl Droop (Drážďany), Julius Böhm (Vídeň), Anton Otto (Vídeň), Josef Erber (Vídeň), Bryce M. Wright (Londýn) či Lazard Cahn (New York), tedy vlastně všichni tehdejší přední obchodníci s minerály.

Je zřejmé, že obchodníci Wranému požadované malé formáty přednostně schovávali či snad dokonce připravovali z vybraných partií vzorků formátů větších. Tímto způsobem Wraný vybudoval jedinečnou, vysoce hodnotnou sbírku, v níž jsou i vzácné druhy zastoupeny v bohatých či esteticky vysoce působivých ukázkách. Zároveň platí, že i vzácné druhy jsou ve sbírce zastoupeny více ukázkami, a to pokud možno z různých nalezišť. Jako příklad uvedme argentopyrit (5 ukázek z Jáchymova), boleit (5 ukázek ze tří nalezišť), claushtalit (11 ukázek z pěti nalezišť), chlorargyrit (12 ukázek z devíti nalezišť), jodargyrit (6 ukázek ze čtyř nalezišť), krennerit (4 ukázky ze tří nalezišť), krokoit (7 ukázek ze čtyř nalezišť), polybasit (13 ukázek ze šesti nalezišť), pyrrargyrit (18 ukázek z deseti nalezišť), stefanit (11 ukázek ze šesti nalezišť), sternbergit (6 ukázek z Jáchymova), stříbro (39 ukázek z 23 nalezišť), tyrkys (7 ukázek ze sedmi nalezišť), xantokon (5 ukázek ze dvou nalezišť) či zlato (34 ukázek z 21 nalezišť). Pořízení takové sbírky muselo stát značnou sumu peněz a Wraný byl jistě u mnoha obchodníků zapsán jako elitní zákazník.

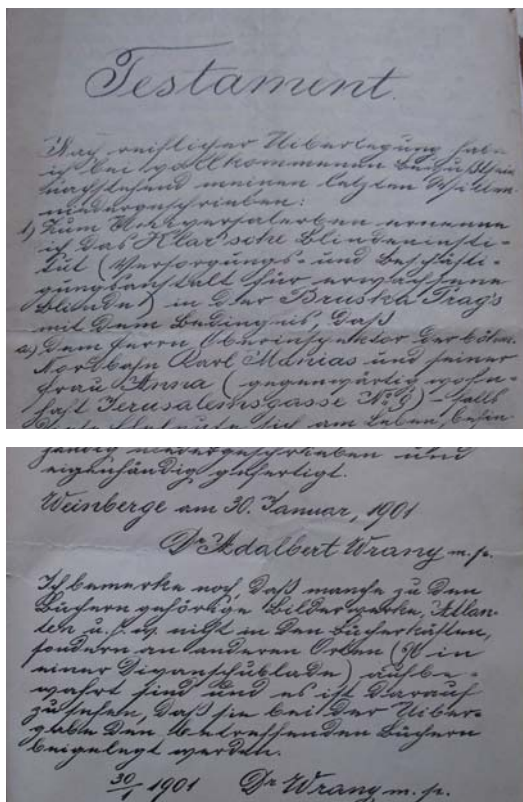

Získané minerály opatřoval Wraný vlastními etiketami, které se u většiny vzorků dochovaly. Etikety jsou předtištěné, s dvojitým rámečkem a nápisy (Dr. Wraný) (in Prag), předtištěná je také kolonka pro inventární číslo (Nro). Název minerálu, naleziště a případně i krátký, německy psaný popis, včetně krystalografických údajů, vpsíval V. Wraný na etiketu ručně úhledným, dobře čitelným písmem. Inventární číslo je vepsáno jen u menší části vzorků. Namátkovou prohlídkou bylo zachyceno nejvyšší Wraného inventární číslo 419. Z toho lze usuzovat, že Wraný vedl inventář sbírky jenom po určitou dobu a pak, asi kvůli častým pohybům ve sbírce, od vedení číslovaného inventáře upustil. Krátce po akvizici v roce 1902 byly plně vyhovující Wraného štítky využity i pro sbírku muzejní s tím, že číslo starého inventáře mineralogické sbírky Národního muzea bylo vepsáno do prázdné kolonky Nro nebo bylo původní Wraného číslo škrtnuto a nové připsáno na jiné místo. K tomu poznamenává Tuček (1966) toto: „Bohatá sbírka dr. V. Wraného byla evidována velmi jednoduše tím, že K. Vrba připsal na původní Wraného etiketu červeným inkoustem inventární číslo.“ Později, v letech 1935 až 1936, byla Slavíkovou na původní etikety připisována i čísla nového inventáře a až v letech 1963 - 1966 pořídil Karel Tuček nové muzejní etikety (Tuček 1966, 1978).

Minerály ve Wraného sbírce pocházejí z celého světa, nejhojněji jsou zastoupeny vzorky z Německa (736 kusů), Čech (688 ks; bez Moravy a Slezska), USA (366), Itálie (313), Rakouska (248), Rumunska (206), Norska (149), Švédska (136), Ruska (132), Anglie (117), Švýcarska (106), Slovenska (104), Polska (97), Francie (79), Chile (52) a Austrálie (46). Wraného minerály patří i dnes mezi to nejlepší, co mineralogická sbírka Národního muzea uchovává. To je zřejmé také z výběru minerálů pro novou stálou mineralogickou expozici Národního muzea, pro niž bylo vybráno celkem 173 položek minerálů z původní Wraného sbírky.

Závěr

Adalbert Wraný byl čínorodý člověk, který svou prací zanechal výraznou stopu v oborech lékařství, mineralogie a chemie. Vědecké medicínské práci se Wraný věnoval především v 60. a 70. letech 19. století a jeho publikace z tohoto oboru byly citovány ještě dlouho po jeho smrti. Přesto se nedá říci, že by na poli medicíny nějak výrazněji vyniknul. Snad to bylo dáno jeho zdrženlivou povahou, snad tím, že se hluboce zajímal i o další obory. Veškerý volný čas věnoval Wraný svým koníčkům, mineralogii a dějinám přírodních věd, a tyto jeho zájmy nakonec

Obr. 35, 36. Ukázky ze závěti psané A. Wraným.

Obr. 37. Lazulit, Werfen, Rakousko, 7 × 4 cm, Národní muzeum P1N 18686, ex coll. A. Wraný. Foto: D. Velebil.

Wraný se díky své profesi i mnohostranným zájmům setkal a seznámil s řadou osobností, ale přesto, jak se zdá, žil poměrně osamělým životem. Češi ho považovali za Němce a Němci zase za Čecha. Mezi osoby, které mu byly poměrně blízké, patřil v posledních dvaceti letech jeho života kustod mineralogických sbírek Národního muzea Karel Vrba. Wraného úmrtí vzpomněli výhradně snad jen Češi, a to především přírodovědci, právě pro jeho vlastenecký odkaz. Minerály z jeho sbírky patří i dnes mezi to nejcennější, co mineralogická sbírka Národního muzea uchovává.

Na závěr citujme lehce patetické provolání, které Wraného přínos a význam stručně hodnotí a které vyšlo u příležitosti jeho smrti v roce 1902: „*Vojtěch Wraný, doktor lékařství, hluboce vzdělaný mineralog a chemik, zemřel dne 21. července. Pocházel učením z doby, kdy lékařové byli vychováni široce u vědách přírodních, i zajímal se o ně do posledního vzdechu píli vězcnou sbíraje minerály, jimž věnoval větší monografii, i koriguje do okamžiku smrtelného zápasu spis větší: dějiny alchymie v Čechách. (...) Dej nám Bůh lidí takových!*“ (Anonym 1902a).

Poděkování

Velké díky patří především paní Mileně Běličové, archivářce Národního muzea za její nevšední ochotu při představení a zpřístupnění fondů Archivu Národního muzea, spojených s osobou Adalberta Wraného. Za významnou pomoc při rešerši výkazů pražských gymnázií, pobytových přihlášek a soupisu pražského obyvatelství děkujeme také paní Zoře Damové, archivářce Archivu hlavního města Prahy. Kateřině Bečkové z Muzea hlavního města Prahy děkujeme za snímky Wraného domu ve Škrétově ulici, pořízené v letech 1974 až 1976 Oldřichem Janovským. Matěji Pospíšilovi z Muzea hlavního města Prahy děkujeme za informace týkající se osudu obrazů z Wraného pozůstalosti, M. Durčanskému a M. Brčákovi z Ústavu dějin UK a Archivu UK za vyhledání a poskytnutí fotografie A. Wraného a Františku Čadovi z Františkových Lázní za obstarání korespondence A. Wraného s A. Johnem ve Státním oblastním archivu v Chebu.

vyústily ve vytvoření mineralogické sbírky a v jeho spisy o historii mineralogie a chemie v Čechách.

Kromě základních profesních dat o osobním životě Adalberta Wraného téměř nic nevíme a nebýt mnohokrát se opakujících zmínek o jeho velkorysém odkazu Národnímu muzeu, možná by se na něj zapomnělo docela. Přitom jeho dvě knihy jsou i dnes stále platným a hodnotným literárním pramenem, jen poněkud opomíjeným.

Tato práce vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury ČR v rámci institucionálního financování dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národní muzeum (DKRVO 2019–2023/15.I.b, 00023272).

Archivní prameny

Archiv hlavního města Prahy

Digitalizované pobytové přihlášky pražského policejního ředitelství (konskripce) 1850–1914 (Wrany Wenzel; Wrany Adalbert) (přihlasky2/?session=37ccb7ec5a7504ad9e5823412486d991e6d4af88ff543739694d32311b58e74b& action=image & record=1)

Kostel Nejsvětější Trojice ve Spálené ulici, Kniha narozených (Geburtsbuch der allerh. Dreifaltigkeits-Pfarrkirche angefangen den 1. Jenner 1832), TRS N5, 1832–1841, f. 177, 1. 8. 1836 (<http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/permalink?xid=EDF27072589C488A9D4DA44A6BAE0C16 & scan=136#scan136>)

Archiv Národního muzea

Registratura Národního muzea (RNM):

Karton 37 (1892, č. 134, mineralogická (sic) – má být petrografická) sbírka dr. Wraného

Karton 56 (1901, nečíslované, testament V. Wraného)

Karton 58 (1902, č. 1071, 1072, 1076, 1588, dědictví po dr. Wraném)

Registratura Národního muzea, PM1 mineralogicko-petrologické oddělení:

Karton 3. Knihy otisků (průpisy korespondence), 3 svazky: Sv. III. 1. 4. 1899–7. 5. 1902

Karton 4. Knihy otisků (Kopierbuch), 4 svazky: Sv. IV. 18. 5. 1902–12. 12. 1904

Karton 6. Soupisy sbírek: Seznam nerostů panu Dr. Vrbovi odprodáných ze sbírky prodejní, rkp.

Wrany Vojtěch (1836–1902)

osobní fond; inventář pozůstalosti; archivní pomůcka – viz seznam literatury: Fáčková J. & Leicmanová E., 1997.

Národní muzeum, mineralogicko-petrologické oddělení

Notýsek „Herrn Wrany“, nesignováno (16,5 × 10,5 cm, 67 popsaných stran)

Státní okresní archiv Cheb

Fond John Alois (1859) 1865–1939; korespondence se soukromými osobami, inv. číslo 70, karton 29 – Wrany, Adalbert, Dr. (3 dopisy A. Wraného); archivní pomůcka – viz seznam literatury: Kolouchová J., 2015.

Muzeum hlavního města Prahy

Sbírka historických fotografií, HND 9086 Škrétova ul. čp. 490, 491; foto Oldřich Janovský, 26. 2. 1976

Ústav dějin UK a Archiv UK Praha

Fotografie A. Wraného

Literatura

Poznámka k použité literatuře: ročníky některých časopisů, zde hlavně Vesmíru nebo Lotosu, začínaly v minulosti na počátku školního roku, nikoliv kalendářního. Proto se rok vydání nižších čísel časopisu (je poznamenán v závorce) liší od vrocení celého ročníku.

Anonym, 1836a: Denkbuch über die Anwesenheit Ihrer K. K. Majestäten Franz des Ersten und Caroline Auguste in Böhmen im Jahre 1833. Mit 81 lithographischen Blättern. Prag. XXII + 213 pp., 81 litogr. listů.

Anonym, 1836b: Wýtah z aučtů Českého Museum. – Časopis Českého museum 10, 1, Samostatně stránkovaná příloha, 5, 9.

- Amerling, K. S. 1875: Ústav idiotů soukromého ženského spolku sv. Anny v Praze. – Časopis lékařův českých 14, Příloha, nestránkováno.
- Anonym, 1850a: Do pokladnice českého Museum na vydávání dobrých knih českých, příjmím Matice české složili od 1. až do 31. prosince 1850. – Časopis českého Museum 24, 4: 651.
- Anonym, 1850b: Do pokladnice českého Museum na vydávání dobrých knih českých, příjmím Matice české složili od 1. října až do 30. listopadu 1850. – Časopis českého Museum 24, 4: 640, 642.
- Anonym, 1851: Sběrka přírodopisná. – In: Programm cis. král. akademického gymnasium v Praze. Vydán na konci roku školního 1851 od prozatímního ředitelstva (Praha), 44–46.
- Anonym, 1862: Karlovarský sjezd lékařův a přírodozpytcův. – Časopis lékařův českých 1, 18: 238–239.
- Anonym, 1868a: Zase o jednoho docenta více. – Časopis lékařův českých 7, 23: 163.
- Anonym, 1868b: Drobnosti. – Časopis lékařův českých 7, 23: 187.
- Anonym, 1868c: Kritika. Löschner, Teplitz und die benachbarten Curorte vom naturhistorischen, medicinisch geschichtlichen und therapeutischen Standpunkte. – Časopis lékařův českých 20, 23: 218–220.
- Anonym, 1872: Valné shromáždění společnosti Musea r. 1872. – Časopis Musea království Českého 46: 156.
- Anonym, 1875: Obchodní nemocnice. – Časopis lékařův českých 14, 1: 8.
- Anonym, 1876: Zpráva o Museu král. Českého od 1. října do konce prosince 1876. – Časopis Musea království Českého 50, 4: 785.
- Anonym, 1880a: Dětská nemocnice cis. Františka Josefa. – Časopis lékařův českých 19, 19: 300.
- Anonym, 1880b: Osmatřicátá zpráva dětské nemocnice císaře Františka Josefa. – Časopis lékařův českých 19, 18: 285.
- Anonym, 1882: Zpráva o Museu král. Českého od začátku března do konce dubna 1882. – Časopis Musea království Českého 56: 562.
- Anonym, 1885: Přírodovědecký sbor musea českého. – Vesmír 14, 4 (1884): 47.
- Anonym, 1888: Zpráva o Museu král. Českého od 1. října 1888 do konce roku 1888. – Časopis Musea království Českého 61, 4: 523.
- Anonym, 1892: Zpráva o Museu král. Českého od počátku měsíce března 1892 do konce května 1892. – Časopis Musea království Českého 66, 2/3: 391.
- Anonym, 1893: Mineralogicko-petrografické sbírky musea českého. – Vesmír 22, 7: 82.
- Anonym, 1894a: Přednesení jednatele ve valném shromáždění Společnosti Musea království Českého dne 20. ledna 1894. – Časopis Musea království Českého 69: 39.
- Anonym, 1894b: Zpráva o Museu král. Českého od počátku měsíce srpna roku 1893 do konce ledna 1894. – Časopis Musea království Českého 68: 203–204.
- Anonym, 1895: Zpráva o Museu král. Českého od počátku měsíce srpna až do konce listopadu 1895. – Časopis Musea království Českého 69: 541.
- Anonym, 1896a: *Die Pflege der Mineralogie in Böhmen*. Ein Beitrag zur vaterländischen Geschichte der Wissenschaften von dr. Ad. Wraný (1. polovina). – Vesmír 25, 4 (1895): 48.
- Anonym, 1896b: Zpráva o Museu král. Českého od 1. prosince 1895 do konce února 1896. – Časopis Musea království Českého 70: 187.
- Anonym, 1896c: Monatsversammlung vom 13. Juni 1896. – Sitzungsberichte des deutschen naturwissenschaftlich-medicinischen Vereines für Böhmen „Lotos“ 44, 6: 203.
- Anonym, 1896d: Monatsversammlung vom 7. November 1896. – Sitzungsberichte des deutschen naturwissenschaftlich-medicinischen Vereines für Böhmen „Lotos“ 44: 4.
- Anonym, 1897a: Mitgliederverzeichnis. IV. Ordentliche Mitglieder. – Lotos. Zeitschrift für die Naturwissenschaften 45, NF 17: 41.
- Anonym, 1897b: Führer durch die Sammlungen des Museums des Königreiches Böhmen in Prag. – Prag, 168 pp.
- Anonym, 1897c: Průvodce sbírkami Musea království Českého v Praze. – Praha, 137 pp.
- Anonym, 1897d: Přírodovědecký sbor musea král. Českého. – Vesmír 26, 10: 119.

- Anonym, 1897e: Zpráva o Museu král. Českého. Příspěvky v látkách. V období od 1. 1. do 31. 3. 1897. – Časopis Musea království Českého 71: 205.
- Anonym, 1897f: Zpráva o Museu král. Českého. Příspěvky v látkách. V období od 1. 4. do 31. 5. 1897. – Časopis Musea království Českého 71: 299.
- Anonym, 1898: Přírodovědecký sbor musea král. českého. – Vesmír 27, 8: 94.
- Anonym, 1899a: Die Deutsche Karl-Ferdinands-Universität in Prag unter der Regierung Seiner Majestät des Kaisers Franz Josef I., 221. – Prag: J. G. Calve Verlag Prag, 492 pp.
- Anonym, 1899b: Übersicht über die Leistungen der Deutschen Böhmens auf dem Gebiete der Wissenschaft, Kunst und Literatur in den Jahren 1895–1897. – Prag.
- Anonym, 1899c: Zpráva o Museu král. Českého od 15. září 1898 do 31. ledna 1899. – Časopis Musea království Českého 73: 508.
- Anonym, 1899d: Z Musea království českého. – Národní listy 39, č. 107 z 18. 4. 1899: 2.
- Anonym, 1900: Zpráva o Museu král. Českého od 1. října 1899 do 31. května 1900. – Časopis Musea království Českého 74: 286.
- Anonym, 1901a: Valné shromáždění společnosti Musea království Českého. – Vesmír 30, 12: 134–135.
- Anonym, 1901b: Zpráva o Museu král. Českého. Příspěvky v látkách. Od 1. dubna do 31. srpna 1900. – Časopis Musea království Českého 75: 99.
- Anonym, 1901c: Zpráva o Museu král. Českého v období od 1. září 1900 do konce února 1901. Příspěvky v látkách. – Časopis Musea království Českého 75: 295, 299, 302.
- Anonym, 1901d: Zpráva o Museu král. Českého. V období od 1. 3. 1901 do konce května 1901. Příspěvky v látkách. – Časopis Musea království Českého 75: 394, 399.
- Anonym, 1901e: Zpráva o Museu král. Českého. Závěť zvětšeného jednatele Musea c. k. dvorního rady profesora MUDra Bohuslava šlechtice Jiruše. – Časopis Musea království Českého 75: 557–562.
- Anonym, 1902a: Zprávy osobní. Vojtěch Wraný. – Živa. Časopis přírodnický 12, 8: 253.
- Anonym, 1902b: Zpráva o Museu král. Českého. Příspěvky v látkách. Od 1. června do 15. září 1901. – Časopis Musea království Českého 76: 575, 578.
- Anonym, 1902c: Zpráva o Museu král. Českého. Příspěvky v látkách. Od 1. do 31. prosince 1901. – Časopis Musea království Českého 76: 348.
- Anonym, 1902d: Zdravotní rada dr. Vojtěch Wraný. – Národní listy 42, č. 203 z 25. 7. 1902: 3–4.
- Anonym, 1902e: Společnost Musea království českého. – Národní listy 42, č. 201 z 23. 7. 1902: 3.
- Anonym, 1902f: Wraný A.: Geschichte der Chemie und der auf chemischer Grundlage beruhenden Betriebe in Böhmen bis zur Mitte des 19. Jahrhunderts. Praha 1902. – Vesmír 31, 23: 276.
- Anonym, 1902g: Wraný A.: Geschichte der Chemie und der auf chemischer Grundlage beruhenden Betriebe in Böhmen. – Živa. Časopis přírodnický 12, 10: 303–304.
- Anonym, 1903: Královská Česká Společnost Nauk v roce 1902. – Živa. Časopis přírodnický 13, 4: 125.
- Anonym, 1905: Průvodce sbírkami Musea království Českého v Praze. – Praha, 212 pp.
- Anonym, 1932: Průvodce sbírkami Národního musea v Praze. I. Sbírký v hlavní budově Národního musea v Praze II., Václavské nám. – Praha, 136 pp.
- Barvů J. L., 1894: O soustavné sbírce petrografické v museu království Českého. – Živa. Časopis přírodnický 4, 6: 161–165.
- Bayer E., 1901: Nová křídlová „Cykadea“. – Vesmír 30, 8: 83–84.
- Bayer E., 1914: Fytopalaeontologické příspěvky ku poznání křídlových vrstev peruckých. – Archiv pro přírodovědecké prozkoumání Čech 15, 5: 66 pp.
- Bayer E., 1922: K lichenologickému výzkumu Čech. – Věda přírodní 4, 7-8: 172.
- Bayer F. (1899): Nová klasifikace obratlovcův (podle H. Gadowa). – Věstník České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění 8, 2: 90–98.
- Bayer F., 1905: Katalog českých fosilních obratlovců (Fossilia vertebrata Bohemiae). – Praha: Nákladem České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 102 pp.
- Becke F., 1898: Bericht des Vorsitzenden Prof. Becke über die Vereinsthätigkeit für das Jahr

1897. – *Lotos. Zeitschrift für Naturwissenschaften* 46: 31–38.
- Běličová M., 2013: MUDr. Bohuslav šlechtic Jiruš a jeho odkaz Národnímu muzeu. - *Sborník Národního muzea v Praze / Acta Musei Nationalis Pragae, Historia* 67, 3-4: 4–12.
- Bernard A., 1908: Nerosty okolí tábořského. - In: *Výroční zpráva c. k. vyššího reálného gymnasia v král. městě Táboře za rok 1907–1908. Tábor 1908*, 35 pp. (s. 27).
- Biedermann W., 1877: *Goethe und das sächsische Erzgebirge. Nebst Überblick der gesteinkundigen und bergmännischen Tätigkeit Goethes.* – Stuttgart: 305 pp. (reprint 2014, 316 pp.).
- Bittnerová M., 2017: *Zapomenuté osudy.* – Týn nad Vltavou: vyd. Nová forma, 207 pp. (B. Neureutter: p. 74–83)
- Bohatý M., 2015: *Stručná historie sběratelství minerálů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 11–12.* In: Fišera M. & Bohatý M., *Sběratelé nerostů Čech, Moravy a Slezska*, Praha: 264 pp.
- Boříková J. & Bořík O., 2009: *Josef Löschner – humanista a lékař rakouské monarchie.* – Fornica, Sokolov: 242 pp.
- Brdlík J., 1935: *Theodor Neureutter, zakladatel české pediatrie.* – *Časopis lékařů českých* 74, 14: 373–379.
- Brdlík J., 1957: *Dětské lékařství v minulosti a jak jsem je prožíval.* – Praha: SPN, 160 pp.
- Čermák K., 1903: *Ústavy pro výměnu při musejích.* – *Československé letopisy musejní* 1: 12–15.
- d'Elvert Ch., 1868: *Zur Geschichte der Pflege der Naturwissenschaften in Mähren und Schlesien, insbesondere der Naturkunde dieser Länder, mit Rücksicht auf Böhmen und Oesterreich.* – Brünn: 329 pp.
- Emler J., 1877: *Přednesení jednatele ve valném shromáždění společnosti Musea král. Českého dne 25. května 1877.* – *Časopis Musea království Českého* 51: 296.
- Emler J., 1879: *Přednesení jednatele ve valném shromáždění společnosti Musea král. Českého dne 25. května 1879.* – *Časopis Musea království Českého* 53: 214.
- Emler J., 1880: *Přednesení jednatele ve valném shromáždění společnosti Musea král. Českého dne 4. července 1880.* – *Časopis Musea království Českého* 54: 374.
- Emler J., 1882a: *Přednesení jednatele ve valném shromáždění společnosti Musea král. Českého dne 1. července 1882.* – *Časopis Musea království Českého* 56: 347.
- Emler J., 1882b: *Přednesení jednatele ve valném shromáždění společnosti Musea král. Českého dne 1. července 1882.* – *Časopis Musea království Českého* 56: 326.
- Emler J., 1888: *Přednesení jednatele ve valném shromáždění společnosti Musea král. Českého dne 22. ledna 1888.* – *Časopis Musea království Českého* 61: 31.
- Emler J., 1889: *Přednesení jednatele ve valném shromáždění společnosti Musea král. Českého dne 10. února 1888.* – *Časopis Musea království Českého* 63: 7.
- Emler J., 1890: *Přednesení jednatele ve valném shromáždění společnosti Musea král. Českého dne 16. března 1890.* – *Časopis Musea království Českého* 64: 32.
- Fáčková J. & Leicmanová E., 1997: *Vojtěch Wraný (1836–1902).* – MS, archivní pomůcka Archivu Národního muzea v Praze, Inventář pozůstalosti, ANM č. 201, JAF č. 372, časový rozsah 1872–1902.
- Frič A., 1877: *O ještěru Broumovském.* – *Vesmír* 6, 21: 41–42.
- Frič A., 1878: *O předvědí zvířené obratlovců v Čechách.* – *Vesmír* 7, 6: 66–67.
- Frič A., 1880: *Neue Uebersicht der in der Gaskohle und den Kalksteinen der Permformation in Böhmen vorgefundenen Thierreste.* – *Zprávy o zasedání Královské české společnosti nauk v Praze. Ročník 1879 / Sitzungsberichte der Königl. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften in Prag. Jahrgang 1879.* – Praha, 194.
- Frič A., 1881a: *Průvodce po geologických sbírkách v Museum království Českého v Praze.* – Praha, 38 pp.
- Frič A., 1881b: *Führer durch die geologischen Sammlungen im Museum des Königreiches Böhmen.* – Prag, 39 pp.
- Frič A., 1890: *Zvířena doby permské.* – *Vesmír* 19, 21: 243–246.
- Fritsch A., 1878: *Ueber einen neuen Saurier aus den Kalksteinen der Permformation (U. Dyas) aus Braunau in Böhmen.* – *Zprávy o zasedání Královské české společnosti nauk v Praze.*

- Ročník 1877 / Sitzungsberichte der Königl. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften in Prag. Jahrgang 1877: 206–208.
- Fr. Sl-k. (Slavík F.), 1908: Wraný Vojtěch. – In: Ottův slovník naučný 27: 305–306. Praha.
- Hibsch J. E., 1934: Die Minerale des Böhmisches Mittelgebirges. – Jena: Gustav Fischer Verlag, 196 pp.
- Hsg. (Hansgirk A.), 1879: Přírodnická výstava v Hradci Králové. – Vesmír 8, 21: 250–251.
- Jandouš A., 1868: Hmoty léčivé země české. – Časopis lékařův českých 7, 44: 351.
- Janko J. & Štrbáňová S., 1988: Věda Purkyňovy doby. – Praha: Academia, 292 pp. (pp. 170–171)
- Jesenský, 1929: Obchodnictvo pražské. – Přírodní lékař, časopis věnovaný přirozenému způsobu života a přírodnímu léčení vůbec 34, 5: 72–73.
- John A., 1895: Goethe in Teplitz. – Erzgebirgs-Zeitung 16: 170–176.
- John A., 1896: Das Erzgebirge und die mineralogische Wissenschaft. – Erzgebirgs-Zeitung 17, 10: 217–220.
- Kolouchová J., 2015: John Alois (1859) 1865 – 1939. Inventář. – MS, Státní okresní archiv Cheb, archivní pomůcka č. 1578, 245 pp. (p. 32 a 242).
- Kotal Č., 1874: Z procházky po sbírkách přírodních českého musea. – Vesmír 3: 177–178.
- Kouřimský J., 1968: Katalog sbírky drahých kamenů Národního muzea v Praze / Catalogue of the Collection of precious stones of the National Museum in Prague. – Národní muzeum, Praha: 159 pp.
- Kraus A., 1896: Goethe a Čechy. – Praha, 214 pp.
- Krejčí A., 1898: Vědy přírodopisné. Mineralogie. – In: Památník na oslavu padesátiletého panovnického jubilea Jeho Veličenstva císaře a krále Františka Josefa I. Vědecký a umělecký rozvoj v národě českém 1848–1898. – Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 23–29.
- Krejčí A., 1901: Účastenství Čechů na přírodovědecké práci světové. Výtah z památníku, jež vydala Česká Akademie k jubilejnímu dni císařskému. Mineralogie. – Živa 11, 7: 214–215, 246–249.
- Kvaček J. & Sklenář J., 2013: Sbírký paleontologického oddělení spojené se jménem Bohuslava šlechtice Jiruše. – Sborník Národního muzea v Praze / Acta Musei Nationalis Prague, Řada / Series A, Historie / Historia 67, 3-4: 39–40.
- Lambl V. D. – viz V. D. L.
- Lambl W., 1859: Mikroskopische Untersuchungen der Darm-Excrete. – Vierteljahrsschrift für die praktische Heilkunde. – Herausgegeben von der medicinischen Facultät in Prag 61: 1-58 (s. 51–52 + Taf. 1, Fig. 2z – Cercomonas intestinalis).
- Loos J., 1887: Goethe und das böhmische Erzgebirge. – Erzgebirgs-Zeitung 8: 153–155, 177–180.
- Löschner J. & Hochberger G., 1863: Amtlicher Bericht über die 37. Versammlung deutscher Naturforscher und Aerzte in Karlsbad im September 1862. – Karlsbad: 326 pp. + 13 (Mitgliederverzeichniss).
- Lydekker R., 1890: Catalogue of the fossil Reptilia and Amphibia in the British Museum (Natural History). – London. Part IV: 205 pp.
- Maiwald P. V., 1901: Die opizische Periode in der floristischen Erforschung Böhmens. Jahresbericht des öffentlichen Stifts-Obergymnasiums der Benedictiner zu Braunau in Böhmen am Schlusse des Schuljahres 1901. – Braunau, Selbstverlag des Benedictinerstiftes: 102 pp.
- Maiwald V., 1904: Geschichte der Botanik in Böhmen. Hrsg. mit Unterstützung der Gesellschaft zur Förderung deutscher Wissenschaft, Kunst und Literatur in Böhmen. – Wien und Leipzig, Carl Fromme Verlag, 297 pp.
- Matoušek O., 1952: Lékaři doby Purkyňovy. 30. Adalbert Wraný. – Časopis lékařů českých 91, 37: 1079.
- Matoušek O., 1954: Lékaři a přírodovědci doby Purkyňovy. – Praha: SZN, 216–222.
- Mika J., 2012: Mezi alembikem a spilkou. Svět sládků a spisovatele Otakara Zachara. – Kladno: Halda, 207 pp.
- Mohs F., 1836: Leichtfassliche Anfangsgründe der Naturgeschichte des Mineralreches. Zum

- Gebrauche bei seinen Vorlesungen über die Mineralogie von Friedrich Mohs. Erster Theil. Terminologie, Systematik, Nomenklatur, Charakteristik. Zweite, vermehrte und verbesserte Auflage. Mit 31 Kupfertafeln. – Wien, 524 pp.
- Mohs F. & Zippe F. X. M., 1839: Leichtfassliche Anfangsgründe der Naturgeschichte des Mineralreiches. Zum Gebrauche bei seinen Vorlesungen über die Mineralogie von Friedrich Mohs. Zweiter Theil. Physiographie, bearbeitet von Herrn F. X. M. Zippe. Zweite, vermehrte und verbesserte Auflage. Mit 31 Kupfertafeln. – Wien, 742 pp.
- Mühlwenzel F., 1851: Ueber den Vortrag der Naturgeschichte am k. k. Gymnasium auf der Kleinseite in Prag. – In: Programm des k. k. Gymnasiums auf der Kleinseite in Prag für das Schuljahr 1851 (Prag), 3–7.
- Naumann C. F., 1874: Elemente der Mineralogie. Neunte, vermehrte und verbesserte Auflage. – Leipzig: 654 pp.
- Navrátil M., 1913: Almanach českých lékařů. S podobiznami a 1000 životopisy. Na paměť 50letého jubilea Spolku a Časopisu lékařů českých (Praha): 265–266 (+ podobizna A. Wraného v příloze).
- Nejdl V., 1896: Z dějin mineralogie v Čechách. Se svolením autorovým v krátký přehled upravil dr. Viktor Nejdl. – Vesmír 25, 8: 89–90; 24: 282–283.
- Nejdl V., 1897: Z dějin mineralogie v Čechách. – Vesmír 26, 4 (1896), 39–40 (nedokončeno).
- Neruda J., 1941: Povídky malostranské. Týden v tichém domě a ostatní povídky. – B. V. Hladký, Praha: 126–131.
- Opiz P. M., 1856: XXXVIII. Jahresbericht über meine Pflanzentauschanstalt. – Lotos. Zeitschrift für Naturwissenschaften 6: 17–19.
- Opiz P. M., 1858: XL. Jahresbericht über meine Pflanzentauschanstalt. – Lotos. Zeitschrift für Naturwissenschaften 8: 15–19.
- Pečírka J., 1852: O přírodopisu na tomto gymnasium. – In: Druhý programm císař. král. akadem. gymnasium v Praze. Vydán od Ředitelstva na konci roku školního 1852: 3–12.
- Petráš J., 1983: Nástin dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze do roku 1948. – Univerzita Karlova Praha: 384 pp.
- Procházka J. S., 1929: Tercierní fauna ve sbírkách Národního musea. – Časopis Národního musea (Praha) 103, část přírodovědná: 32–43; 97–119.
- Procházka V. J., 1897: Repertorium literatury geologické a mineralogické království Českého, markrabství Moravského a vévodství Slezského od roku 1528 do 1896. Díl I. Seznam autorů (Praha): 299 pp.
- Rochleder F., 1851: Ueber eine bituminöse Substanz. – Sitzungsberichte der mathematisch-naturwissenschaftlichen Classe der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften 6: 53–55.
- Slavík A., 1903: Zpráva o Museu království Českého za rok 1902. – Praha: 98 pp.
- Slavík F., 1902: MUDr. Vojtěch Wraný. – Časopis Musea království Českého 76: 573–575.
- Slavík F., 1925: August Krejčí †. – Věda přírodní 6, 8: 179–180.
- Slavík F., 1931: Vývoj mineralogie a petrografie v Čechách. – In: Vinikláš L. (red.), Vývoj české přírodovědy. Jubilejní sborník na paměť 60letého trvání Přírodovědeckého klubu v Praze: 171 pp.
- Slavík F. A., 1869: Stručný dějepis Akademického čtenářského spolku v Praze. – Praha: 42 pp.
- Slavíková L., 1926: Česká mineralogie, zvláště v Národním museu a musejních časopisech. – Časopis Národního musea, oddíl přírodovědný 100: 43–58.
- Šedivý E., 1902: Dr. V. Wraný a jeho „Dějiny chemie v Čechách“. – Časopis českého lékařnictva 21, č. 31: 501–503; č. 32: 515–517; č. 33: 530–534; č. 34: 551–554; č. 35: 567–571.
- Štamberg S. & Zajíc J. (2008): Carboniferous and Permian faunas and their occurrence in the limnic basins of the Czech Republic. – Hradec Králové: Muzeum východních Čech v Hradci Králové, 224 pp.
- Štěpánek O., 1969/70: Stopadesát let zoologie Národního muzea v Praze (1818–1968). – Časopis Národního muzea, oddíl přírodovědný 138–139, 1–4: 1–156.
- Tiefttrunk K., 1895: Přednesení jednatele ve valném shromáždění Společnosti Musea království Českého dne 15. prosince 1894. – Časopis Musea království Českého 69: 39–40.

- Truhlář A., 1893: Přednesení jednatele ve valném shromáždění Společnosti Musea království Českého dne 14. prosince 1892. – Časopis Musea království Českého 67: 31–32.
- Truhlář A., 1894: Přednesení jednatele ve valném shromáždění Společnosti Musea království Českého dne 20. ledna 1894. – Časopis Musea království Českého 68: 39.
- Truhlář A., 1896: Přednesení jednatele ve valném shromáždění Společnosti Musea království Českého dne 18. ledna 1896. – Časopis Musea království Českého 69: 48.
- Tuček K., 1958: Katalog sbírky meteoritů Národního muzea v Praze. – Sborník Národního muzea v Praze. Acta Musei nationalis Pragae 14, B, 1-2: 29–128.
- Tuček K., 1966: Nová evidence a rekatologizace mineralogické sbírky Národního muzea. – Časopis Národního muzea, oddíl přírodovědný 135, 3: 121–131.
- Tuček K., 1968: Catalogue of the Collection of Meteorites of the National Museum in Prague. – Praha: 103 pp.
- Tuček K., 1978: Kapitoly z dějin mineralogicko-petrografického oddělení Národního muzea v Praze. – Časopis Národního muzea, řada přírodovědná 147, 1-4: 1–142.
- Tvrzník B. a kol., 1969: Mineralogicko geologická bibliografie Českých zemí od roku 1897 do r. 1918. – Ústřední ústav geologický Praha: 244 pp.
- Urban M., 1896: Goethe, Eger und das Egerland. – In: Egerer Jahrbuch. Kalender für das Egerland und seine Freunde (Eger), 26.
- V. D. L. (Lambl V. D.), 1854: O přírodopisu vůbec a v naší literatuře zvláště. – Časopis Českého Museum 28: 468–480, 614–633.
- Velebil D., 2013: Příspěvek Bohuslava Jiruše do mineralogické podsírky a podsírky meteoritů Národního muzea. – Sborník Národního muzea v Praze / Acta Musei Nationalis Pragae (Praha), Historia 67, 3-4: 35–38.
- Vrba K., 1914: Sběrka meteoritů v Museu království Českého v Praze koncem r. 1913. – Praha: 21 pp.
- Wagner E., 1909: Die Geschichte der Klarischen Blindenanstalt in Prag. Mit Porträts u. Abb. – Prag: 166 pp.
- Weber O., 1926: Die Geschichte des Kleiseitner Gymnasiums. – Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen 64: 8–20.
- Werneburg R. & Steyer J. S., 2002: Redescription of the type species *Cheliderpeton wrany* Fritsch 1877 (Amphibia, Temnospondyli) from the Lower Permian of Czech Republic (Bohemia). – Paläontologische Zeitschrift (Stuttgart) 76,1: 149–162.
- Wraný A., 1864: Anilin und Anilinfarben in toxicologischer und medizinal-polizeilicher Beziehung. Besprochen von Dr. Adalbert Wraný, Assistenten am zoochem. Laboratorium in Prag. – Prager medizinische Wochenschrift. Organ des Vereines praktischer Ärzte, Nr. 28: 225–226.
- Wraný A., 1865: Prof. Löschner: Die Mineralquellen von Königswart, vom physikalisch-chemischen und medicinisch-therapeutischen Standpunkte. 106 S. Prag Dominicus. Besprochen von Dr. Wraný. – Vierteljahrschrift für die praktische Heilkunde, herausgegeben von der medicinischen Facultät in Prag 22, 3 (87), Literarischer Anzeiger 18–22.
- Wraný A., 1867a: Mittheilungen aus dem pathologisch-anatomischen Institute zu Prag. – Vierteljahrschrift für die praktische Heilkunde herausgegeben von der medicinischen Fakultät in Prag 24, 1 (93): 67–88.
- Wraný A., 1867b: Sectionsergebnisse an der Prager pathologisch-anatomischen Anstalt vom 1. Januar bis letzten Juli 1866. Von Dr. A. Wraný. – Vierteljahrschrift für die praktische Heilkunde herausgegeben von der medicinischen Fakultät in Prag 24, 2 (94): 1–13.
- Wraný A., 1867c: Sectionsergebnisse an der Prager pathologisch-anatomischen Anstalt vom 1. Januar bis letzten Juli 1866. Von Dr. A. Wraný. – Vierteljahrschrift für die praktische Heilkunde herausgegeben von der medicinischen Fakultät in Prag 24, 3 (95): 1–29.
- Wraný A., 1867d: Die Teplitz-Schönauer Thermen in physicalischer und chemischer Beziehung. – In: Beiträge zur Balneologie. Aus den Curorten Böhmens herausgegeben unter der Redaction des Dr. Löschner. II. Bd. Teplitz und die benachbarten Curorte.

- Prag & Carlsbad. H. Dominicus: 73–119.
- Wraný A., 1867e: Chemische Analyse der Josefsquelle zu Tetschen-Bodenbach. – In: Beiträge zur Balneologie. Aus den Curorten Böhmens herausgegeben unter der Redaction des Dr. Löschner. II. Bd. Teplitz und die benachbarten Curorte, Prag & Carlsbad. H. Dominicus: 120–128.
- Wraný A., 1896: Die Pflege der Mineralogie in Böhmen. Ein Beitrag zur vaterländischen Geschichte der Wissenschaften. – Prag: Verlag von H. Dominicus (Th. Gruss), 421 pp.
- Wraný A., 1900a: Die Teplitz-Schönauer Thermen in physicalischer und chemischer Beziehung. – In: Reuss A. E., Die Geologie des Böhmisches Mittelgebirges, Adolf Becker, Teplitz: 73–119.
- Wraný A., 1900b: Chemische Analyse der Josefsquelle zu Tetschen-Bodenbach. – In: Reuss A. E., Die Geologie des Böhmisches Mittelgebirges, Adolf Becker, Teplitz: 120–128.
- Wraný A., 1902: Geschichte der Chemie und der auf chemischer Grundlage beruhenden Betriebe in Böhmen bis zur Mitte des 19. Jhts. – Verlag von R. Řivnáč (Prag): 397 pp.
- Wraný A. & Neureutter T., 1872: II. Casuistische Mittheilungen aus dem Franz Josef-Kinderspitale. – Österreichisches Jahrbuch für Pädiatrik (Braumüller Prag), Bd. 1, 2.
- Wülfing E. A., 1897: Die Meteoriten in Sammlungen und ihre Literatur, nebst Versuch den Tauschwert der Meteoriten zu bestimmen. – Tübingen: 460 pp.
- Zachar O., 1902: Hlídka literární. Dr. Adalb. Wraný, Geschichte der Chemie und der auf chemischer Grundlage beruhenden Betriebe in Böhmen bis zur Mitte des 19. Jhts., Prag 1902, VII + 397 pp. – Časopis Musea království Českého 75: 550–551. [Referát o knize.]

Internet

Klar Alois: https://cs.wikipedia.org/wiki/Alois_Klar

Summary

Adalbert Wraný was born on June 29th, 1836 in Prague, graduated from the Faculty of Medicine in 1861, and became an assistant to the Department of Zoochemistry and then Pathology in 1865. In 1868, he was appointed the first associate professor of pediatric pathology. He lectured on chemical and microscopic diagnostics of diseases and pathological anatomy of childhood diseases. He was one of the founders of chemical and microscopic diagnostics. In 1874, due to his health, he quit the docent and the prosector, and then became the head of a commercial hospital. In 1884, he was appointed head of medical service at state railways and in 1898 he was awarded the honorary title Medical Officer.

Wraný's whole life dealt with the history of natural sciences, especially chemistry and mineralogy. For almost 40 years he built a significant collection of minerals; at certain stages of his life he also collected fossils and created a herbarium. From 1886 until his death he was an inspector of mineralogical collections of the Museum of the Bohemian Kingdom (now the National Museum in Prague). He enriched the museum with numerous gifts, including donating extensive collections of rocks, the entire library and a collection of cut gemstones. He donated his paleontological collection to the Czech University (now Charles University), where it became the basis of the collections of the Institute of Geology.

In addition to medical studies, he wrote two books on the development of mineralogy (1896) and chemistry (1902) in Bohemia. In 1902, he was elected a member of the Royal Czech Society of Science. He died on July 21st, 1902 in Prague. All his property and the house in Vinohrady he bequeathed to the Klar Institute of the Blind in Prague. He left his valuable mineral collection and the rest of the gemstone collection to the National Museum, where a collection of 4325 mineral items from his collection is still preserved. The extinct freshwater four-legged amphibian *Cheliderpeton wranyi* Frič, 1877 was named in his honor. Wraný donated the fossil of this extinct animal to the National Museum in 1877 and the sample is now stored in the paleontological collection of the National Museum.

PŘÍLOHA 1

Testament

Po mnohém rozmyšlení sepsal jsem při plném vědomí svoji následující poslední vůli:

1) Univerzálním dědicem jmenuji Klarův slepecký institut (Ústav pro péči a zaměstnávání dospělých slepců) v pražské Brusce s podmínkou, že

a) panu vrchnímu inspektorovi české Severní dráhy Karlu Maniasovi a jeho ženě Anně (v současnosti bytem Jeruzalémská ulice č. 9) – pokud se tito manželé budou nacházet na živu – ode dne mé smrti přísluší právo, dokud budou živi, pobírat ony z mého domu pocházející výnosy a ve dni mého úmrtí vyzvednout nebo nechat vyzvednout v mém vlastnictví se nacházející cenné papíry (spořitelní knížky, zástavní listy, státní papíry, losy) a použít pro sebe splatné úroky a úrokové kupóny.

Jmenované cenné papíry se uloží k tomuto účelu u c. k. depozitního úřadu v Praze hned po mé smrti a ony teprve po dožití manželů Maniasových se vydají Klarovu ústavu slepců v Praze. Nadto se manželé Maniasovi mohou svobodně rozhodnout, jestli budou brát nájem z mého bytu (respektive místo přijímání nájmu za tento byt, tyž sami použít).

b) z těchto nadcházejících jmenovaných úroků bude ovšem po dobu jejího života vyplácena roční renta 800 K. mojí hospodyni, slečně Marii Burianové, pokud se v době mé smrti bude ještě nacházet v mých službách. Za to se ujme mého malého psíka a bude o něj pečovat po dobu jeho života.

2) Jako odkazy určuji:

a) Manželům Maniasovým náleží dva tisíce korun v hotovosti, které se jim vyplatí ihned po mém úmrtí, tak jako v mé pokladně nebo ještě jinde se nacházející šperky.

b) C. k. vrchnímu poštovnímu radovi Ferdinandu Havrdovi ve Vídni odkazují 10 000, právím deset tisíc korun pro jeho dceru; tyto mu budiž vyplaceny teprve po dožití manželů Maniasových, neboť oni z nich až do konce života budou přijímat úroky.

c) Muzeu království Českého odkazují svoji sbírku minerálů s k ní náležejícími skříněmi, moji sbírku broušených drahokamů, moje mineralogické instrumenty a aparáty, jakož i můj mikroskop. Pokud by se měly po mém úmrtí ještě v mé pozůstalosti najít nějaké mince nebo jiné archeologické předměty, patří taktéž muzeu.

d) Malostranskému německému gymnáziu (při vzorné hlavní škole), na kterém jsem studoval, věnuji moji sbírku chemických prvků (nacházející se v uzavíratelné krychlové etuji, která je uložena v nejspodnější zásuvce jedné ze skříní na kameny) a můj teleskop (sestavující z trojnohého stativu, dlouhé uzavíratelné skříně, ve které se může skrýt trubice, pokud není nashroubovaná na stativu, a malé skřínky, v níž se nacházejí okuláry a objektiv).

e) Mezi mými obrazy se nacházejí některé od pražských malířů: skupina dětí od Huttaryho v ložnici, zátiší od Josefa Mánesa taktéž v ložnici, v ordinaci Stráž p. Ralskem (Wartenberg) od Mánesovy sestry a pod tímto obrazem malá skica v černém rámu od Mánesova bratra, jeden od Piepenhagenové – Mouřenín - docela nahoře nad divanem v ordinaci a druhý obraz od téže malířky nad umývadlem, malý „noční výjev“ od otce Piepenhagena a šest kusů Navrátila nad divanem. Tyto obrazy odkazují pražskému Městskému muzeu.

3) Knihy, které se nacházejí v mé ordinaci v knihovně u okna, jsou lékařského obsahu a byly již za mého života předány Spolku pro zřízení a udržování dětské nemocnice a chorobnice v Praze (Prof. Michl). Stejně tak již patří všechny ostatní knihy Muzeu království Českého (ve 4 zbývajících knihovních skříních), byly proto z větší části muzeem orazítkovány a zůstávají taktéž až do mého úmrtí v mém bytě, neboť jsem si vyhradil právo jich používat po dobu svého života. Tyto knihy jsou po mé smrti oběma ústavům jednoduše k dispozici.

- 4) V pokoji s balkonem se nad skříní na kameny nachází příčně podlouhlá krajina, která patří ovdovělé paní rytmistrové Marii Polákové; byla u mě uložena z nedostatku místa. Dále se v mé pokladně nachází routový prsten (= s diamantovými routami) v malé žluto-bílé etuji, pocházející od vídeňské klenotnické firmy. Tento prsten patří sestřám Josephině a Mathildě Sauerovým z Norden-Dorf (= Nordendorf, město ve Švábsku?), které jej z bezpečnostních důvodů u mě deponovaly. Oba tyto předměty, jakož všechny ostatní jménem vlastníka označené balíčky, které se snad v době mého úmrtí najdou v mé pokladně, vrátí se dotyčným vlastníkům.
- 5) Z oněch v mé pozůstalosti se nacházejících a ne jinak v závěti určených objektů a nábytku, mají si následující osoby v pořadí, jak je zde vypočítávám, na upomínku vybrat, co a jak mnoho jim bude libo: nejprve můj soused c. k. plukovník Anton Wolf, po něm pan a paní Maniasovi, po těchto můj bratranec Josef Nowak v současnosti bytem v Hopfenstockgasse (později Hopfenštokova, dnes Navrátilova ulice v Praze 1), konečně Dr. Karel Vrba, profesor mineralogie na české univerzitě.
- 6) Obálky k většině cenných papírů, jejichž kuponové archy jsou uloženy v mé pokladně, jsou v současnosti deponované u Rakousko-uherské banky ve Vídni a úložní lístek se nachází v mé pokladně.
- 7) Pokud by se slepecký ústav rozhodl můj dům č. 3 ve Škrétově ulici prodat, nesmí se tak stát pod 130 000 korun, pravím stotřicet tisíc korun, a jest poté z této sumy vyplácet úrok 4 % manželům Maniasovým, jako doživotním uživatelům výnosu.
- 8) Proším mého přítele a souseda, pana c. k. plukovníka Antona Wolfa, aby byl vykonavatelem mé závěti. Pokud by mu jakýkoliv důvod zabránil tento úkol převzít, určuji jako vykonavatele a správce tohoto instrumentu pod č. 1.) jmenovaného univerzálního dědice ve společnosti na požívání výnosu se podílejících manželů Maniasových.
- 9) Konečně zavazují Klarův slepecký ústav jako univerzálního dědice, aby se postaral o zachování hrobu mojí zvěčnělé tety Caroline Götz, sirotě po c. k. vrchním lékaři, který se nachází na důstojnickém hřbitově v Karlíně – případně při zrušení hřbitova nechá přenést její ostatky do mého hrobu na olšanském hřbitově.
- 10) Můj pohřeb nechť proběhne nejjednodušším způsobem při vystřihání se všech přebytečných nákladů.

Na potvrzení toho jsem svoji poslední vůli vlastoručně sepsal a vlastnoručně vyhotovil.

Vinohrady 30. 1. 1901

Dr. Adalbert Wrany m. p. (= vlastní rukou)

Poznamenávám ještě, že mnohá ke knihám náležející obrazová díla, atlasy atd. se nenacházejí v knihovnických skříních, nýbrž jsou uložena na jiných místech (např. v zásuvce divanu) a je třeba hledět na to, aby při předání dotyčných knih k nim byly tyto přiloženy.

30. 1. 1901 Dr. Adalbert Wrany m. p.